

**KOPENHAG KRİTERLERİ
BAĞLAMINDA
TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ
(1993-2004)
Koray ERGİN
Danışman: Prof. Dr. Sadık SARISAMAN
Afyonkarahisar
2006**

**KOPENHAG KRİTERLERİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE - AB İLİŞKİLERİ
(1993-2004)**

KORAY ERGİN
Yüksek Lisans Tezi

Danışmanı: Prof.Dr. Sadık SARISAMAN

Afyon
Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ekim 2006

ABSTRACT
TURKEY-EUROPEAN UNION RELATIONS IN TERMS OF KOPENHAG
CRITERIA
(1993 - 2004)

Koray ERGİN

History Mainscience Branch

Afyon Kocatepe University Social Science Institute
(2000 - 2006)

Advisor: Prof.Dr. Sadık SARISAMAN

In today's changing word conditions, It has become obligatory for all countries to be a member of big organizations. These organizations make the countries stronger both economically and politically. One of these organizations is "The European Union." Turkey is a country which wants to be in the EU and it is one of the countries on the top of the list. Begin a member of the EU has become a must in order to compete with other countries in terms of economy, law and politics. The EU offer a wide variety of rights to its member countries and help them develop. In order to be a member of this organization, an array of conditions has been determined and the membership of the countries which have these conditions has been accepted.

According to this circumstance, in the first section of this thesis an emphasis has been put on Turkey-EU relationships and the application of full membership. In the second section, Copenhagen political criteria have been mentioned. In the third section, adaptation laws from the Turkish National Assembly has been mentioned, in the fourth section, the applications of Copenhagen criteria have been told. In the fifth section, an emphasis has been put on the causes which make Turkey and the EU closer. In the sixth section, the mutual problems between Turkey and the EU has been mentioned. In the last section, the important event in Turkey in the way of the UE has been told.

TEZ JÜRİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

İmza

Tez Danışmanı : **Prof.Dr. Sadık SARISAMAN** .....

Jüri Üyeleri : **Yrd. Doç.Dr. Naci ŞAHİN** .....

: **Yrd. Doç.Dr. A.Ali GAZEL** .....

Tarih anabilim dalı yüksek lisans öğrenci Koray ERGİN'in "Kopenhag Kriterleri Bağlamında Türkiye AB İlişkileri " başlıklı tezi 08.09.2006 günü saat: 13:00'de Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof.Dr. M. Ali ÖZDEMİR
MÜDÜR

ÖNSÖZ

Türkiye'nin AB'ye üyeliği çok eski tarihlere dayanmaktadır. AB üyeliği öteden beri Türkiye Cumhuriyetinde kurulan hükümetlerin değişmez politikalarından birisini oluşturur. Günümüzde de hala bu geçerliliğini korumaktadır. 1951 yılında kurulan bu teşkilat günümüzde AB adı altında birçok ülkeyi içine alarak genişlemektedir. İlki kurulduğunda sadece ekonomik amacı olan bu teşkilat, günümüzde hemen hemen her alanda işbirliğini öngörmektedir. AB kendisine katılmak isteyen aday ülkelerden Kopenhag Siyasi Kriterleri adında bir takım şartları yerine getirmelerini istemektedir. Bu kriterleri yerine getirecek ülkelerin birliğe alınacağını açıkça belirtmektedir. İşte bu tezimde bu siyasi kriterler ve günümüze kadar yaşanan Türkiye AB ilişkileri ele alınmaktadır. Türkiye ve AB'nin karşılıklı olarak birbirlerine olan ihtiyaçları belirtilmektedir. Ayrıca, AB'nin kısa bir tarihçesi de anlatılmıştır. Kopenhag Siyasi Kriterleri çerçevesinde Türkiye'nin yapmış oldukları ve TBMM tarafından çıkarılan uyum yasaları da açıklanmıştır. Tezimin ekler kısmında üye ve üye olacak ülkelerin genel profilleri verilmektedir. Türkiye'nin birliğe üye olmak için yaşadığı zorluklar ve önündeki engeller de anlatılmaktadır. Oldukça güncel olan bu tezimde, bana yardımlarını esirgemeyen ve her konuda destek olan çok değerli hocam Prof. Dr. Sadık Sarısan'a çok teşekkür eder, saygı ve şükranlarımı sunarım.

Koray Ergin
15 Mayıs 2006

ÖZ GEÇMİŞ
Koray ERGİN
Tarih Anabilim Dalı
Yüksek Lisans

Eğitim:

Yüksek Lisans:

2003 İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

2006 Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisans:

2002 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

İş/İstihdam:

2004-2005 Öğretmen, Uğur Derşhanesi

2006-2007 Öğretmen, Uğur Derşhanesi

Kişisel Bilgiler:

Doğum yeri ve yılı: Adıyaman, 11.01.1980, Cinsiyet: Erkek

Yabancı Dil:

İngilizce

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
GİRİŞ	1

I.BÖLÜM

A.Kopenhag Kriterleri Öncesi Türkiye – AET İlişkileri	4
1.Ortaklık Başvurusu	4
2.Ortaklık Anlaşması	5
3.Ortaklık Anlaşması Çerçevesinde Türkiye – AET ilişkileri.....	6
B.Türkiye'nin Tam Üyelik Başvurusu ve Türkiye – AB ilişkileri.....	10
1.Tam üyelik Başvurusu	10
2.AB Komisyon Raporu	10
3.Gümrük Birliği ve Yeni Yönelişler	12

II.BÖLÜM

A.Kopenhag Kriterleri	17
1.Düşünce ve ifade özgürlüğü	22
2.Kültürel yaşam ve Bireysel özgürlükler	23
3.Toplantı Hakkı ve Sivil Toplum	25
4.Siyasal Partiler	25
5.Seçim Sistemi	27
6.Yasama Dokunulmazlığı ve Meclis Soruşturması.....	28
7.Hukuk Devleti.....	29
8.Ölüm Cezası	30
9.İşkence ve Kötü Muamele	30
10.Milli Güvenlik Kurulu	30

III.BÖLÜM

A.Kopenhag Kriterleri Çerçevesinde TBMM'den çıkartılan uyum paketleri	32
1.I.Uyum Paketi	32
2.II.Uyum Paketi.....	34
3.III.Uyum Paketi	38
4.IV.Uyum Paketi	40
5.V.Uyum Paketi	42
6.VI.Uyum Paketi	42
7.VII.Uyum Paketi.....	43

IV. BÖLÜM

A.Kopenhag Kriterlerinin Türkiye'deki Uygulanışı	46
1.MGK'nın Durumu	46
2.Misyonerlik.....	46
3.Ekümenlik.....	48
4.Ermeni Meselesi	48
5.Fener Rum Patrikhanesi.....	49
6.Aleviler	50

V.BÖLÜM

A.Türkiye ve AB'yi Birbirine Yakınlaştıran Nedenler	51
1.Türkiye'nin Jeopolitik Açından önemi.....	51
2.Ticaret İlişkileri	51
3.Petrol ve Doğalgaz.....	52
4.Su Konusu.....	52
5.Avrupa'da Türk Ekonomik ve Sosyal Varlığı ve Avrupa Birliği.....	53

VI.BÖLÜM

A.Türkiye-AB İlişkilerindeki Karşılıklı Sorunlar	56
1.Din Farklılığı	56
2. Türkiye Kamuoyu ve AB	58
B.TÜRKİYE'NİN AB İLE İLİŞKİLERİNDEKİ ENGELLER	59
1.Türkiye'nin Coğrafi Yeri.....	60
2.Irk ve Dil Farklılığı	60
3.Serbest Dolaşım Hakkı	60
4.Nüfus	61
5.Ön Yargı	62
6.Kültür	63
7.Kültür-Ekonomi.....	63
8.Türkiye AB'ye Girebilecek Mi?.....	65
9.Türkiye'yi Üyeliğe Niçin Almazlar Görüşü.....	65

VII.BÖLÜM

A.AB Yolunda Son Dönemlerde Yaşanan Olaylar	67
SONUÇ	82
EKLER.....	85
Ek-1: AB Üyesi ve Üyelik Sürecindeki Ülkelerle Türkiye Hakkındaki Genel Bilgiler.....	85
Kaynakça.....	104

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
A.G.E	: Adı Geçen Eser
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AP	: Avrupa Parlamentosu
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DEP	: Demokratik Emek Partisi
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
DYP	: Doğru Yol Partisi
ECO	: Ekonomik İşbirliği Örgütü
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GB	: Gümrük Birliği
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
HADEP	: Halkın Demokrat Partisi
KEİÖ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
NATO	: Kuzey Atlantic Ticaret Bölgesi
OECD	: Avrupa Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
S.	: Sayfa
SODEP	: Sosyal Demokrat Parti
TASAM	: Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TL	: Türk Lirası
TV	: Televizyon
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon
TUSİAD	: Türkiye Sanayici İşadamları Derneği

GİRİŞ

Türkiye'nin Avrupa Topluluğu ile ilişkisi, ortaklık başvurusu ile başlamış ortaklık anlaşmasının imzalanması ile somut hale gelmiştir. İlişkiler bu anlaşma çerçevesinde biçimlenmiştir. 70'li yıllarda Türkiye'de çıkan siyasal ve ekonomik sorunlar nedeniyle bu ilişkiler çıkmaza girmiştir. Askeri darbe dönemi ve demokrasiye geçiş sürecinin AB tarafından yetersiz görülmesi ilişkilerin askıya alınmasına neden olmuştur. Bu dönemde, AB, Türkiye'nin tam üyelik başvurusunun kabulü için yerine getirmesi şart olan kriterleri bir komisyon raporu halinde sunmuştur.

Günümüzde Türkiye-AB ilişkisi 1970–71 Katma protokolünde ön görülmüş olan Gümrük Birliği ile sınırlı kalmamaktadır. Türkiye AB üyesi olmadan GB'ye giren tek ülke konumundadır, Bu doğrultuda Türkiye bir yandan Ortalık Anlaşmasını tam olarak işletmeye çalışmakta diğer yandan da tam üyelik isteğini gündeme getiren sık bir politika izlemektedir. Her fırsatta bu isteğini açıkça vurgulamaktadır.

Türkiye – AB ilişkilerini incelemeyen önce AB'nin geçmişten günümüze nasıl geldiğini belirtmekte yarar vardır.

Öncelikle AB'nin en büyük kuruluş amacı "bütünleşmek"tir. Ancak, bu bütünleşme ekonomik iş birliğinden siyasal bütünleşmeye doğru yönelmiştir. AB, diğer modellerden (NATO ve Varşova Pakt'ı gibi) gerek işleyiş gerekse uygulanış bakımından ayırır. Diğer modeller kendi içlerinde farklı olsalar bile kararları oybirliği ile almak zorundadırlar ve bunlar pakt niteliğinde kuruluşlardır. Oysaki AB kararlarını oy çokluğu ile almakta ve öncelikli hedefi ekonomik birliği kurup sonra da siyasal birliği oluşturarak bütünleşmektir.

AB'yi kurma fikri, ikinci Dünya Savaşı sonrası eski gücünü tamamen kaybeden Avrupa'yı yeniden canlandırmak ve Avrupa'da kalıcı barışı sağlamak amacıyla ortaya çıkmıştır. İlk olarak 1951 yılında Paris'te imzalanan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu anlaşması ile kömür ve çelik sanayileri birleşmişlerdir. Daha sonra politik alanda birleşmeyi hedefleyen Avrupa Savunma Topluluğu projesi başarısız olunca, öncelikle ekonomik anlamda sağlam bir birleşmenin olması gerektiği anlaşılmıştır.

1957 yılında Roma Anlaşmaları olarak bilinen Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu anlaşmasının imzalanması ile (Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg) o dönemdeki adıyla Avrupa Topluluğunu oluşturmuşlardır.

Bu iki topluluğun amacı, İkinci Dünya Savaşı sonucu gücünü kaybeden Avrupa'yı yeniden toparlamak ve Almanya'yı denetleyecek "Uluslar üstü" bir yapı kurarak barışı sağlamaktır. Avrupa Birliği 1973'te İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın topluluğa katılmasıyla dokuz üyeye, 1981'de Yunanistan, 1986'da ise İspanya ve Portekiz'in katılışları ile on iki ülkeye ulaşmıştır. 1995'ten sonra Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın katılımlarıyla 15 üyeye ulaşan AB, son olarak 10 yeni üyeyi bünyesine alarak 25 sayısına ulaşmıştır. Türkiye'nin de birliğe üye olması resmi olarak vurgulansa da bunun ne zaman olacağı kesin olarak bilinmemektedir. Önce ekonomik birliği daha sonra da siyasal birliği amaçlayan AB, yürürlüğe koyduğu ortak politikalarla, bütünleşme öncesinde üyelerinin ekonomik, sosyal yapılarını, güvenlik ve dış politikalarını birbirine yakınlaştırmayı hedefler.

AB'nin birleşmeye yönelik iç gelişmelerindeki en önemli dönemeçlerden biri Tek Senedin imzalanmasıdır. Tek Senet ile 1992'den itibaren birliğin birleşme hedeflerinin önemli bir bölümünün gerçekleşme aşamasına girmesi öngörülmüştür.

Gerçi uygulamaya geçiş söz konusu olunca birçok sorunla karşılaşan AB, yine de 1993 yılından beri Tek Senedin getirdiği yenilikleri uygulama alanına geçirmeye çalışmaktadır.

Avrupa Birliğini kuran anlaşma (Maastricht) ise AB içi gelişmelerin çok önemli sayılan bir başka dönemecini oluşturmaktadır. Üye devletlerin tümünün 1 Kasım 1993'te imzalamasıyla resmen yürürlüğe girmiştir. Artık AB'nin ekonomik ve siyasal bütünleşmesi, toparlayıcı ve yönlendirici bu belgenin ışığında sürdürülmektedir.

Aynı zamanda antlaşmanın içeriği, biçimi ve uygulanabilirliği her zaman tartışılmaktadır. AB'ye katılması beklenen aday ülkeler ile ilgili takvimlerin tespiti ve kriterlere uygunluk konularında subjektif tutumlara rastlanabilmektedir.

AB'nin siyasal bütünleşmeye yönelik bir örgüt olması nedeniyle Türkiye'nin tam üyeliği amaçlayan ilişkileri iç politikasında bazı değişiklikler yapmasına neden olmuştur. Buna karşı Türkiye –AB ilişkileri çok uzun zaman, yalnızca dış politika çerçevesinde gündeme gelmiştir. Türkiye-AB ilişkilerinin ekonomik boyutu önemlidir, ancak ortaklık başvurusu dış ve iç politika açısından değerlendirilip, Türkiye'nin Batı ile bütünleşmeye yönelik geleneksel politikası olarak gösterilmiştir. Dış ilişkiler açısından önemli olan Türkiye'nin AB'ye üyeliği, AB'ye tam üyelik başvurusu ile Türkiye'nin Avrupa ile gerçekleştirmek istediği siyasal bütünleşme sürecini somutlaştırmıştır.

Üyeliğin siyasal arenadaki aktörlerce siyasal malzeme olarak kullanılmasına rağmen, amacın yeterince tartışıldığını söylemek mümkün değildir. Türkiye'deki siyasi aktörlerin genellikle AB'ye girişi destekledikleri görülür. Ancak, AB'ye uyum sorunlarının teknik ve siyasal yönü AB çevrelerinde ve Türkiye'de yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Türk ulusçuluğu ile AB yurttaşlığının doğuracağı uyumsuzluk bunun en çarpıcı örneğidir. 80'li yıllarda Türkiye'nin AB üyeliği siyasal boyutta tartışılırken 90'lı yıllarla birlikte bu boyut işin ekonomik yönü üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu yüzden Gümrük Birliği, siyasal bütünleşmenin bir adımı olarak görülmektedir.

I.BÖLÜM

A.KOPENHAG KRİTERLERİ ÖNCESİ TÜRKİYE-AB (AET) İLİŞKİLERİ

Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, ortaklık ilişkisi ile başlamış günümüze kadar kesintisiz bir biçimde devam etmiştir.

1.Ortaklık Başvurusu

Yunanistan'ın 15 Temmuz 1959 yılında üyelik için başvurusunun hemen ardından Türkiye 31 Temmuz 1959 yılında üyelik için başvuru yapmıştır. TBMM'ye bile danışmadan yapılan bu ani başvuruda, Yunanistan'ın AB'ye başvuru yapması önemli bir neden olarak görülmüştür. Bu dönemde Türkiye'nin başvuru kararının kamuoyunda tepki görmemesini, Türk dış politikasında batıyla birlikte hareket etmek ve batıda oluşturulan kurumların karar mekanizmalarının içinde yer almak en önemlisi de batı'da Yunanistan'ı yalnız bırakmamaya yönelik politik gerçek yatmaktadır.¹

Başvurunun hemen ardından ortaklık antlaşmasını oluşturmak için Türkiye ve AB bir araya gelmiş ve hazırlık görüşmeleri başlamıştır. Antlaşmanın imzalanması için on turluk bir görüşme gerçekleşmiştir. İlk iki görüşmede taraflar anlaşmasalar da görüşlerini dile getirmişlerdir. Ancak görüşmeler 1960 askeri darbesinin ortaya çıkmasıyla kesilmiştir. Kesinti dönemi, askeri rejimin Türk dış politikasında herhangi bir değişiklik yapmayacağını belirtilmesi üzerine kısa sürmüştür. Fransa ile Türkiye arasında Türk liderlerinin idam edilmesinden dolayı oluşan kısa süreli gerginliğe rağmen, ilişkilerde bir aksama olmamıştır. Üçüncü tur görüşmeden 6. tur görüşmeye kadar taraflar arasında görüş ayrılıkları görülmüştür.

En belirgin görüş ayrılığı, AB'nin hazırlanacak antlaşmayı bir ticaret antlaşması ile sınırlı tutmak istemesinden kaynaklanmıştır.²

Türk tarafı 1961 Atina Antlaşmasına göndermede bulunarak ileride tam üyeliğe varılabilecek gümrük birliğini içeren daha geniş kapsamlı bir antlaşma

---

¹ Faruk Sönmezoğlu, **Türk Dış Politikasının Analizi**, İstanbul. 2000, s.22.

² Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s.23.

önerisinde bulunmuştur.³Daha sonraki görüşmeler antlaşmanın içeriğinin netleştirilmesine kalmıştır. En son yapılan görüşmelerin ardından 12 Eylül 1963'de Ankara'da imzalanan ortaklık antlaşması 1 Aralık 1964 de yürürlüğe girmiştir.

2.Ortaklık Antlaşması

Antlaşma Türk ekonomisinin hızlı kalkınmasını ve Türk halkının çalışma ve yaşama şartlarını yükseltilmesini sağlama gereğini göz önünde bulundurarak, iki taraf arasında ticari ve ekonomik ilişkileri, aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi amaçlamıştır.⁴

Belirtilen hedefe ulaşma uzun bir dönem alır. İlk dönemi gerekirse uzatılabilen 5 yıllık "hazırlık dönemi", ikinci dönemi on iki yıl düşünülen gerekirse uzatılabilen "geçiş dönemi", son dönemi ise beş yıllık bir "son dönem" oluşturur.

Hazırlık döneminde amaç, Topluluğun yardımı ile Türk ekonomisini güçlendirmektir. Geçiş dönemindeki temel amaç ise; karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esası üzerinden aralarında gümrük birliğinin yerleşmesini, ortaklığın iyi işlenmesini gerçekleştirmek için Türkiye'nin ekonomik politikalarının topluluğun diğer üyelerine yaklaştırmasını, bunun için gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlamaktır.⁵

Geçiş döneminin şartları yerine getirildikten sonra iki tarafın karşılıklı bir durum değerlendirmesi yapmaları ve bunun neticesinde "Son dönem" aşamasına geçme konusunda görüş birliğine varmaları beklenmektedir. Buna göre "son dönem", gümrük birliğine dayanır, tarafların ekonomi politikaları arasındaki bağın güçlendirilmesini zorunlu kılar. Böylece ekonomik bütünleşmenin tamamlanacağı varsayılmaktadır.

Ortaklık Antlaşması, iki taraflılık kuralına bağlı olarak, Türk ve AB temsilcileri tarafından oluşturulan organlar aracılığıyla ilişkilerin devamını amaçlar. Sözü edilen organlar, Ortaklık Konseyi, Ortaklık Komitesi ve Karma Parlamento

---

³ Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s.23.

⁴ Erol Manisalı, **Avrupa Çıkmazı**, Ankara, 2001, s.26.

⁵ Erol Manisalı, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Sessiz Darbe**, Ankara 2000, s.32.

Komisyonudur. ⁶Ortaklık Konseyi, ortaklığın temel organı olarak kurallar koyma, uygulamayı denetleme gibi yetkiye sahiptir. Türk hükümeti temsilcileri ve üye devletlerin temsilcileri tarafından oluşturulan konseyin başkanlığını tarafların temsilcileri altı ayda bir değiştirmek koşuluyla sırayla yaparlar.

Ortaklık Komitesinin amacı, Ortaklık Konseyinin görevini, iyi yürütmesi için gerekli işbirliğinin devamını sağlamaktır. Karma Parlamento Komisyonu ise, TBMM ve Avrupa Parlamentosu arasındaki işbirliğini ve ilişkileri kolaylaştırmak amacıyla yöneliktir.⁷Demokratik denetmen işlevini görür, iki taraftan seçilen 18'er üyeden oluşması öngörülmüştür.

Ortaklık Antlaşması bu şekilde Türkiye-AB ilişkilerinin varmak istendiği noktayı ve buna varmak için gerekli olduğu düşünülen kurumları belirler. Bununla birlikte uygulama da zaman zaman bazı aksamalar, zaman zaman da değişiklikler yapma gereği doğmuştur.⁸

3.Ortaklık Anlaşması Çerçevesinde Türkiye-AET İlişkileri

Ortaklık ilişkilerinin ilk aşaması olan hazırlık dönemi 1964–1972 yılları arasında uygulanmıştır. AB bu dönemde Türkiye'nin bazı tarım ürünlerine ithal kolaylıkları sağlamıştır. Ayrıca mali yardımda da bulunmuştur. Türk hükümeti, uygulamanın iyi olmasından dolayı geçiş dönemine bir an önce geçilmesini önermiştir.⁹

Türkiye'nin bunda aceleci olmasında iki önemli sebep vardır. Bu sebeplerden birisi Türkiye ile kurulan ortaklık ilişkisinin, sayısı sürekli olarak artan ortaklık anlaşmaları yüzünden değerini kaybetmesinin önüne geçmektir.

Diğer bir neden ise Yunanistan-AB ilişkilerinin, Albaylar Cuntası nedeniyle dondurulmasını fırsat bilip, Türkiye AB ilişkilerinin, Yunanistan-AB ilişkilerinden ileri bir seviyeye getirilmesini sağlamaktır.

---

⁶ Koç, **a.g.e.**, s.22.

⁷ Sönmezoglu, **a.g.e.**, s.24.

⁸ Rıdvan Karluk, **Avrupa Toplulukları ve Türkiye**, Ankara, 1990, s.42.

⁹ Sönmezoglu, **a.g.e.**, s.25.

Türkiye’de muhalefet bu dönemde Türk ekonomisinin Avrupa ekonomisi ile bütünleşmeye hazır olmadığı gerekçesiyle hükümetin önerisine karşı çıkmıştır.¹⁰

Geçiş döneminin işleyiş şartlarını belirleyen Katma Protokol, 1970’te imzalandı. İlişkilerin bu ikinci aşaması Katma Protokolün 1973’te yürürlüğe girmesiyle başladı. AB bu dönemde Türk Sanayi ürünlerinin çoğu için uygulandığı gümrük vergilerini ve sayısal kısıtlamaları kaldırdı.

Bazı tarım ürünlerine de ithal kolaylığı sağladı. Türkiye’de buna karşın AB kökenli sanayi ürünlerin gümrüklerini kademeli şekilde 12 yılda kaldırılmasını planladı.¹¹ Buna göre 1995 yılına kadar bu süreç tamamlanacaktır. Tarım ürünleri bu aşamada gümrük birliğini dışında kalır. Buna karşın Türkiye tarım politikasını 22 yıl içinde “Ortak Tarım Politikası”na uyumunu sağlama yükümlülüğünü üstlenir.

Antlaşmanın geçiş aşaması uygulamaya konur ama istendiği gibi yürütülemez. Bunu başlıca nedenlerinden biri 70’li yıllarda yaşanan iki petrol şokudur.¹² Krizin AB ülkelerine ve Türk ekonomisine yaptığı etkiler, Türkiye’nin AB ile olan ilişkilerini ister istemez zayıflatır. Ayrıca Türkiye’de yine bu döneme rastlayan siyasal bunalımlar antlaşmayı aksatan nedenlerdendir, 70’li yıllarda Türkiye’de art arda gelen koalisyon hükümetleri, siyasal kutuplaşmalar ve siyasal ve sosyal yaşamdaki gerginlikler ilişkileri olumsuz yönde etkiler. Bütün bu olumsuzluklar Türkiye-AB ilişkilerinin zayıflamasına ve geçiş döneminin işleyişinin aksatmasına neden olmuştur.¹³

Unutulmaması gereken diğer bir husus da Türk yetkililerin AB ile ilişkileri bağlamında ikinci (1973–76) ve üçüncü (1977–78) mali protokollerden hoşnut kalmamış olmalarıdır. Hükümet katma protokolde değişiklikler yapılmasını ister, ama, somut bir çözüme ulaşamaz. Sonunda bir ara çözüm olarak Türk hükümeti 1976 yılında ilişkilerin ticari boyutunu dondurma kararı alır. Türk tarafı AB sanayi ürünleri için gerçekleştirdiği kademeli indirimleri, kötüleşen ekonomik koşullar

---

¹⁰ Karluk, **a.g.e.**, s.43.

¹¹ Metin Aydoğan, **AB’nin Neresindeyiz?**, İstanbul 2003, s.11.

¹² Koç, **a.g.e.**, s.23.

¹³ Karluk, **a.g.e.**, s.44.

nedeniyle 1978'den itibaren erteler.¹⁴ AB ülkeleri Türkiye'nin ticari zorunluluklarını beş yıl süreyle dondurmasını kabul ederler, fakat onlar da Türkiye'ye karşı zorunluluklarından bazılarını yerine getirmeme konusunu gündeme getirirler. Örneğin Almanya, Türk işçilerinin serbest dolaşım hakkı alacakları tarihi ileri atmamak ister, Fransa ve İtalya tarım alanında sağlanan kolaylıkların geri alınmasını talep eder. Bu tartışmalar devam ederken 1979 sonunda Türk hükümeti ilişkileri yeniden normalleştirmek isteğini açıklar. 1980 yılı içinde ilişkiler eski seyrine döner ve Demirel hükümeti tam üyelik başvurusunu en kısa zamanda gerçekleştirmek istediğini AB yetkililerine iletir. Ancak 12 Eylül 1980'de gerçekleşen askeri darbe ile bu konu ileri bir tarihe atılmış olur.¹⁵ 80'li yılların ilk yarısı Türkiye-AB ilişkilerinin dondurulması, ikinci yarısı ise yeniden yumuşama dönemi olarak düşünülebilir.

Askeri darbenin hemen ardından Avrupa Parlamentosu, Türkiye'ye derhal demokratik rejime dönme çağrısında bulunur.¹⁶ AB yetkilileri insan haklarına saygılı olunması ve en kısa zamanda demokratik kurumların işletilmesinin garanti altına alınması koşulları ile ilişkilerin öngörüldüğü gibi sürebileceğini de belirtirler. İşte bu bağlamda, Avrupa Parlamentosu; askeri hükümetten en kısa zamanda, demokrasiye geçiş takvimi ister. AB'nin gözlemcileri askeri rejimin uygulamalarının yakından izlerler. Sürdürülen davaları gözlerler ve eleştirirler. Özellikle kapatılan siyasi partilerin liderlerinin mahkûm edilmesi AB'nin Türkiye ile ilişkilerin yavaşlamasına yol açtı.¹⁷

Bunu siyasal davalar ve insan haklarının çiğnenişi konularındaki kınamalar izler. Son olarak da 1983 seçimlerindeki gayri demokratik uygulamalar ilişkileri donma noktasına getirdi. 1984 Belediye Seçimlerine SODEP ve DYP'nin katılması demokratikleşme yolunda atılmış önemli bir adımdı. Buna paralel olarak AB'nin tutumunda yumuşamalar da görüldü.¹⁸

---

¹⁴ TUSİAD, **Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri ve AB Kopenhag Siyasi Kriterleri**, Ankara, 2002, s.36

¹⁵ Aydoğan, **a.g.e.**, s.12.

¹⁶ Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s.26.

¹⁷ Sadi Somuncuoğlu, **Avrupa Birliği**, Ankara 2000, s.65.

¹⁸ Aydoğan, **a.g.e.**, s.13.

İlişkiler teknik konularda yapılan görüşmelerle yeniden başlar. Türkiye AB ilişkilerindeki bu ara dönem, ancak 1986 yılında normalleşir, Ortaklık Konseyinin toplanması ile ilişkiler yeniden resmileşir. Bununla birlikte AB, Türk işçilerine serbest dolaşım hakkını vermez ve bu konuyu yeniden görüşmek için ileri bir tarihe atar. Bu durum bir ara Türkiye’de AB ile ilgili tartışmalar da önemli bir sorun teşkil etti. Ancak tam üyelik başvurusunda bulunma kararı ile ilişkiler yeni bir boyut kazanmış ve bu tartışmalar önemini kaybetmiştir.¹⁹

---

¹⁹ T.C. Merkez Bankası Yayını, **Avrupa ile Geçmişte ve Gelecekte Bütünleşme**, Ankara,2001. s. 26.

TÜRKİYE’NİN TAM ÜYELİK BAŞVURUSU VE TÜRKİYE- AB İLİŞKİLERİ

1.Tam Üyelik Başvurusu

12 Eylülün hemen sonrasında askeri yönetim, Türkiye’nin gerek uluslar arası örgütlerle, gerekse AB’ye girmeye yönelik politikalarında bir değişiklik olmayacağını bildirdi. Özellikle Yunanistan’ın AB’ye tam üyeliğini gerçekleştirmesi, Türkiye’deki askeri yönetimi harekete geçirdi. Türkiye-AB ortaklık Konseyi toplantısında demokratik rejime geçer geçmez Türkiye’nin tam üye olma niyeti yeniden belirtildi.²⁰

Demokratikleşme döneminin başlamasının ardından dönemin hükümeti Türk dış politikasının geleneksel çizgisini izleyerek, AB’ye tam üyelik konusunda kamuoyunu hazırlama sürecini başlattı. Hükümetin 14 Nisan 1987’de AB’ye resmi tam üyelik başvurusunu sunmasıyla ilişkilerde yeni bir aşamaya geçildi.²¹

Başvuru, AB’nin “klasik cevap” mekanizmasını işleyişe geçirdi. Bu süreçle Avrupa Konseyi, başvurunun incelenmesinin uygun olacağına karar verdikten sonra dosyayı Avrupa Komisyonuna ilettili. Komisyon verdiği kararla, Türkiye’nin ekonomik, siyasal, sosyal durumunu AB’ye uyum sorunları açısından değerlendiren bir rapor hazırladı.

2.AB Komisyon Raporu

AB’nin Türkiye’ye ilişkin görüşü 18 Aralık 1989’da açıklandı. Rapor Türkiye’nin AB’ye üye olabilecek bir ülke olduğunu belirtir. Bunun içinde bir tarih verilmeyeceği söylenir. Raporda tam üyeliğin olması için aşılması zorunlu ekonomik ve politik dengeler sıralanır.

Aslında AB, bu rapor aracılığıyla, özellikle ekonomik ve para politikalarının AB’de yarattığı sorunların, ya da politik birleşmeye yönelik olarak AB’nin karşılaştığı nice iç sorunun henüz çözüm beklediği, bu nedenle 1993 yılından önce hiçbir tam üyelik başvurusunun gündemine alamayacağı mesajını verir.²²

---

²⁰ Somuncuoğlu, **a.g.e.**, s.67.

²¹ Ceyhun, Ozan **AB Yolunda Brüksel El Kitabı**, Ankara,2000. s.17.

²² Karluk, **a.g.e.**, s.45.

Raporun önemli bir bölümünde Türk ekonomisi değerlendirilir. Hem gerçekleştirdiği atılımlar anılmış hem de çözümsüz kalmış yönlerin altı çizilmiştir. Örnek olarak sanayi ve tarım alanında yapılan eşitsizlikler, Türk sanayisinin fazlasıyla korunuyor olması, makro ekonomik dengesizlikler ve sosyal güvenliğin çok düşük bir düzeyde olması gibi noktalar üzerinde durulmuştur.²³ Burada oldukça açık bir dille bu sorunları aşamamış bir Türkiye'nin tam üyelik durumunda AB için önemli bir yük olabileceği bildirilir.

Raporda belirtilen siyasi engellere gelince, askeri rejim sonrasındaki demokratikleşme çabalarının olumlu karşılandığı belirtilerek devam etmesi gerektiği vurgulanmıştır.²⁴ Bir yandan insan haklarının çiğnenmesi konusunun çözülememiş olması, diğer yandan da son yıllarda önemli ilerlemelerin kaydedilmiş olduğu belirtilirse de azınlıkların (Kürtler kastedilmekte) demokratik haklarının tanınması konusunun çözüm bekler durumda kalması, demokratikleşme konusundaki eksiklikler olarak sıralanmaktadır. Sorunların çözümünün AB'nin siyasal standartlarına uyabilmek için atılması gereken zorunlu adımlar olduğu anımsatılmaktadır.²⁵

Raporda ayrıca Türkiye'nin, AB'ye üye ülkelerden Yunanistan ile arasındaki anlaşmazlıklara vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda özellikle Kıbrıs sorununun Birleşmiş Milletler anlayışı çerçevesinde çözüme ulaşamamış olması, AB ile Türkiye arasındaki engellerden sayılmaktadır. Tam üyeliğe yönelik görüşmelerin neden başlatılmayacağına sebepleri bu engellerin tümü olarak gösterilir. Buna karşın işbirliğinin Türkiye'nin batıya yönelik politikası ve AB ile olan ilişkileri çerçevesinde devam etmesi öngörülmektedir.²⁶

Rapora göre bu işbirliği, Türkiye'nin bir an önce ekonomik ve politik modernleşme sürecini tamamlamasına yardımcı olabilecek önlemler almaya yönelik şekilde işlemelidir. İşbirliği çerçevesinde yapılması gerekenler raporda dört başlıkta tanımlanır.

---

²³ Ozan, **a.g.e.**, s.18.

²⁴ Sönmezoğlu, **a.g.e.**, s.27.

²⁵ Oktay Sinanoğlu, **Hedef Türkiye**, İstanbul, 2001, s.102.

²⁶ Ozan, **a.g.e.**, s.21.

—1995 sonuna dek gümrük birliğinin tamamlanması.

—Mali ve sanayi işbirliğinin yeniden işletilmesi veya yoğunlaştırılması

—Bilimsel ve teknolojik işbirliğinin artırılması

—Politik ve kültürel bağların güçlendirilmesi

Bu çabaların her iki tarafın geleceklerini ne denli birlikte kurmayı istediklerinin göstergesi olacağı belirtilmektedir. Ancak, çok sayıda alanı kapsayan işbirliği projesinde “sosyal düzenlemeler” ve işçilerin serbest dolaşımı gibi konulara değinilmekte olması dikkat çekicidir.²⁷

3.Gümrük Birliği ve Yeni Yönelişler

Komisyon raporunun yayınlanmasından sonra Türkiye-AB ilişkileri sürdürüldü ve tam üyelik için gerekli şartların yerine getirilmesi çabası içinde ortaklık kurumlarına yeniden işlerlik kazandırıldı. İşbirliğinin boyutları genişletilerek tam üyelik konusu yeniden gündeme gelinceye kadar Ortaklık Antlaşmasının sürdürülmesinin yolları arandı.²⁸

Raporu izleyen bu son döneme göz attığımızda Türkiye-AB ilişkilerinde önce yavaşlama sonra da bir canlanma görüyoruz. Bu dönem içinde gerçekten de ortak kurumlar yeniden işlemeye başladı. Ortaklık Konseyi toplantıları, Karma Parlamento Komisyonu toplantıları yapılabilirdi. ²⁹ Ancak ortak bir çözüm bulunamadı. Azınlıklar başlığı altında değinilen Kürt sorunu (AB, PKK’yı resmen terörist örgütü, nitelendirse de) Kıbrıs sorunu (ekonomik ilişkilerdeki gelişmeleri engellemese de), mal işbirliği, tarım ürünleri ticareti, Türk işçilerini serbest dolaşım hakkı konuları görüş ayrılıklarının devam ettiği ve hatta “çatışma” yaratacak konular olarak söylenebilir. Geçiş sürecini düzenleyen Katma Protokol her ne kadar gümrük birliğinin kotalar sorunu ve işçilerin serbest dolaşımı konularını sonuca bağlayacak mekanizmayı kuruyorsa da bu konularda uygulamaya geçilmesi için de görüşmeler sürmekte ve bu yolla Temmuz 1993 tarihli Ortaklık Antlaşmasının da gerektiği gibi uygulanmasına çalışılmaktadır. Örneğin: Türk işçilerinin AB’de serbest dolaşım haklarını da kapsayan sosyal işbirliği konularında ve hizmetler konusunda komisyon

²⁷ İlhan Tekeli, Selim İlkin, **Türkiye AB**, Ankara,2000, s.86.

²⁸ Somuncuoğlu, **a.g.e.**, s.68.

²⁹ Karluk, **a.g.e.**, s.46.

ile görüşmeler yürütülmektedir.³⁰ İlişkiler tarafların, işveren, esnaf, sendika, tarım sektörü temsilcilerinden oluşması öngörülmüş bir “istişare komitesi”nce sürdürülecektir.

Gümrük Birliği konusuna gelince “ancak ve ancak gümrük birliğini gerçekleştirme koşulunda yapılacak gerçek rekabet ile AB’ye uyum sağlanabilir” görüşünün ağır basmasıyla, Türk hükümetleri bu konuda Ortaklık Antlaşmasında öngörülmüş olan süreci yakalamak arzusunda olduğunu açıklamıştır, Ortaklık Konseyi’nin 6 Mart 1995 tarihli toplantısında bu konuda kararlar alınmıştır. Bu kararlar ilgili söz konusu süreç Avrupa Parlamentosunun da onayı alınarak tamamlandı ve 1 Ocak 1996’da yürürlüğe girdi.³¹

GB’ye ilişkin olarak fiyat ve kalite açısından benzer mallarla rekabet etmek Avrupalı tüketicinin eğilimlerine göre üretim yapmak gibi zorunluluklar, Türk iş çevrelerinde çeşitli tartışmalara yol açmış, bu tür uygulamaya geçilirse Türk sanayisinin bu koşullara uyamayacağı ve büyük bir sarsıntı geçireceği anlayışı ileri sürülmüştü. Buna karşın hükümetler bu konudaki politikalarını değiştirmediler ve tam tersine tam üyeliğe giden yolun GB’den geçtiği görüşünden yola çıkarak bu yönde uygulamaya geçtiler.³² İzlenen strateji önce gümrük birliğini sağlayıp sonra tam üyelik için pazarlık masasına oturmak olarak belirlendi. Gümrük Birliğinin gerçekleştirilmesiyle Türkiye’nin AB ilişkilerinde konumu uluslararası ticaret açısından artık “üçüncü ülke” olma durumundan çıkıp tam ortak olma durumuna geldi.³³ Türkiye AB’ye üye olmaksızın GB’yi tamamlamış ilk ülke sıfatını da almış oldu. AB ile ilişkilerde dönüm noktası olan en son olay Aralık 97 Lüksemburg zirvesinde Türkiye’nin yakın ve orta dönemde üye olabilecek 11 ülkeden oluşan ülkeler listesinde yer alamaması ve Kıbrıs’ın bu 11 ülkelik listeye dâhil edilmesidir.³⁴

Gümrük Birliği’nden zarar görmemek için ekonomik aktörler hükümetlerden AB’ye tam üyelik işinin hızlandırılmasını bekliyorlar. Ancak tam üyelik durumunda, AB’nin mali yardımlarından, yardım fonlarından tam olarak

---

³⁰ Suat İlhan, **AB’ye Neden Hayır**, İstanbul, 2001, s.106.

³¹ Türk-İş, **AB, Türkiye’den Ne İstiyor?**, Ankara, 2002, s.251.

³² İlhan, **a.g.e.**, s.107.

³³ Tekeli, İlkin, **a.g.e.**, s.87.

³⁴ Karluk, **a.g.e.**, s.47.

zararlanma olanağının doğacak olması gümrük birliğinde zararların önlenebileceği görüşü ileri sürülmektedir. Türk hükümetleri her ne kadar zaman zaman alınan bir üslup sezilse de AB'den gelen olumsuz sinyallere tepki olarak yine de kararlı ve ısrarlı bir tutum ile AB'ye üye olma isteklerini sürekli yeniliyorlar.³⁵

Türkiye-AB ilişkileri çeşitli aşamalardan geçerek zaman zaman kesintiye uğramış olmakla beraber günümüze kadar ulaşmıştır. Ortaklık ilişkisi geçiş dönemi aşamasında duraklama dönemleri, kesintiler, yeniden canlanma gibi inişli çıkışlı süreçlerden geçmiş olup bu süreç içinde Türkiye-AB ilişkilerinin yönünün değişip tam üyelik dışı yeni bir amaca yönelebileceği görüşü bile gündeme gelmiştir.³⁶ Ancak Türk hükümetlerinin tam üyelik konusundaki ısrarlı tutumları ilişkilerin bu boyutunu gündemde tutmaya devam etmiştir.

Avrupa Birliği ile Türkiye ilişkilerinde değinilmesi gereken bir boyut da raporda belirtilmiş olan engellerin yanı sıra, yasal çerçevede dile getirilemeyecek bazı görünmez engellere ilişkin kuşkulardır.³⁷

Avrupa'da Türkiye, Türkiye'de de Avrupa düşünüldüğünde karşılıklı olarak yerleşmiş çeşitli önyargılardan oluşan bir bütün hemen harekete geçer. Bunlar bazı çevrelerce Türkiye ile Avrupa'nın bütünleşmesindeki temel engeller sayılan tarih, din, kültür gibi öğelere bağlıdır. Kimi kesimlerin sıraladığı AB-Türkiye arasındaki engeller listesi bu öğelerden oluşmaktaysa da aynı öğeler başka bazı kesimler tarafından engel değil avantaj olarak değerlendirilmektedir. Bu çevrelerce söz konusu olan alanlardaki farklılıkların Avrupa Birliğine Türkiye'nin katacağı renkler olacağı görüşü ileri sürülmekte hatta, bu koşullarda Türkiye'nin İslam ile Hıristiyanlık arasında bir köprü rolünü üstlenmiş olacağı düşünülmektedir.³⁸ Son yıllarda dünyada yaşanan genel değişikliklere büyük çaplı dönüşümlere bakılırsa saldırgan etnik ulusçulukların geri dönüşü, din farklılıklarının saldırgan kimlik tanımlarına yol açan politik malzemeye dönüştürülüşü, Türkiye-AB arasındaki ilişkilerde tam bir belirsizlik durum ile karşı karşıya gelinmesine yol açtı.³⁹

---

³⁵ Ozan, **a.g.e.**, s.22.

³⁶ Sinanoğlu, **a.g.e.**, s.103.

³⁷ TUSİAD, **a.g.e.**, s.39.

³⁸ Cihan Dura, Hayriye Atik, **AB, GB ve Türkiye**, Nobel Yayınevi, Ankara,2002, s.90.

³⁹ Türk-İş, **a.g.e.**, s.252.

Gerek Türkiye’de gerekse Avrupa Birliğine üye ülkelerde işsizlik, siyasal sistemin temsil sorunları ile karşılaşılması ve dolayısıyla seçmenlerin dileklerine cevap verilmemesi gibi temel sorunlar, içe kapanma, yabancı düşmanlığı ve ırkçılık gibi eğilimlerin alan kazanması sonucunu vermiştir. Bu eğilimlerin iktidara geçirilip dışlama politikalarını hükümet politikaları haline dönüştürecekleri varsayılsa gerçekten de Türkiye AB bütünleşmenin söz konusu olamayacağı sonucuna varılabilir.⁴⁰

Bununla, beraber, AB’nin genel yönelişlerine bakılırsa en azından ilkeler düzleminde çoğulcu, demokratik, laikliğe dayalı, çok kültürlülüğe açık, bir siyasal düzeni kurmayı hedeflediği bilinmektedir. Türkiye de bu ilkeleri paylaşma çabasını devam ettirirse, söz konusu edilen farklılıklar engeller sıralamasına giremeyecektir.⁴¹ Ancak bu konuda izlendiği kadarıyla hem AB’nin hem de Türkiye’nin atması gereken adımlar var. Dolayısıyla Türkiye’nin AB ile bütünleşmesi, demokrasisine işlerlik kazandırarak ekonomik düzeyini yükseltmesine, AB’nin de kendi kurucu ilkelerini gerektiğince uygulamasına bağlıymış gibi görünmektedir.⁴²

İlişkilerin gidişi konusunda, söz konusu edilmesi gereken bir başka boyutta teknik sorunları kaplamakta bir başka deyişle, AB’nin ortak tarım politikası, para birliği, ortak dış politika gibi “ortak politikaları”nın uygulama zorluğudur. AB’nin içinde bulunduğu bu sorunlara ilaveten, Sovyetler Birliği’nin çöküşü ile birlikte özellikle Doğu Avrupa ülkelerinin AB’ye yönelmesiyle birlikte hazmetme sorununu gündeme getirmiştir.” AB dışı kapalı bir kale mi, yoksa AB dinamik bir ekonomik ve siyasal bir süper güç mü olacaktır?” sorularını gündem getirmekte, Türkiye’nin tam üyeliği konusu ise her iki durumda da sorunlu gözükmektedir.⁴³ İlk durumda karşımızda ne olursa olsun Türkiye’ye yer veremeyecek bir kale Avrupa ortaya çıkar. İkinci durumda ise top Türkiye’dedir. Yani bu durum da Türkiye’nin demokrasi ve ekonomik kalkınmasına ilişkin sorunlarını çözmesi gerekmektedir.⁴⁴ Bu zorluklar bazen Türk Kamuoyunda AB’ye ilişkin umutsuzluğa zaman zaman da kızgınlığa yol açmaktadır. O tarihte Batı Avrupa Birliği’ne üyelik başvurusunun reddedilip

---

⁴⁰ Ozan, **a.g.e.**, s.24.

⁴¹ Karluk, **a.g.e.**, s.49.

⁴² İlhan, **a.g.e.**, s.108.

⁴³ TUSİAD, **a.g.e.**, s.40.

⁴⁴ Dura, Atik, **a.g.e.**, s.91.

Türkiye'ye yalnızca ortak üyelik statüsünün önerilmiş olması gibi her türlü etmen de bu umutsuz bakışı ön plana çıkarmış ve kimi çevreler de AB'ye alternatif arayış tartışmalarını gündeme getirmişlerdir.⁴⁵

Örneğin Doğu Bloğunun yıkılışı ile Kafkasya, Orta Asya, Balkanlar Karadeniz ve hatta Orta Doğu Bölgesinde Türkiye'nin önemli potansiyel görevler alacağı düşünüldü. Hatırlanması gereken bir diğer boyutta Türkiye'nin KEİÖ (Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü), ECO (Ekonomik İşbirliği Örgütü) gibi ekonomik kalkınma ve işbirliğine yönelik örgütlerde kurucu üyelik ya da etkin rol gibi konumlarda olmasıdır.⁴⁶

Bütün bunlar AB'ye bir alternatif oluşturamamıştır. Türk hükümetlerinin AB üyeliği konusundaki ısrarlı tutumları devam etmiştir. Örneğin hükümetler sık sık "Avrupalılık" AB'nin tekelinde bir kimlik olmayıp, ortak ülkü ve değerlerle bütünleşmek anlamına geldiğini belirtirler. Avrupa'nın Türkiyesiz olamayacağını söylerler. Bir yandan da barış ve istikrar arayışındaki Orta Asya'nın "yeni" cumhuriyetleri için Türkiye'nin demokratik ve laik bir model olarak sunulacak olması Türkiye'nin artan bölgesel rolünün göstergesi sayılır. Bu nedenlerle Türkiye'nin AB için öneminin artmakta olduğu görüşü ileri sürülür. Geleceğe yönelik olarak değerlendirildiğinde Türkiye-AB ilişkilerini gidişinde doğrudan etkisi olacak en önemli etkenin hem Türkiye'nin iç değişim dinamiğinin alacağı yön, hem de AB'nin izleyeceği yol olması söylenebilir. İlişkilerin geleceğini dolaylı olarak belirleyecek olan öğeler ise kuşkusuz uluslararası sahnede yaşanmakta olan dönüşümlerin alacağı yeni boyutlar da aranmalıdır.⁴⁷

---

⁴⁵ Sinanoğlu, **a.g.e.**, s.104.

⁴⁶ Aydoğan, **a.g.e.**, s.14.

⁴⁷ T.C. Merkez Bankası Yayını, **a.g.e.**, s.27.

II. BÖLÜM

A. KOPENHAG KRİTERLERİ

22 Haziran 1993 tarihinde Kopenhag zirvesinde Avrupa Konseyi, Avrupa Birliğinin genişlemesinin Merkezi Doğu Avrupa ülkelerini kapsayacağını bildirmiş ve aynı zamanda adaylık için başvuruda bulunan ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce karşılaması gereken kriterleri belirtmiştir. Bu kriterler siyasi, ekonomik ve topluluk mevzuatının benimsenmesi olmak üzere üç grupta toplanmıştır.⁴⁸

Bunları kısaca açıklamak gerekirse

1) Siyasi Kriterler:

AB'ye girmeye aday ülkeler;

—**İstikrarlı ve kurumsallaşmış bir demokrasinin varlığı.**

—**Hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü**

—**İnsan haklarına saygı**

—**Azınlıkların korunması**

gibi dört ana kriter açısından değerlendirmeye alınacaktır.⁴⁹ Genel olarak, ülkenin çok partili demokratik sistemlerle yönetiliyor olması, hukukun üstünlüğüne saygı, idam cezasının olmaması, azınlıklara ilişkin herhangi bir ayrımcılığın olmaması, ırk, dil, din ayrımcılığının olmaması, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın yasaklanmış olması, Avrupa Konseyi İnsan Hakları sözleşmesinin tüm maddelerinin çekincesiz kabul edilmiş olması, Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Sözleşmesinin kabul edilmiş olması gibi özellikler dikkate alınmaktadır. Ancak bu ilkelerin varlığı tek başına yeterli olmamakta, aynı zamanda kesintisiz uygulanıyor olması gerekmektedir.⁵⁰

---

⁴⁸ TUSİAD, **a.g.e.**, s.41.

⁴⁹ TUSİAD, **a.g.e.**, s.42.

⁵⁰ Karluk, **a.g.e.**, s.50.

2) Ekonomik Kriterler

Kopenhag Zirve sonuçlarına göre, ekonomik alanda işlevsel bir piyasa ve pazar ekonomisinin varlığı kadar, AB içindeki piyasa güçleri ve rekabet baskısı ile baş edebilme kapasitesi aranmaktadır.⁵¹

Etkin bir piyasa ekonomisi için;

—Arz talep dengesinin piyasa güçlerinin bağımsız bir şekilde karşılıklı etkileşim ile kurulmuş olması.

—Ticaret kadar fiyatların da liberal olması, piyasaya giriş ve çıkış için engellerin olmaması.

—Mülkiyet haklarını fikir eserlerini de içerecek düzenlemeleri kapsayan yasal bir sistemin olması ve bu yasalar ile düzenlemelerin icra edilmesi.

—Fiyat istikrarı içeren bir ekonomik istikrara ulaşılmış olması ve sürdürülebilir dış dengenin varlığı.

—Ekonomik politikaların gerekleri hakkında geniş bir fikir birliğinin olması.

—Mali sektörün, tasarrufları üretim yatırımlarına yönlendirebilecek kadar iyi gelişmiş olması gerekmektedir.⁵²

AB içinde rekabet edilebilme kapasitesinin sağlanması için;

—Öngörülebilir ve istikrarlı bir ortam da karar alabilen ekonomik kurumlarının makro ekonomik istikrarın olması ve bununla birlikte işlevsel bir piyasa ekonomisinin varlığı,

—Alt yapı, eğitim ve araştırmayı içeren yeterli miktarda fizik ve beşeri sermayenin olması.

---

⁵¹ TUSİAD, **a.g.e.**, s.43.

⁵² Ozan, **a.g.e.**, s.25.

—Firmaların teknolojiye uyum sağlama kapasitelerinin bulunması gerekmektedir.⁵³

Bu çerçevede rekabet edebilme reçetesinin göstergeleri olarak birliğe girişten önce birlik ile o ülke arasında belirli bir ticaret ortaklığının olması ve ekonomik kriterlere uygunluk aranmaktadır.⁵⁴

3) Topluluk Müktesebatına Uyum Kriteri

Birliğin ortak dış politika ve güvenlik politikasına etkin bir katılım için aday ülkelerin buna hazır olması gerekmektedir. Ekonomik ve Parasal Birlik konusunda ise Merkez Bankasının bağımsızlığı, ekonomik politikaların koordinasyonu, istikrar ve büyüme paktına katılım, Merkez Bankasının kamu sektörü açıklarını finanse etmesinin yasaklanması gibi konularda üye ülkelerin aldıkları kararlara katılmak gerekmektedir.⁵⁵

—AB'nin aldığı kararlara ve uyguladığı yasalara uyum sağlamak.

—Gümrük Birliği, malların serbest dolaşımı, sermayenin serbest dolaşımı gibi ortaklık antlaşmalarında belirtilen şartlara uyum sağlanması.

—Tek pazara geçişi gerektiren topluluk müktesebatına uyum sağlaması.

—Topluluğun tarım, iletişim ve bilgi teknolojileri, çevre, ulaşım, enerji, taşımacılık, tüketici hakları, adalet ve içişleri işgücü sosyal hakları eğitim ve gençlik, vergilendirme, istatistik, bölgesel politikalar, genel dış ve güvenlik politikası gibi alanlardaki her türlü düzenlemesine uyum sağlaması.⁵⁶

Kopenhag Kriterleri, AB'ye girmek isteyen bütün ülkeler için bir önkoşul olması nedeniyle önemlidir. Bu kriterleri yerine getiremeyen ve uygulayamayan ülkeler birliğe alınmamaktadırlar.⁵⁷

Diğer aday ülkeler gibi, Türkiye de bu kriterleri yerine getirmek zorundadır. 10–11 Aralık 1999'da Helsinki'de toplanan AB konseyi Türkiye'nin bu kriterleri yerine getirmedeki gayretini başarılı ve olumlu bulmuş ve bu yöndeki reformları

---

⁵³ TUSİAD, **a.g.e.**, s.44.

⁵⁴ Karluk, **a.g.e.**, s.51.

⁵⁵ T.C. Merkez Bankası Yayını, **a.g.e.**, s.28-29.

⁵⁶ Karluk, **a.g.e.**, s.52.

⁵⁷ Ozan, **a.g.e.**, s.26.

devam ettirme niyetini memnuniyetle karşılamıştır. Türkiye’yi bu zirvede bir aday devlet olarak kabul etmiştir.⁵⁸

Helsinki’de alınan bu karar AB Türkiye ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye’de diğer aday ülkeler gibi uzun bir dönemden beri bazı siyasal ve hukuksal reformların yapılması yönündeki istemlere hukuksal ve siyasal bir taban ve “meşruluk” kazandırmıştır.⁵⁹

Bu çerçevede diğer aday ülkeler gibi Türkiye de mevcut AB’ye üyelik stratejisi temelinde bu reformları hayata geçirmek zorundadır. Bu noktada bu reformların yapılacağı bir ön katılım süreci yaşanmaktadır. Tüm AB aday ülkeleri AB’ye üyelik yolundaki bu ön katılım stratejisini önemli haklarından biri olan Katılım Ortaklığı Belgesi tüm ülkelerin ve Türkiye’nin adaylığı için temel koşulları belirlemiştir. AB; Kopenhag Kriterlerinde yer alan ve aday ülkelerde uygulamaya geçirilmesini istediği siyasal kriterlere istediği değerlendirmelerini ve görüşlerini ilerleme raporları şeklinde sunmaktadır.⁶⁰ Bu ön katılım stratejisinin ana hatları, katılım müzakerelerine başlayabilmek için bir ön koşul oluşturmakta ve Kopenhag Kriterlerini ve uygunluğunu hedefleyen bir dizi siyasal, hukuksal ve ekonomik reformu ya da değişikliği gerçekleştirmeyi temel almaktadır.

Bu siyasi kriterler, AB ve diğer Avrupa ülkeleri için bir temel nitelik olup tüm Avrupa ülkelerinin paylaştığı ortak demokratik değerleri temsil etmektedir.⁶¹ Ekonomik ve siyasi kriterler müzakere sürecinin konusunu değil bu sürecin başlayabilmesi için bir ön koşul oluşturmaktadır.

Oldukça genel bir çerçeveye sahip olan siyasal kriterlerin değerlendirilmesinde üye ülkelerin ve çeşitli siyasal görüşlerin algılayışları arasında farklılıklar olduğu bir gerçektir.⁶²

Özellikle; demokrasi, seçim hukuku, temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması gibi konularda daha belirgin temellere oturan siyasal kriterler anlayışı, azınlık hakları, azınlıkların korunmasının ve saygı görmesinin, anayasayla

---

⁵⁸ Sinanoğlu, **a.g.e.**, s.105.

⁵⁹ Dura, Atik, **a.g.e.**, s.92.

⁶⁰ Koç, **a.g.e.**, s.24.

⁶¹ İlhan, **a.g.e.**, s.109.

⁶² Ozan, **a.g.e.**, s.27.

güvenceleri gibi konularda farklı görüş ve uygulamalara yol açabilmektedir. Bu nedenle tüm aday ülkelerin gerçekleştireceği “siyasal kriterler” listede ülkenin şartlarına göre farklılıklar olabilmektedir.⁶³ Ancak, her aday ülke için Kopenhag Kriterleri bir ön koşuldur ve bazı farklılıklar olsa da ana hatlarıyla konu başlıkları aynıdır ve vazgeçilmez bir unsurdur.⁶⁴

AB'nin aday ülkelere kısa vadede gerçekleştirmesini istediği Kriterler şunlardır;

- Düşünce özgürlüğü
- Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü
- İşkence ile mücadele
- Yargı öncesi gözaltı prosedürü
- İnsan hakları ihlallerine karşı düzenlemeler
- İnsan hakları eğitimleri
- Yargının işlerliğinin ve işleyişini geliştirilmesi, yargının bağımsızlığı.⁶⁵
- Ölüm cezasının olmaması
- Anadilde TV-Radyo yayın yasağının olmaması.

Ayrıca Türkiye'den ek olarak:

Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kaldırılması, cezaevlerinde gözaltı koşullarının düzeltilmesi, MGK'nin anayasal statüsünün ve rolünün değiştirilmesi, Güneydoğuda olağanüstü halin kaldırılması, Kültürel çoğulculuğun ve kültürel hakların, eğitim dâhil güvence altına alınması gibi kriterler de, AB'nin Türkiye'den özellikle gerçekleştirmesini istediği orta vadedeki kriterlerdir. Ancak, bunların ne kadar doğru ve objektif olduğu tartışılır. Avrupa Birliğinin Türkiye'den istemiş olduğu bu ek maddelerin diğer aday ülkelere istememesi bir soru işareti olarak kafaları kurcalamaktadır.⁶⁶

---

⁶³ Karluk, **a.g.e.**, s.53.

⁶⁴ Tekeli, İlkin, **a.g.e.**, s.88.

⁶⁵ Tusiad, **a.g.e.**, s.45.

⁶⁶ Türk-İş, **a.g.e.**, s.253.

Aday ülkelerin gerçekten, demokratikleşmesi ve hukuk devleti yönünde çok önemli olan bu değişiklikleri yapması, gerçekleştirmesi ve hayata geçirilmesi gerekmektedir.⁶⁷ Bütün aday ülkelerde olduğu gibi Türkiye'nin de sadece bu belirtilen kriterleri yerine getirmesi arzusunu ifade etmiş olması yeterli değildir. Bunları bir an önce anayasal, yasal ve idari düzenlemelerle hayata geçirmesi ve TBMM tarafından yasalar şeklinde kabul ederek yürürlüğe girmesi gerekmektedir.

Bu ilkeler Türkiye'nin AB'ye girmesinde bir ön koşul olduğu kadar uzun yıllardan beri tartışılan ve savunulan demokratikleşme ve hukuk devleti anlayışının yerleşmesi açısından çok önemlidir.⁶⁸

Tüm aday ülkeler bu kriterleri eksiksiz bir şekilde yerine getirerek demokratikleşme ve hukuk devleti olma yolunda önemli bir adım atmış olacaklardır.

Kopenhag Kriterleri tüm aday ülkelere ve Türkiye'ye bir takım reformların çıkarılıp uygulanmasını ön koşul olarak sunmaktadır. AB'ye uyum için ve topluluğun geleceği için tüm ülkelere istenen belli, temel kriterler vardır. Şimdi bu kriterleri inceleyelim.

1.Düşünce ve İfade Özgürlüğü

Bu özgürlük bütün aday ülkelerin ve Türkiye'nin anayasasında yasal düzenlemeleri yapması ve gerekli değişiklikleri yaparak hayata geçirmesini öngörüyor. Bu kriter aday ülkelerin katılım ortaklık belgelerinde yer aldığı gibi özellikle Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önünde en sık karşılaştığı konuların başında yer almaktadır.⁶⁹

Bu konuda AİHM, birçok kararında aday ülkelere ilişkin kararlarında düşünce özgürlüğünün sınırlarını çizmiş ve şiddet içeren, vatandaşlar arasında düşmanlık, kin ve nefrete teşvik eden, bir kişiye bir devlet görevlisine ya da halkın bir bölümüne karşı şiddete çağrı ve teşvik eden, silahlı mücadeleye, silahlı başkaldırıya teşvik niteliğinde bulunan, demokratik kuralları açıkça reddeden ve ayrıca ırkçı söylemler içeren ırk düşmanlığına dayalı ifadeleri yasaklamıştır.⁷⁰

---

⁶⁷ Koç, **a.g.e.**, s.25.

⁶⁸ Somuncuoğlu, **a.g.e.**, s.69.

⁶⁹ Aydoğan, **a.g.e.**, s.15.

⁷⁰ Sinanoğlu, **a.g.e.**, s.106.

AİHM, bu doğrultuda genel çerçeveyi çizerken, sözlerin tümünü, ifadelerin içerdikleri ve kapsamlarını, ayrıca ifade edildikleri ortamı, ifade ediliş biçimleri ve araçlarını, mutlaka göz önüne almakta ve şiddete ya da düzeni bozmaya çağrı olup olmadığının yanı sıra bu ifadeler sonrası bir başkaldırının silahlı eylemin olup olmamasını da göz önüne almaktadır. Dolayısıyla, AİHM'nin bu içtihadı karşısında bütün aday ülkelerin yasalarını buna göre düzenlemesi gerekiyor.⁷¹ Özellikle Türkiye anayasasında yer alan ve tartışma konusu olan Terörle Mücadele Kanunu madde 8, TCK madde 159, 312 gibi bazı düzenlemelerin yeniden değerlendirilmesi gerekti.⁷²

Söz konusu maddelerin, yargıçlar tarafından AİHM'nin 10. maddesi ve AİHM'nin kararları doğrultusunda yorumlanması için Anayasamıza göre hiçbir engel yoktur. Tam tersine hukuksal bir zorunluluk vardır.⁷³

AB sürecinde düşünceyi açıklama hürriyeti gibi özel haklar, kendi maddelerinde yer alan özel sınırlama sebepleri ile sınırlanacak, düşünce ve kanaat hürriyeti gibi haklar da nitelikleri gereği sınırlama dışından kalacaklardır. Bunun yanı sıra Terörle Mücadele Kanununun 8. Maddesine AİHM'nin içtihadı doğrultusunda şiddeti hedef alma unsurunun ve eylemin yapıldığı yer, zaman ve koşullarında dikkate alınmasını gerektiren bir nitelendirme gerekecektir. Bunun yanı sıra TCK'nin madde 159 ve 312'nin özellikle 312/1 maddesinin değiştirilmesi gerekmiştir.⁷⁴ Düşünce ve ifade özgürlüğü gibi Basın özgürlüğünün de kısıtlayan hükümlerin kaldırılması öngörülmektedir. AB'nin en fazla önem verdiği insan hakları konusunda taviz vermek istemediği açıktır.

2.Kültürel Yaşam ve Bireysel Özgürlükler

Bu talepler, Kopenhag Siyasi Kriterlerinde, aday ülkelere ve Türkiye'den istenilen en büyük ve en temel kilometre taşlarından birisini oluşturmaktadır.

Bireysel özgürlükler kavramı “anadilde eğitim ve TV-Radyo yayını” alanında serbestliği içeren kültürel haklarıdır.⁷⁵ Anadilde eğitim ve TV Radyo da yayın konuları birbirini tamamlayan ve kültürel haklar listesinin iki temel unsurunu

---

⁷¹ Dura, Atik, **a.g.e.**, s.93.

⁷² Ozan, **a.g.e.**, s.28.

⁷³ Koç, **a.g.e.**, s.26.

⁷⁴ Karluk, **a.g.e.**, s.54.

⁷⁵ TUSİAD, **a.g.e.**, s.46.

oluşturan haklar olmakla birlikte, farklı nitelikler ve kapsam taşıyan haklardır. Anadilde yayın konusunda devletin tek yükümlülüğü, kişilerin istedikleri dilde yayın yapabilme özgürlüklerini yok eden hukuksal düzenlemelerin ortadan kaldırılmasıdır.⁷⁶

Anadilde eğitim konusunda ise; iki yönlü bir yükümlülük söz konusudur. Her şeyden önce, Devlet her türlü engelleyici ve kısıtlayıcı hukuksal düzenlemeleri kaldırmak zorundadır. Ancak bunun yanı sıra eğitim hakkı kapsamında, bir de devletin talebe göre anadilinde eğitime destek olması ve bizzat pozitif edimlerde bulunması gereklidir. Yani yükümlülükleri uygulamasıdır. Bu yükümlülükler, yeni bir eğitim sisteminin zorunlu olarak getirilmesi yönünde değil ama eğitim programının değiştirilmesi, eğitim programı içinde seçimlik derslere yer verilmesi ya da gözetim ve denetim altında bazı kurs ve programların düzenlenmesi biçiminde olabilir.⁷⁷

Kültürel hakların tanınması konusu uluslararası belgelerde (ve son olarak Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında) olduğu kadar ulusal anayasalarda ve yasal mevzuatlarda da Avrupa ülkelerinin ortak hukuksal malvarlığı içine girmiştir. Nitekim bu alanda İspanya, Belçika gibi ülkelerin yanı sıra Fransa gibi azınlık ve azınlık hakları kavramını benimseyen ülkelerde dahi farklı kültürlerin örgütlenebilmesine imkân tanımıştır.⁷⁸

Üstelik sadece köklü demokrasiler değil, Sovyetler Birliğinin yıkılması ile 90'lı yılların başında ortaya çıkan ya da liberal demokratik esaslar çerçevesinde, siyasal anlamda yeniden örgütlenen, Orta Avrupa Ülkelerinde de bu yöndeki düzenlemeleri anayasal ve yasal mevzuatta yer almaktadır.⁷⁹

Nitekim örnek vermek gerekirse Bulgaristan anayasası, resmi dil anlayışı (madde 3) yanı sıra “ana dilini geliştirme ve anadilde eğitim hakkını“(madde 36) ve kendi kültürünü geliştirme hakkını (madde (37) tanımaktadır.

---

⁷⁶ T.C. Merkez Bankası Yayını, **a.g.e.**, s.30.

⁷⁷ Karluk, **a.g.e.**, s.55.

⁷⁸ Aydoğan, **a.g.e.**, s.16.

⁷⁹ Koç, **a.g.e.**, s.27.

Romanya Anayasası “resmi dili Rumence olarak belirlemekle” (madde 13), “birlikte kendi kültürlerini koruma ve geliştirme hakkını” (madde 6) ve “kendi anadilinde eğitim alma hakkını (madde 32) tanımaktadır.⁸⁰

Çek Cumhuriyeti Temel Haklar ve Özgürlükler Bildirgesi, ulusal ve etnik azınlıklara “kendi kültürlerini geliştirme ve anadilde eğitim görme hakkını (madde 25) tanımaktadır.

Slovakya Anayasası “Devlet Dili”, anlayışı (madde 6) yanı sıra “diğer diller” kavramına (madde 6) ve “kendi kültürünü geliştirme, kendi eğitim kurumlarını kurma ve kendi anadilinde eğitim alma haklarına (madde 34) yer vermektedir.⁸¹

3.Toplantı Hakkı ve Sivil Toplum

Dernek kurma hakkı ve toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının anayasal ve yasal yönden güçlendirilmesi ve bu konuda sivil toplumun genişlemesinin teşvik edilmesi bütün aday ülkelerden istenmektedir. Bu doğrultuda Türkiye'nin de özellikle toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununun belirli maddelerini değiştirmesi gerekti. Dernekler Kanununun, AİHM'nin, İnsan Hakları Sözleşmesinin 11. Maddesine ilişkin verdiği kararlarda göz önüne alınarak demokratikleştirilmeye çalışıldı.⁸²

4.Siyasal Partiler

Siyasal partiler, demokratik rejimlerin ve siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Bu yüzden demokratik rejimlerin olduğu tüm Avrupa Devletlerinde ve Türkiye'de partilerin çok büyük önemi vardır. Devleti yöneten iktidarların da bir siyasi partisi bulunmaktadır. Son dönemlerde özellikle siyasi partilerin örgütlenme modellerinin ve iç işleyişlerinin çözümsüzlüğe ve giderek siyasi krizlere yol açtığı bilinmektedir.⁸³ Bu yüzden AB'ye aday ülkelerden siyasi iktidarların istikrar içinde olması ve iktidardaki ve muhalefetteki partilerden örgütlenmelerinde ve iç işleyişlerinde istikrarlı olması istenmektedir.

---

⁸⁰ TUSİAD, **a.g.e.**, s.47.

⁸¹ Ozan, **a.g.e.**, s.29.

⁸² Ozan, **a.g.e.**, s.29.

⁸³ Koç, **a.g.e.**, s.28.

Yaşanan siyasal krizlerin özellikle Türkiye’deki en önemli nedeni, siyasal sisteme ve siyasal kadrolara olan güvensizliktir. Ağır bir güven bunalımı, toplumda siyasal kadroların Türkiye’nin sorunlarına çözüm getireceği yönündeki beklentilerini sekteye uğratmıştır.⁸⁴ Demokratik sistemlerin vazgeçilmez unsuru olan, milletvekillerinin “Hesap verir” düşüncesinin Türkiye’de geçerli olmaması tam tersine Anayasal formüllerle korunması, dokunulmazlık uygulamasındaki yanlışlıklar sıkıntı yaratmaktadır.⁸⁵ Siyasal partilerin iç işleyişlerinin demokratik esaslara göre biçimlenmesi, “liderler sultanı” olarak bilinen olgunun siyasette geçerliliği, siyasal partilerin ekonomik kaynaklarını yeterli ve etkin kullanmaması ve denetimini sağlamamaları, tam tersine bu kaynakların iyi kullanılmadığı düşüncesinin toplumda egemen olması duyulan güvensizliğin en temel nedenlerindedir.

Dolayısıyla demokratikleşme açısından ilk yapılması gereken güven duygusunun biran önce sağlanmasıdır. Bu noktada siyasal partilerin iç işleyişlerinin demokratik esaslara uygunluğunu sağlamak, lider hegemonyasının parti yapısının ve giderek siyasal sistemin işleyişini bozacak biçimde ortaya çıkışını engellemek amacıyla bazı değişiklikler yapılmalıdır.⁸⁶ Bu yönde siyasal partiler kanunun üye yazımlarına, genel başkanlığa, il ve ilçe teşkilatlarının düzenlenmesi ve delege sistemlerine, aday ve merkez yoklaması tespiti hususuna, partilere yapılan bağışların düzenlenmesi ve denetlenmesi konularına ilişkin düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Siyasi Partiler Kanununun “Siyasi Partilerle ilgili yasakları” düzenleyen 4.kısım ile “Siyasal Partilerin Kapatılmasını” düzenleyen 5.kısımının, Siyasal Partileri demokratik ve siyasal yaşamın vazgeçilmez unsuru olarak kabul eden, “anayasal düzenleme” ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ilgili kararları doğrultusunda yeniden ele alınması gerekmektedir.⁸⁷

Ayrıca Siyasal Partilerin siyasal iktidara gelirken, bu siyasal sistemin işleyişini çarpıtmamaları, hukuka uygun demokratik bir işleyiş sağlayabilmeleri, “şeffaf bir sistem ve işleyiş” gerçekleştirmeleri için en önemli ve demokratik

---

⁸⁴ Sinanoğlu, **a.g.e.**, s.108.

⁸⁵ Tusiad, **a.g.e.**, s.48.

⁸⁶ Türk-İş, **a.g.e.**, s.254.

⁸⁷ Aydoğan, **a.g.e.**, s.17.

ülkelerde en iyi düzenlenen hususlardan biri parti hesaplarının ve seçim harcamalarının şeffaflığı ve denetimidir.⁸⁸ Nitekim Avrupa ülkelerinde örneğin Fransa’da seçimlere ilişkin mevzuatta bu denetim ayrıntılı olarak yer almaktadır. Türkiye’de de bu doğrultuda gerek siyasi partiler kanununa, gerek milletvekili seçim kanununa Fransa, İngiltere gibi demokratik ülkelerin mevzuatlarında yer aldığı biçimi ile, seçimlerde alınacak ve harcanacak paraların düzenlenmesi ve denetlenmesine kısaca seçimlerin finansmanı konusuna ilişkin ayrıntılı bazı hükümlerin yerleştirilmesi bu konuda yapılması gerekli değişiklikler arasında yer almaktadır.⁸⁹

5.Seçim Sistemi

Yönetim istikrarsızlığını kolaylaştırdığı hatta teşvik ettiği için seçim sistemi özellikle Türkiye’de son on yılda sıklıkla yaşanan ekonomik krizlerde küçümsenmeyecek bir paya sahiptir. Mevcut seçim sistemi ne temsilde adaleti sağlayabilmekte ne de adaletten vazgeçme pahasına yönetimde istikrara olumlu katkı yapmaktadır. Uygulanan yüksek barajlı ve nisbi karakterli D’hon’t sisteminin aksaklıkları çoktur. Öncelikle çok parçalı bölünmüş siyasal yapıya özgü koşullar nedeniyle mevcut seçim sistemi yıkıcı bir siyasal rekabeti ve popülizmi teşvik etmektedir. Çok partili koalisyon hükümetleri, seçmenlerin tercihine bakılmaksızın kurulmakta, genellikle de kısa vadeli dar çıkarlar gözetilerek hükümet programları yapılmaktadır.⁹⁰ Siyasal partiler seçimlerden önce, ortak hükümet programları için teşvik edilmediğinden ülkenin içinde bulunduğu şartlara göre gerçekçi programlar yapılmamakta, seçim kampanyaları temelsiz ve aşırı iyimser görünmektedir.⁹¹ Mevcut seçim sistemimizi özellikle siyasetin ve siyasal partilerin itibarını ciddi ölçüde kaybettikleri ve bu nedenle katılımın çok düşük kalacağı bir ortamda yapılacak bir seçimde az oy almasına rağmen bir partinin başa gelmesine yol açabilir bu da istikrarsızlığa neden olabilir. Milletvekillerin seçim bölgelerine dağılımındaki eşitsizlikler giderek artmıştır. Bu dağılım siyasette gözetilmesi gereken kır ve kent dengesini giderek bozmaktadır. Bu eşitsiz dağılım nedeniyle gelecekte yapılacak bir

---

⁸⁸ Somuncuoğlu, **a.g.e.**, s.71.

⁸⁹ Karluk, **a.g.e.**, s.57.

⁹⁰ İlhan, **a.g.e.**, s.112.

⁹¹ Sinanoğlu, **a.g.e.** s.109.

seçimde birinci çıkan parti ile mecliste en çok sandalyeye sahip olacak parti, farklı olabilir. Bu durumda hangi partinin liderinin meşru olarak başbakan atanacağı tartışılabilir. Bu nedenlerle her hangi iki parti toplam oy oranları itibariyle diğer koalisyon olanaklarına kıyasla azınlıkta olmalarına rağmen parlamentoda çoğunluğa sahip olabilirler ve hükümeti kurabilirler.⁹²

Mevcut seçim sistemi yönetimde istikrara olumlu bir katkı yapmayıp aksine istikrarsızlık kaynağı olmaktadır. Bu yüzden %10 seçim barajı ülke içerisinde siyasi çevreler tarafından da tartışılmaktadır. Partiler mecliste aldıkları ay oranında temsil edilmemektedir. Çoğunluk seçmenin istemediği azınlık iktidarına imkân veren seçim sisteminin demokratik esaslar çerçevesinde değiştirilmesi uygun olacaktır.⁹³

Yapılacak reformların temel ilkeleriyle partileri ittifaka ve ortak hükümet programlarına teşvik eden seçmenlerinin ilk parti tercihleri ile yetinmeyip tercihlerini de dikkate alarak sonuca giderek çoğunluk seçmenin istemediği, azınlık iktidarına izin vermeyen bir oluşturulması ön görülmektedir.

6.Yasama Dokunulmazlığı ve Meclis Soruşturması

Siyasi rejimin demokratik olarak nitelendirilmesinin en önemli unsurlarından biri, seçilen temsilcilerin “hesap verebilir” olmasıdır. Bu da seçilenlerin, seçenler önünde sorumlu olmaları, meclis önünde sorumlu olmaları ve hukuksal açıdan sorumlu olmaları şeklindedir. Türkiye’de 1982 anayasasının uygulanma biçimi ile yasama dokunulmazlığının ortaya çıkış amacını aşarak, milletvekillerinin hesap verilebilirliklerini ortadan kaldıracak şekilde uygulanmaktadır. Bu da halkla milletvekilleri arasında güven duygusunu kaldırmakta, demokratikleşmenin önünü de tıkamaktadır. Yasama dokunulmazlığı milletvekillerinin yasama faaliyetlerini herhangi bir baskı, tehdit, zorlama unsuru olmaksızın gerçekleştirmelerini sağlar. Demokratik Avrupa ülkelerinin çoğunda, gerek yasama dokunulmazlığı kurumu gerekse de meclis soruşturması, parlamenterlerin ve bakanlar kurulu üyelerinin düşünce ve siyasi nitelikteki faaliyetlerini mutlak koruma altına almakta, bunun dışındaki eylem ve faaliyetleri ise dokunulmazlık dışında kalmaktadır.⁹⁴

---

⁹² Karluk, **a.g.e.**, s.58.

⁹³ Ozan, **a.g.e.**, s.21.

⁹⁴ TUSİAD, **a.g.e.**, s.49.

7.Hukuk Devleti

Kopenhag Siyasi Kriterlerinde üzerinde durulan en önemli kriterlerden birisidir. Bugün üzerinde oldukça tartışılabilir bir kriter olarak görebiliriz. Bu madde hukukun üstünlüğünü, yargının bağımsızlığını içerdiği halde bugün AB bazen kendi içinde çelişkilere düşmekte ve özellikle Türkiye'nin hukuk düzenine ve yargıdaki görülen davalara (DEP davası gibi) karışabilmektedir.⁹⁵

Günümüz devleti, ülke, nüfus ve egemen güç unsurlarının yanı sıra belirli nitelikleri olan, belirli ölçütlere uygun olmak zorunda olan bir devlettir. Bu özelliklerin başında da “devletin sınırlandırılmış olması” “Hukukla; hukuk kuralları ile bağlı olması” gelmektedir.⁹⁶ Diğer bir deyişle hukuk devleti” olması gerekmektedir.

“Devletin ve bireylerin hukuk kurallarına uygun davranması sadece kendi vicdanlarına ya da Devletin iyi niyetine bırakılmayıp bağımsız yargı organları tarafından denetlenecek. Bu doğrultuda yasama organı dahil tüm Devlet organları, gerek örgütlenme esasları, gerekse de işleyiş yönünden Anayasa ve Hukukun üstünlüğüne bağlı olacak ve denetimine tabi tutulacaktır. Bu çerçevede bu önemli işlevi üstlenen yargı organlarının bağımsızlığı ve tarafsızlığı gerek hukuksal düzenlemelerde, gerekse de uygulamada güvence altına alınacaktır.⁹⁷ Bu ifadeyi ve “bağımsız organları tarafından gerçekleştirilen yargısal denetimi” hukuk devletinin en temel unsuru olarak görme yönündeki eğilimi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarında görmek mümkündür. Günümüz devletinin bu özelliği, bütün uluslararası hukuk belgelerinde yer almaktadır. Nitekim “yargının işlerliğinin ve işleyişinin geliştirilmesi Kopenhag kriterlerinde “hukukun üstünlüğüne saygı gösterilmesini ve korunmasını güvence altına alan kurumların istikrarının gerçekleştirilmesi” biçiminde düzenlenmiştir.

Hukuk devletinin varlığı ve eksiksiz olarak işleyebilmesi için sadece yargı denetiminin olması tek başına yeterli değildir. Hukuk devletinden söz edebilmek için etkin, bağımsız, etkili ve tarafsız bir yargı denetiminin var olması zorunludur.⁹⁸

---

⁹⁵ Sinanoğlu, **a.g.e.**, s.107.

⁹⁶ Ozan, **a.g.e.**, s.20.

⁹⁷ Tekeli, İlkin, **a.g.e.**, s.89.

⁹⁸ Karluk, **a.g.e.**, s.56.

8.Ölüm Cezası

Avrupa Birliği, insan haklarına verdiği önem dolayısıyla, tüm aday ülkelerden Anayasalarındaki ölüm cezasının bir an önce uygulamadan kaldırılmasını, Kopenhag Siyasi Kriterleri içinde bir ön koşul olarak sunmaktadır.⁹⁹

Türkiye, ölüm cezalarının 1984 yılından beri infaz edilmediği bir ülkedir. 20.06.2000 tarih ve 4616 sayılı kanun ile 23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenen suçlardan belirli suçlar dışındaki suçlar nedeniyle ölüm cezasının verilemeyeceği yönünde bir düzenleme getirmiştir.¹⁰⁰

Ancak, fiilen devam eden bir tavır ve belirli bir süreye kadar işlenmiş olan ve belirli suçlarla ilgili bu düzenlemeler, hukuken yeterli değildi. Avrupa ülkeleri arasında ölüm cezasının kaldırılması ve 6.Ek Protokolün 2. maddesi dışında istisnalara yer verilmemesi, bir ortak uygulama haline gelmişti. Avrupa İnsan Hakları sözleşmesinin 6. Ek Protokolünü imzalayan tek Avrupa Konseyi üyesi olarak Türkiye kalmıştı. AB'nin bu isteği doğrultusunda TBMM'de çıkartılan 4913 sayılı kanunla idam cezası kaldırıldı. Bu kanun 26 Haziran 2003 tarihinde kabul edilmiş olup 1 Temmuz 2003 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

9.İşkence ve Kötü Muamele

AB, aday ülkelerden insan haklarının korunması yönünde bütün tedbirlerin alınmasını ve uygulanmasını istemektedir. Bu hukuk devletinin yerleşmesi açısından da önemlidir, İşkence ve kötü muamele konusu özellikle yakalama ve gözaltı aşamasında söz konusu olmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bu konuda çok önemli tedbirler almış, üye ve birliğe aday ülkeleri bu konuda denetlemiştir. Bu denetlemelerinde Katılım Ortaklığı belgelerinde rapor etmektedir. Gözaltına alınma sırasında ve sonrasında uygun koşullarda sorgulamanın yapılmasını ve baskı şiddet gibi uygulamaların yapılmamasını öngörmektedir.

10.Milli Güvenlik Kurulu

Türkiye'de gerek anayasal boyutta gerekse de fiilen Milli Güvenlik Kurulunun diğer AB üyesi ülkelerde olduğu gibi hükümetin danışma organı olacak şekilde düzenlenmesi hususu yer almaktadır.¹⁰¹ MGK, Devletin milli güvenlik

---

⁹⁹ Somuncuoğlu, **a.g.e.**, s.70.

¹⁰⁰ İlhan, **a.g.e.**, s.110.

¹⁰¹ İlhan, **a.g.e.**, s.113.

siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması, gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir. Kurulun, devletin varlığı, bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği ile toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca öncelikle dikkate alınır.¹⁰² Türkiye’de MGK, çok geniş bir çerçevede algılanmakta, siyasal, ekonomik, kültürel, hukuksal alanda tüm sorunlarla ilgilenmektedir. Bunun derhal AB standartlarına göre ayarlanması gerekmektedir. Bunun için kurulun sivil üye sayısının arttırılması asker ağırlığının giderilmesi gerekmektedir.¹⁰³

---

¹⁰² Sinanoğlu, **a.g.e.**, s.110.

¹⁰³ Tekeli, İlkin, **a.g.e.**, s.90.

III.BÖLÜM

KOPENNAG KRİTERLERİ ÇERÇEVESİNDE TBMM'DEN ÇIKARTILAN UYUM PAKETLERİ

1.I.UYUM PAKETİ

I.Paket'te ilk olarak Türk Ceza Kanunu ile ilgili bir değişiklik vardır. TCK'nin 159.maddesinin 1. fıkrasında yer alan “bir seneden altı seneye kadar ağır hapis” ibaresi “bir seneden üç seneye kadar hapis” olarak, üçüncü fıkrasında yer alan “on beş günden altı aya kadar hapis ve yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır para “ ibaresi “on beş günden altıya aya kadar hapis” olarak değiştirilmiştir. Anlaşıldığı gibi bu madde de ağır ceza olarak geçen para cezası kaldırılmıştır.

TCK ile ilgili bir değişiklikte 312. maddenin değiştirilmesidir. Maddenin önceki hali,¹⁰⁴

“Kanunun cürüm saydığı bir fiili açıkça öven ve iyi gördüğünü söyleyen veya halkı itaatsizliğe veyahut cemiyetin muhtelif sınıflarının umumun emniyeti için tehlikeli bir tarzda kin ve nefrete tahdit eyleyen kimse üç aydan bir seneye kadar hapis ve ağır para cezasına mahkum olur.”

Bu maddenin değiştirilmiş hali;

“Bir cürümü alenen öven veya iyi gördüğünü söyleyen veya halkı kanuna uymamaya tahrik eden kimseye altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

Sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığına dayanarak halkı birbirine karşı, kamu düzeni için tehlikeli olabilecek şekilde düşmanlığa veya kin beslemeye alenen tahrik eden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.¹⁰⁵

Halkın bir kısmını aşağılayıcı ve insan onurunu zedeleyecek bir şekilde tahrik eden kimseye de birinci fıkradaki ceza verilir. Bu fıkralarda yazılı suçlar 311. maddenin 2. fıkrasında belirtilen araçlar veya şekillerle işlendiğinde verilecek cezalar bir katı oranında arttırılır.¹⁰⁶

---

¹⁰⁴ Aydoğan, a.g.e., s.22.

¹⁰⁵ TUSİAD, a.g.e., s.50.

¹⁰⁶ Koç, a.g.e., s.29.

Bu maddeden çıkartabileceğimiz maddi unsur olarak üç hali öngörmektedir. Bunlar, kanunun cürüm saydığı bir fiili övme, halkı kanuna itaat sizliğe tahrik ve halkı sınıf, ırk, din mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik. Üçüncü şart ise, aleniyettir.¹⁰⁷ Aleni işlenmesinde 311. maddenin 2. fıkrasında sayılan vasıtalarla yapılması gerektiğidir. (her türlü iletişim aracı, film kaset, gazete vs.) bu suçta asıl olan umumun emniyetinden ziyade kamu düzenini tehdit edebilecek olmasıdır. Zaten bu durum daha önce 2370 sayılı kanunla değiştirilmiştir. Bu kanunun İtalyan kanununun 415 maddesine göre yeniden düzenlenmiş ve bu uyum paketine bu şekilde uyarlanmıştır.

Bu paketin 3. ve 4. maddeleri terörle mücadele kanunları ile ilgilidir. İçeriği yasa dışı propagandalardır. Burada para cezaları arttırılmıştır. Hatta, propagandaları yapan dergi ve gazeteler, Basın kanununun 3. Maddesine dayanarak, bu yayınları sahiplerine bir ay önceki ortalama satış bedelinin ¾'ü kadar ağır para cezası verilmiştir. Bu para hiçbir şekilde 3 milyardan az olmayacaktır.¹⁰⁸

Eğer suç, kitle iletişim araçları ile yapılmışsa suç sahipleri hakkında 6 aydan 2 yıla kadar hapis ve 1 milyar TL'den 3 milyar TL'ye kadar ağır para cezasına hükümlülük. Ayrıca 1 günden 7 güne kadar kapatma cezası verilir.

Burada dikkati çeken ise para cezaları ve kitle iletişim araçları sahiplerinin ve müdürlerinin de ceza almasıdır.

Bu pakette yer alan diğer bir konu tutukluluk süresidir. Bu madde Anayasanın 120. maddesinde olağanüstü hal ilan edilen bölgede yakalanan kişilerin tutuklu hali en fazla 3 haftadır. Değiştirilen madde de belirtilen süre 4 gün bunun yanında Cumhuriyet Savcısının talebi ve hâkim kararıyla 7 güne uzatılabilir. Daha önce her seferinde üç haftalık göz altılık süresi üç aya kadar çıkartılabilirken bu yasa ile en fazla 7 güne çıkartılıyordu.¹⁰⁹ Tutuklu, avukatıyla istediği zaman görüşebilmektedir.

Bu maddenin devamı niteliğindeki son iki madde yani 6. ve 7. maddelerde tutuklunun lehine göre değişiklik yapılmıştır.

---

¹⁰⁷ Sinanoğlu, **a.g.e.**, s.111.

¹⁰⁸ T.C. Merkez Bankası Yayını, **a.g.e.**, s.32.

¹⁰⁹ Karluk, **a.g.e.**, s.59.

Bu paketin değerlendirmesini yaparsak, siyasi suçlar, ceza kanunları ve ceza muhakemelerini içerir. Cezalar arttırılırken ceza alan tutuklunun mahkumiyeti, AB kriterlerinde sağlık, psikolojik ve insan hakları standartlarına uygun hale getirilmiştir. Şu bir gerçektir ki; bu denetim de tek taraflıdır. Türkiye'ye yüklenen bu standartların AB ülkelerinde ne derece dikkate alındığı bilinmemektedir.¹¹⁰ Bu da Türk siyasetinin eksik yanıdır.

2.II. Uyum Paketi

2.Uyum paketi neticesinde çıkarılan kanunlar daha çok derneklerle ilgili yasaları kapsamakla beraber, bunun yanında toplantı ve gösteri yürüyüşleri, basın kanunu gibi birtakım yasalarımızda da değişiklik öngörmektedir.¹¹¹

Özellikle derneklerin açılışında aranacak özellikler çok değişmemiş ancak çalışmalar ve denetimler hususunda dernekle, lehinde birtakım değişiklikler sağlanmıştır.¹¹²

Dernekler Kanununun 5. maddesinin 6. bendindeki “Türk dil ve kültüründen başka bir azınlık olduğunu ileri sürmek ve yaratmak” ibaresi yasadan çıkarılarak onun yerine kültür ve din farklılığı veya bunlara dayanarak azınlık yaratmak cümlesi yasallaştırılmıştır.

Bundan başka 6. maddenin başlığı “Bazı ad, işaret ve dilleri kullanma yasağı” iken, buradaki “dilleri” kelimesi çıkarılmış, bunun yerine bu maddenin sonuna “dernekler resmi işlerinde Türkçe kullanacaklardır.” Şeklinde bir bent eklemiştir. Böylece derneklerin kendi iç işlerinde istedikleri dili kullanabilmelerinin yolu açılmış oluyordu.¹¹³

Ayrıca 6. maddenin 2. bendinin kaldırılmasıyla komünist, faşist, nasyonal sosyalist, teokratik veya aynı anlama gelen adları ve işaretleri kullanmaları sağlanıyor, kanunun 3. bendindeki mevzuatında, yayınlarında, kurul ve toplantılarında istedikleri dili kullanmaları sağlanıyordu.¹¹⁴

---

¹¹⁰ Dura, Atik, **a.g.e.**, s.94.

¹¹¹ Aydoğan, **a.g.e.**, s.23.

¹¹² İlhan, **a.g.e.**, s.115.

¹¹³ Sinanoğlu, **a.g.e.**, s.112.

¹¹⁴ Somuncuoğlu, **a.g.e.**, s.72.

Derneklerin iç işleriyle ilgili “dil” yasaklarının kalkmasıyla beraber dernek adına her türlü yabancı dilde propagandanın önü açılmış oluyordu.

2.Uyum paketinin 6. maddesi toplantı ve gösteri yürüyüşü konusunda birtakım değişiklikleri sağlamaktadır. Genel olarak, çok bir değişiklik içermemekle beraber yapılacak toplantılarda seçilecek başkanın “fiil ehliyetine sahip ve 18 yaşını doldurmuş “bir kişiden” seçileceği vurgulanmakta, bu kişilerin diplomatik dokunulmazlıkları olan kimseler hariç herkesin olabileceği belirtiliyor yani herhangi bir sabıka ve suçlu olup olmadığı konusunda herhangi bir vurgulama yapılmıyor ve bu durum ortadan kaldırılıyor.¹¹⁵

Derneklerle ilgili yasalardan birisi de dernekler en az yedi gün önceden merkezlerinin bulunduğu ve faaliyetinin düzenleneceği illerin valiliklerine bildiriminde bulunmak şartı eklenmiştir. Bu bildirimden kasıt, davetin amacı, tarihi, yeri, ilgili dernek ve kuruluşun adı ve adresi ile katılacak üyelere veya temsilcilere ait bilgilerdir.¹¹⁶

Bu pakette yer alan diğer bir konu, Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkında kanun ve anayasanın 174. maddesini içine alan inkılâp kanunları aleyhine işlenen suçlardır. Bu maddedeki değişiklik, sulh ceza hâkimi ve cumhuriyet savcısı anayasasının 28.inci maddesinde yetkili merciler olarak geçmişlerdir. Yani yetkili mercilerinin kim olduğu konusu daha önce net iken bu maddedeki değişiklikle tam olarak belirtilmemiş, ileride olabilecek bir değişiklik için önü açık bırakılmıştır.

Uyum yasası ile beraber, basılmış eserlerin basımında kullanılan makineler ile diğer basım aletlerinin müsaderesine de karar verilmiş, bu hakkı kullanmak yargıya bırakılmıştır.¹¹⁷

2. paketteki derneklerle ilgili bir yasada, federasyonların oluşumundaki 3 dernek olma şartı, 5 derneğe çıkarılmış ve bu derneklerin “kamu yararına çalışması şartı” aranmazken, sadece kuruluş amaçlarının olma şartı aynen bırakılmıştır.

---

¹¹⁵ Karluk, **a.g.e.**, s.60.

¹¹⁶ TUSİAD, **a.g.e.**, s.51.

¹¹⁷ Karluk, **a.g.e.**, s.62.

Bu pakette son olarak değinebileceğimiz konu, üstte bahsettiğimiz faaliyetlerde, “öğrenci dernekleri bu amaçlar dışında faaliyette bulunmazlar” ibaresi kaldırılmıştır.

Derneklerle ilgili işlemler için “Dışişleri Bakanlığı ve bakanlıkların görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca verilen izne bağlılık” kaldırılmıştır.¹¹⁸

Ayrıca bu pakette bazı kanun hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu maddeler:

—Basın kanununun 16. maddesinin 5. fıkrası

—Jandarma Teşkilat, görev ve yetkilerin kanunun 9. maddenin 1. fıkrasının 2. cümlesi

—DGM’lerin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanununun 16. maddesinin son fıkrası

—Dernekler Kanununun 7.11 ve 12. maddeleri

—Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanununun 21. maddesi

—Uluslararası, faaliyette bulunmak amacıyla derme kurulamaz.

—Türkiye’de kurulan dernekler yurt dışında kurulmuş ulusal veya uluslararası dernek veya kuruluşlara katılamaz.

—Merkezi yurt dışında bulunan derneklerin Türkiye’de şubesi açılmaz.

11.madde;

—Uluslararası faaliyette bulunma amacı güden derneklerin kurulması

—Mevcut derneklerin bu yönde faaliyet göstermesi,

—Bir veya iki numaralı bentlerden sözü edilen derneklerin yurt dışında şube açması veya yurt dışındaki benzer amaçlı dernek veya kuruluşlara katılması.¹¹⁹ Dışişleri Bakanlığının görüşü olmak suretiyle, İç İşleri Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulunun izin vermesine bağlıdır.

---

¹¹⁸ Dura, Atik, **a.g.e.**, s.95.

¹¹⁹ Ozan, **a.g.e.**, s.23.

Yurt dışındaki bir dernek veya kuruluşa katılmak isteyen dernekler veya kuruluşlar bu dernek veya kuruluşların statüsünün Türkçe'ye çevrilmiş, noterden onaylı iki örneğini iç işleri bakanlığına vermekle yükümlüdürler.¹²⁰

Türkiye'deki derneklerin katıldığı veya işbirliği yaptığı yabancı dernek veya kuruluşların, kanunlarımıza veya ulusal çıkarlarımıza uymayan veya kuruluş amaçlarıyla bağdaşmayan faaliyetlerde bulunması halinde Türkiye'de kurulmuş derneğin, bu yabancı dernek veya kuruluşlarla olan ilişkilerine Dış işleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle, iç işleri bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulu Kararıyla son verilir.¹²¹

12. madde;

Yurt dışında kurulan ve uluslar arası beraberlik ve işbirliği sağlamak amacını güden derneklerin;

—Türkiye'de şube açmalarına,

—11. madde uyarınca kurulmalarına veya uluslararası faaliyetlerde bulunmalarına bakanlar kurulunca izin verilen kuruluşlara veya derneklere katılmalarına veya bunlarla iş birliğinde bulunmalarına,

İş birliği veya müşterek faaliyetlerin yararlı olacağına kanaat getirilmesi halinde karşılıklı olmak kaydıyla, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınarak iç işleri Bakanlığının önerisi üzerine bakanlar kurulunca karar verilir.

Yukarıdaki fıkrada söz konusu edilen derneklerin, kanunlarımıza veya ulusal çıkarlarımıza uymayan veya kuruluş amaçlarıyla bağdaşmayan faaliyetlerde bulunması halinde, açılmış şubelerinin kapatılmasına veya verilen iznin geri alınmasına, Dışişleri bakanlığının görüşü alınmak suretiyle, iç işleri Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar kurulu yetkilidir.¹²²

---

¹²⁰ Karluk, **a.g.e.**, s.63.

¹²¹ Aydoğan, **a.g.e.**, s.24.

¹²² Tekeli, İlkin, **a.g.e.**, s.91.

3.III. Uyum Paketi

Bu pakette öncelikle dikkati çeken idam cezalarının müebbede dönüştürülmesidir. Çocuk mahkemelerinin kuruluş ve yargılama usulleriyle ilgili değişiklikler vardır. Buradaki değişiklik tutuklu çocukların ıslahıyla ilgilidir.

Pakette ayrıca, terörle mücadele kanununun şartlı salıvermesi kaldırılmıştır. TCK'nin 159. maddesine yeni bir fıkra eklenmiştir. Bu;

“1.fikrada sayılan organları veya kurumları, hareket ve dalga geçme kastı bulunmaksızın, sadece eleştirmek maksadıyla yapılan yazılı, sözlü veya görüntülü düşünce açıklamaları cezayı gerektirmez”.¹²³

Öyle ki ilk uyum paketinde, bu maddenin para cezası kaldırılmışken bu pakette ceza da kaldırılmış oluyor.

Bu pakette yer alan bir konu da göçmen kaçakçılığıyla ilgilidir. Göçmen kaçakçılığında her türlü aktif olan kişilere iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve bir milyardan az olmamak üzere ağır para cezası verilir. Suçu işlemede kullanılan taşıtlar ve bu fiil nedeniyle elde edilen menfaatler müsadere edilir. Bu cezalar duruma göre yarısı olarak azaltılacağı gibi örgütlü olarak işlendiğinde bir kat arttırılabilecekti.¹²⁴

İnsan haklarına dayanan yasalar da vardır. Bunlar öncelikle çocuk işçi çalıştırmakla ilgilidir. 18 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması halinde işverene cezai hüküm uygulanacaktır. Bu cezalar yine örgütlü işlendiğinde bir kat daha arttırılacaktı.

Bu pakette derneklerle ilgili kanunlarda dikkati çeken, 2. uyum paketinde kaldırılan 11. ve 12. maddelerin değiştirilerek alınmasıdır. Bu maddelerin değiştirilmiş halleri şöyledir.¹²⁵

Madde 11: Uluslararası alanda işbirliği yapılmasında yarar görülen hallerde, uluslar arası faaliyette bulunma amacını güden derneklerin kurulması bu derneklerin yurt dışında şube açması, yurt dışındaki benzer amaçlı dernek veya kuruluşlara üye

---

¹²³ Ozan **a.g.e.**, s.25.

¹²⁴ İlhan, **a.g.e.**, s.116.

¹²⁵ Karluk, **a.g.e.**, s.64.

olması veya bunlarla işbirliği yapması veya yurt dışında faaliyette bulunması Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İç işleri bakanlığının önerisi üzerine bakanlar kurulu iznine bağlıdır.¹²⁶

Yurt dışındaki bir dernek veya kuruluşa üye olmak ya da bunlarla işbirliğinde bulunmak isteyen dernek veya üst kuruluş, bu dernek veya kuruluşun statüsünü Türkçe'ye çevrilmiş noterden onaylı 2 örneğini İçişleri Bakanlığına vermekle yükümlüdür.

Türkiye'deki derneklerin üye olduğu veya işbirliği yaptığı yabancı dernek veya kuruluşların kanunlarımıza ve milli menfaatlerimize aykırı faaliyetlerde bulunması halinde Türkiye'de kurulmuş derneğin bu yabancı dernek veya kuruluşlarla olan ilişkilerine Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İç İşleri Bakanlığının önerisi üzerine bakanlar kurulu kararıyla son verilir.

Madde 12:

Yurt dışında kurulan derneklerin uluslararası alanda işbirliği yapılmasında yarar görülen hallerde ve karşılıklı olmak koşuluyla kültürel, ekonomik, teknik, sportif ve bilimsel konularda bilgi veya teknolojisinden yararlanılmak üzere, Türkiye'de şube açmalarına, Türkiye'de faaliyette bulunmalarına, Dış işleri Başkanlığının görüşü alınmak suretiyle İç İşleri Bakanlığının önerisi üzerine bakanlar kurulanca izin verilir.

Yukarıdaki fıkra söz edilen derneklerin, kanunlarımıza veya milli menfaatlerimize aykırı faaliyetlerde bulunması halinde verilen izin geri alınmasına, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle, İç İşleri bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulu yetkilidir.¹²⁷

Bu pakette derneklerle ilgili olan bazı kanunlarda da değişiklikler olmuştur. 15., 40., 45., 46., 62., 73., maddelerde değişiklikler olmuştur. Genel itibariyle değiştirilen maddelerin içerikleri derneklerin tüzükleriyle alakalıdır. Ayrıca dernekler tarafından tutulacak defterlerle ilgili husus ve esaslar İçişleri ve Maliye Bakanlığınca

---

¹²⁶ Koç, **a.g.e.**, s.30.

¹²⁷ Aydoğan, **a.g.e.**, s.25.

birlikte çıkarılacak yönetmeliklerle düzenlenecekti. Bu defterlerin tarafından onaylanması zorunluydu.

Vakıflar kanununda yapılan değişiklikle cemaatler, vakıflar, dini, sosyal, eğitsel, sıhhi ve kültürel alanlarda ihtiyaçlarını karşılamak üzere taşınmaz mal edinebilirler ve bu mallar üzerinde tasarruflarda bulunabilirlerdi. Bu vakıfların yurt dışında şube açmaları ve yurt dışında faaliyette bulunmaları, Dış İşleri bakanlığının görüşü alınmak üzere Vakıflar Genel Müdürlüğünün bağlı bulunduğu bakanlığın önerisi üzerine bakanlar kurulunun iznine bağlıdır.

Radyo ve televizyon kuruluşlarının yayınları hakkında değişiklikler yapılarak özel hayatın gizliliğine saygılı olunması, yayınların şiddet kullanımının özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması amaçlanmıştır.

Yine bu pakette Polis vazife ve salahiyet kanununda değişiklikler yapılmıştır. Polisin müdahale edeceği yerler, müdahale edeceği kişiler ve yakalanan kişilere nasıl müdahale edileceği hakkında yeni düzenlemeler getirilmiştir. 3. pakette yürürlükten kaldırılan bir takım kanun hükümleri bulunmaktadır.¹²⁸

- 1.Dernekler Kanununun 39 ve ek 3. maddesi ile 56. maddeleri
- 2.Bakanlar Kanununun 31 ve ek 3. maddesi
- 3.Polis vazife ve salahiyet kanununun 11. maddesi ve son fıkrası
- 4.Serbest Bölgeler kanununu geçici 1. maddesi

4.IV. Uyum Paketi

4.Uyum paketi TCK, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Vakıflar Kanunu, Basın Kanunu, Dernekler Kanunu, Dilekçe verilmesine Dair Kanun, Adli Sicil Kanunu, 430 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Memurların Yargılanmasıyla İlgili Kanun, Medeni Kanun, Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş ve İşleyişiyle İlgili Kanun ve DGM Kanununda değişiklikler öngörüyor.¹²⁹

Burada ilk olarak Dernekler Kanunundan bahsedebiliriz. Bu pakette dernek kurma özgürlüğü genişletilmiştir. Mesela 2. pakette yer alan, derneklerin resmi işlerinde Türkçe kullanacaklarına dair değişiklik yapılmıştı. Fakat bu pakette resmi

---

¹²⁸ Koç, **a.g.e.**, s.32.

¹²⁹ Somuncuoğlu, **a.g.e.**, s.74.

olmayan yazışmalarında ve yurt dışı bağlantılarında istedikleri yabancı dili kullanabilecekler hükmü yer almaktadır. Bu da derneklerin denetimini azaltmaktaydı.

Aslında bu pakette derneklerde ilgili fazla bir değişiklik yoktur. Yine yurt dışında kurulmuş dernek ve kuruluşlara üye olma olanağı veriliyordu.

Genel itibariyle bakılacak olursa 4. uyum paketi bir önceki pakette yer alan kanunlar üzerinde durmuştur. Mesela, cemaat ve vakıfların taşınmaz mal edinme hakkı burada tekrar ediliyor.

Basın kanununda değişiklik yapılıyor ve “basın organları haber kaynaklarını açıklamaya zorlanamaz” hükmü getiriliyor.¹³⁰

Siyasi partilere üye olma koşulları yeniden düzenlenmiştir. Daha önceden değiştirilen 312.maddede halkı sınıf, ırk, din, mezhep ve bölge farklılığı gözeterek, kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etmek suçu, terör suçu olarak kabul edilmeyecekti.

Bu terör suçlarından hüküm giyenler, siyasi partilere üye olamıyorlardı. Bu maddedeki değişiklik ile yargılanan kişilere siyasi partilere üye olma hakkı gelmiş oldu.¹³¹

Bu pakette son olarak bahsedeceğimiz konu, adli sicil yasasında yapılacak değişikliklerle, 18 yaşında küçükler hakkında adli sicile geçirilen bilgiler, ancak soruşturma ve kovuşturma konusu olan işler sebebiyle cumhuriyet savcılığı ve mahkemelerce ve TBMM üyeliği seçimleriyle ilgili olarak yetkili seçim kurullarınca istendiği takdirde verilecektir. Bu bilgiler herhangi bir iş ve konu için kullanılmayacaktır. Alınan mahkûmiyetlerin suç tarihinde 18 yaşını tamamlamış olanlar için adli sicil kayıtları 10 yıl sonra silinebilir hale getiriliyor. Suç tarihinde 18 yaşını tamamlamamış olanlarla ilgili Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair sözleşmeye uygun olarak yeniden düzenlemeler getiriliyor.¹³²

---

¹³⁰ Aydoğan, a.g.e., s.26.

¹³¹ Veysel Bozkurt, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Bursa, 2001, s.42.

¹³² Kaya, Ülger, **Avrupa Birliğinin ABC'si**, Sinemis Yayınları, Ankara, 2003, s.98.

5.V.Uyum Paketi

Bu pakette çıkan tasarı ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları bakımından muhakemenin iadesi yoluna gidilmesini kolaylaştırıyor. Tasarı ile yüksek öğretim kurumları disiplin yönetmeliği hükümlerine göre öğrencilerin aldıkları disiplin cezaları bütün sonuçlarıyla kaldırılıyor.¹³³ Bu pakette en çok göze çarpan konu yine dernekler kanunu ile ilgilidir. Yabancı dernek ve kuruluşlarla izin almadan ilişki kurulması, yönetim kurulu kararı olmadan bildiri yayımlanması, bildiri yayımlamak için izin alınmaması, yasal denetime yardımcı olunmaması, derneklerin edindikleri malların bildirimini yapılmaması durumunda verilen “üç aydan altı aya kadar hapis cezası” “bir milyar liradan üç milyara kadar ağır para cezası” olarak değiştiriliyor.¹³⁴

6.VI. Uyum Paketi

Bu pakette özellikle düşünce özgürlüğü bireyin temel hak ve özgürlüklerden yararlanması, bireyin yaşam hakkı ve güvenliği konuları üzerinde durulmuştur. Düşünce ve ifade özgürlüğü hakkındaki, radyo ve televizyon kuruluş ve yayınları yasasında değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklerle, T.C sınırları içerisindeki etnik grupların, kendi dillerinde yayın yapmasına izin verilecekti. Ancak bu yayın, RTÜK denetiminde olacaktır.

Bu pakette ayrıca “terör tanımı” “terör ve örgüt tanımı olarak değiştiriliyor ve terör suçu yeniden düzenleniyor.¹³⁵

Vakıflar yasasındaki değişikliklerle cemaat vakıflarının tasarruf altında bulunduğu belirlenen taşınmaz malların vakıf adına tescili için yapılacak başvurular bakımından öngörülen altı aylık süre on sekiz aya çıkarılıyor.¹³⁶ İmar yasasında yapılan değişikliklerle farklı, din ve inançlara sahip bireylerin, ibadet yerlerine ilişkin özgürlükleri genişletiliyor. Nüfus yasasındaki değişikliklerle, isim koyma konusundaki

---

¹³³ Mehmet Bulut, **Avrupa Birliği Nedir?** Ankara 2005, s.123.

¹³⁴ Ülger, **a.g.e.**, s.99.

¹³⁵ Bozkurt, **a.g.e.**, s.43.

¹³⁶ Bulut, **a.g.e.**, s.124.

kriterler daraltılarak farklı kùltürlere ve adetlere sahip bireylerin özel hayatına ve aile hayatlarına ilişkin özgürlükler korunuyordu.¹³⁷

TCK'de yapılan değişiklikle “namus için çocuk öldürme” cezası 8-12 yıl olarak uygulanacak. Töre cinayetleri olarak bilinen durumlarda fiilen cezasında indirim yapılmasını içeren madde yürürlükten kaldırılıyor.

AİHM'nin yargılamasında yenilikler yapılmıştır. “Yargılamanın yenilenmesini” düzenleyen maddesinde eklemeler yapılmıştır.¹³⁸ Buna göre hükmün, İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya dair sözleşmenin veya ek protokollerin ihlali suretiyle AİHM'nin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması halinde yargılama yenilenecek, yargılamanın yenilenmesi süresi AİHM'nin kararının kesinleştiği tarihten itibaren 1 yıl, diğer sebepler için 60 gün olacak.¹³⁹

7. VII Uyum Paketi

Bu pakette getirilen en önemli değişiklikler MGK ile ilgili düzenlemelerdir. MGK'nın görevleri yeniden tarif edilmiştir.¹⁴⁰

AB, Türk siyasetinin ordunun elinde olduğunu üstü kapalı bir şekilde ifade ederek MGK'daki asker sayısını önce azaltılmasını, ardından tamamen kaldırılması istemiştir.

Yine bu pakette de dernekler kanunu vardır. Dernekler Kanununun 1. maddesinde yapılan değişiklikle daha önce “en az 7 gerçek kişinin” bir araya gelerek dernek kurabileceğine ilişkin ibare “gerçek veya tüzel en az 7 kişinin “dernek kurabileceği şeklinde değiştirilmiştir. Buna bağlı “medeni hakları kullanma ehliyetine sahip” ifadesi “fiil ehliyetine sahip” şeklinde değiştirilerek gerçek ve tüzel kişilerin dernek kurabileceği hükmü doğrultusunda yeniden düzenleniyor.¹⁴¹

Memur statüsünde olanların ve kamu görevlilerinin dernek kuramayacakları ancak mesleki nitelikteki derneklere üye olabilecekleri öngörülmektedir. Mevcut

---

¹³⁷ Emre Kongar, **21. Yüzyılda Türkiye**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 198, s.152.

¹³⁸ Yalçın Akdoğan, **Kırk Yıllık Düş**, İstanbul, 2004, s.89.

¹³⁹ Ülger, **a.g.e.**, s.100.

¹⁴⁰ Bozkurt, **a.g.e.**, s.44.

¹⁴¹ Kongar, **a.g.e.**, s.153.

düzenleme, kamuya yararlı dernekler hariç diğer derneklerin il, merkez ilçe ve köylerde birden fazla şube açamayacaklarını öngörüyor.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasasında değişiklik öngörülmüştür. Toplantı ve gösteriler lüzum görülmesi halinde 30 gün yerine ancak 10 gün ertelenebilecekti.¹⁴² Cumhuriyetin nitelikleri, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ve genel ahlaki, genel sağlığın korunması amacıyla da bir toplantı iki ay yerine ancak bir ayı aşmamak üzere ertelenebilecekti.

Çocuk mahkemelerinde yargılanma yaşı 15'den 18'e çıkarılıyordu bu kanunla;

AB'ye uyum yasaları, öncelikle ulusal güvenliğin hukuki zeminini değiştirmek ve uzun dönemde ise içe kapalı milliyetçilik ve batılılaşma arasındaki gerilimi, kendi lehine değiştirecek bir yeniden yapılanmanın güçlü öncülerini tesis etmiştir. Tabi ki ilke ve kuralların politikalarda köklü değişikliklere yol açmayacağı iddia edilebilir.¹⁴³

Ancak, AB uyum yasaları, Türkiye için her şeyden önce geç kalmış yani zamanın ruhunun geriden takip edilmesi şeklinde, ifade edilebilecek olan girişimlerdir.

Bu yasalar ile devlet eliti önemli bir değişime imza atmış, bir büyük ileri adımla ülkede çağını yakalayacak alt yapı tesis etme yönünde önemli mesafe kat etmiştir. Türkiye'de dış politika uzun bir süredir "devlet işi" olarak algılanmıştır. AB'ye uyum sürecinde dış politika eliti toplumsal talepleri dış politikaya taşımayı yani bürokratik otoriter dış politika geleneğinden taviz vermeyi kabul etmiştir.¹⁴⁴

Paketlere genel olarak baktığımızda insan hak ve özgürlüklerini içermektedir. Tamamen TC'nin sosyal ve kültürel yapısını içerdiği gibi, yargısını da değiştirmiştir. Yargıdaki değişikliklerde yine düşünce özgürlüğü, azınlık hakları ve insan hakları yasalarıdır. Bu yasaların uygulanışı hemen olmamıştır. Fakat birer birer uygulamaya girmiştir. Mesela artık TRT 1'de Kürtçe, Çerkezce, Lazca gibi etnik grupların dillerinde yayın başlamıştır. Bu yasalar, Türkiye'yi AB'ye yaklaştırdığı

---

¹⁴² Akdoğan, **a.g.e.**, s.90.

¹⁴³ Bulut, **a.g.e.**, s.125.

¹⁴⁴ Ahmet Özer, **Batılılaşma ve Avrupa Birliği**, Ankara, 2003, s.212.

gibi, ÷lke içinde huzursuzluklara da sebep olabilmektedir. Buna rnek olarak da DGM’de yargılanan milletvekillerinin bırakılmasıyla bu kişiler il il dolaşmaya başlayıp gittikleri her yerde istedikleri gibi propaganda yapmışlardır. Onları karşılayan gruplarda istedikleri gibi pankart açmışlardır.¹⁴⁵ Üçüncü uyum paketinde polisin görev, yetki ve müdahalesi durumunda değişiklik yapılmıştır.

Bu uyum yasalarıyla polisin yetkilerinin azaltıldığı ve pasifleştirildiği düşünülebilir. Öte yandan AB Komisyonu ise bazı tutukluların serbest bırakılması konusunda ısrar etmektedir.¹⁴⁶

---

¹⁴⁵ Akdoğan, **a.g.e.**, s.91.

¹⁴⁶ Ülger, **a.g.e.**, s.101.

IV. BÖLÜM

KOPENHAG KRİTERLERİNİN TÜRKİYE'DEKİ UYGULANIŞI

TRT'de farklı dil ve lehçelerdeki yayınlardan ilk televizyon yayını “Kültürel zenginliğimiz” adlı programla 7 Haziran 2004'te başladı. Program 35 dakika sürdü. İlk radyo yayını ise Radyo 1 den Boşnakça gerçekleştirildi. TRT 1 ve TRT 3 teki yayınlar pazartesi, Boşnakça, salı Arapça, çarşamba Kirmanca, cuma da Zazaca yapılıyor.¹⁴⁷

Görüldüğü gibi AB kriterleri içerisinde öngörülen “anadilde yayın” konusu Türkiye tarafından uygulanmaya konmuştur. Tabii ki bu yayınların ülke birlik ve bütünlüğünü bozmayacak şekilde olması gerekiyor. Aksi takdirde Türkiye zorluklarla karşılaşabilir.

MGK'nın Durumu

Türkiye'de en fazla tartışılan kurumlar arasında kuşkusuz MGK gelmektedir. Hemen her ülkede MGK muadili veya benzeri nitelikte kuruluşlar bulunmasına rağmen ülkemizde olduğu gibi ciddi bir tartışma konusu yapılmamıştır. Kuşkusuz bunda Türkiye'de asker ve siviller arasındaki nüfus paylaşımının büyük etkisinin yanı sıra Türkiye'nin kendine özgü rejiminin de payı bulunuyor. AB kriterleri, Türkiye'deki MGK'nın yetkilerini azaltılmasını ve MGK'de yer alan askerlerin oranının düşürülmesini öngörmektedir. Toplantıların iki ayda bir yapılması öngörülmüştür. Böylece askerinin etkisinin azaltılması hedeflenmektedir.

MİSYONERLİK

Türkiye'deki misyonerlik faaliyetlerinin etkisiz kalmasının temel nedeni kültürel yapıdır. Çünkü başta aile olmak üzere toplumun diğer kesimleri din değiştirenler üzerinde güçlü bir baskı oluşturmaktadır ki bu durum misyonerlerin en çok yakındıkları husustur.¹⁴⁸ Bütün bunlara rağmen yapılan araştırmalar 1990'dan itibaren son beş yılda Türkiye'de misyonerlik faaliyetlerinin arttığını ve buna bağlı olarak da pek çok yeni kilisenin açıldığını göstermektedir. Yayınlanan raporlarda din değiştirilenlerin sayısı hakkında birbirinden farklı rakamlar verilirse de bu rakamlar

¹⁴⁷ İsmet BERKAN, “Anadille Yayın”, Radikal Gazetesi, 29.12.2005.

¹⁴⁸ Baki, Adam, “Türkiye'de misyonerliğe zemin oluşturan faktörler”, Radikal Gazetesi 14.8.2006, s.12.

1990 öncesine nazaran ciddi bir tehlikenin varlığına işaret etmektedir. MGK raporunda, misyonerlerce 2020 yılına kadar toplumun %10'nun Hıristiyanlaştırılmasının hedeflendiği belirtilmektedir. Bir görüşe göre özel televizyon kanallarının yayın faaliyetine katılmasıyla, Müslüman Türk toplumu bir kültür yozlaşmasına maruz kalmıştır. Hıristiyan batı kültürünün yer aldığı bu programlar aracılığıyla misyonerlik gizlice eve girmiş ve zaman içinde Türk toplumunu zedelemiştir. Dinler arası diyalog girişimi de misyonerlik faaliyetlerinin artmasına yol açmıştır. Katolik Hıristiyanların geleneksel misyonerlik uygulamalarında ve geçmişte yaşanan Müslüman-Hıristiyan çalışmalarından kaynaklanan olumsuz imajı yok ederek karşı tarafın direncini kırmak amacıyla başlattığı, dinler arası diyalog girişimleri, Türkiye'de doğrudan misyonerlik yapma konusunda zorlanan Protestanların önünü açmıştır.

Diğer bir görüşe göre de Misyonerlik faaliyetlerinin artmasının en önemli nedenlerinden birisi de, Türkiye'nin Avrupa Birliğine girme çabasıdır. AB'ye uyum çerçevesinde yapılan yasal düzenlemeler misyonerlere geniş özgürlükler tanımıştır. Artık din özgürlüğü kavramına sığınan misyonerler, faaliyetlerini daha serbest sürdürmektedirler. Son zamanlarda oluşan tepkiler dolayısıyla misyonerlik konusunun görsel ve yazılı basında tartışılmaya açılması misyonerlerin işine yaramıştır. Misyonerler, katıldıkları televizyon programları aracılığıyla, Hıristiyanlığın propagandasının yapma imkânı bulmuşlardır.¹⁴⁹ Bush 27 Haziran 2004 günü İstanbul'a geldiğinde Diyanet İşleri Başkanının da katıldığı bir toplantı yapmıştır. Bu toplantıda ekümenik olarak katılan Bartholomos ve diğer cemaat liderleri ile görüşmüş ve şu mesajı vermiştir; İstanbul tüm dinlerin bulunduğu bir dünya kentidir. İstanbul kutsal bir yerdir. Göstermelik bir hal alan ABD ve AB rekabeti arasında sıkışmış olan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Almanya Başbakanı Schröderin AB'ye giriş sürecinde büyük destekçi görüp Fransa'yı ikna etmek için yola çıkarken, süreci askıya alacak ciddi bir haber olarak medyaya yansıyan ve müzakere tarihi için şartlı evet anlamına gelen "Heybeliada Ruhban okulu resmi olarak açıklamalıdır ve Ermeni Soykırımı resmen kabul edilmelidir." şeklindeki beyanıyla karşılaştı. Türkleri Avrupa'dan atmak için yüzlerce proje hayata

---

¹⁴⁹ Adam, **a.g.m.**, s.2-3-4

geçirilmiş, kutsal toprakların büsbütün ele geçirilmesiyle ilgili Haçlıların devamı sayılacak medeniyetler çatışması” senaryosu Amerika tarafından yüzyıl adı altında uygulanmaya konulmuştur.¹⁵⁰

Ekümenlik

AB kriterleri içerisinde Türkiye'nin en fazla karşısına çıkan konulardan birisi de ekümenliktir. İstanbul'da bulunan Fener Rum Patrikhanesinin ekümenlik sıfatının kabul edilebilmesi için özellikle Yunanistan Türkiye'ye zorluk çıkarmaktadır. Patrikhane yaptığı gizli çalışmalarla İstanbul'u merkez yapmaya çalışmaktadır. Bu durum özellikle son yıllarda çok alışıldık bir tablo haline geldi. Patrik, bazen AB Komisyon Başkanı ile Türkiye'nin AB sürecinde ilerleme notunun kırık olduğunu açıklıyor, bazen de ABD Başkanı Bush ile Heybeliada Ruhban Okulu meselesini görüşüyor. Patrikhane açıkça ekümenlik olduğunu açıklıyor. Ancak Türkiye Dış İşleri Bakanlığı patrikhanenin Türk yasalarına göre kurulmuş bir kuruluş olduğunu özellikle vurgulamaktadır. Yapılan açıklamada, Patrikhanenin yetkilerinin dini ve ruhani alanda sınırlı olduğu, Türk yasalarına göre kurulmuş ve bu yasalara bağlı bir Türk kuruluşu olduğu belirtildi. AB kriterleri içinde olmadığı halde, ekümenlik konusu Türkiye'nin karşısına her defasında çıkartılmaktadır. Bu durum Türkiye'yi rahatsız etmektedir.

ERMENİ MESELESİ

Ermeniler Osmanlı ile uyum içinde yaşadıkları için “Millet'i – Sadıka” adını almışlardı. Osmanlı toplumu, diğer birçok etnik unsur gibi Ermenileri de kendilerinden farklı görmemişti. Hatta, onlara yönetim kadrolarında geniş yer vermişti. Ermeniler ancak Fransız İhtilalinden sonra dış güçlerin de etkisiyle Osmanlıya karşı ayaklandılar. “Hınçak” ve “Taşnak” adlarıyla terör komiteleri kurudular. Avrupalı devletlerde Ermeni ayrılıkçı hareketlerine sürekli destek verdiler.¹⁵¹ 1878 Berlin Konferansında ilk kez uluslar arası alanda Ermenilerden söz edildi. Bu tarihten itibaren Ermeni sorunu daha da arttı. I. Dünya savaşı sırasında Ermeni ayaklanmaları nedeniyle Tehcir Kanunu çıkarıldı. Ermeniler Anadolu'dan Suriye'ye göç ettirildi. Günümüzde bile hala bu göç hareketi konuşulmakta ve

¹⁵⁰ Recep Kök, “Etkisi Artan Misyonerlik ve AB”, Radikal Gazetesi, 14.08.2006.

¹⁵¹ Muzaffer Taşyürek, “Milleti Sadıka'nın İhaneti”, Radikal Gazetesi, 15.07.2006.

Avrupalı devletler bunu soykırım olarak adlandırmaktadırlar.¹⁵² Günümüzde birçok devlet bu soykırımı yasallaştırmak istemektedir. Bu devletlerin başında Fransa gelmektedir. Fransa 2001 yılında çıkardığı bir yasa ile soykırımı tanıdı. Günümüzde Türkiye'nin AB'ye girmesi için bu mesele sıkça gündeme gelmekte ve Kopenhag Kriterleri içinde olmamasına rağmen sözde Ermeni soykırım yasası Türkiye'ye zorla kabul ettirilmek istenmektedir.

Fener Rum Patrikhanesi

İstanbul'un fethiyle, Fatih İstanbul'da bulunan patrikhaneye karşı hoşgörölü olmuş, bu patrikhaneye devlete bağı kalmak şartıyla serbestlik vermişti. Fatih'in buradaki amacı, Avrupa Hıristiyan dünyasının birleşmesini önlemektir. Osmanlı Devleti zayıflayınca, Fener Rum Patrikhanesine bağı kiliseler kendisinden kopmuş, bağımsız olmuşlardı.¹⁵³

Fener Rum Patrikhanesinin durumu Lozan Barış görüşmelerinde de sorun olmuş ve bu sorun, patrikhanenin İstanbul'da kalması ve din dışında hiçbir şeye karışmaması şartıyla çözüme kavuşmuştu. Bu sorun günümüzde de hala Türkiye'nin dış politikasında sıkıntı yaratmaya devam etmektedir. Özellikle AB kapısında bekletilen Türkiye'ye karşı bir koz olarak kullanılmaktadır. Patrikhane, Türkiye'nin içinde ayrıcalık istemekte ve kendisine ekümenlik verilmesi için çalışmalar yapmaktadır. Ekümenlik sözcüğü iki anlamda da kullanılabilir. Birincisi, genel olarak Ortodoks, Protestan ve Katolik Kiliselerin tek bir kilise haline gelmesidir. İkinci anlamı ise Fener Rum Patrikhanesinin Ortodoks kiliseleri arasındaki öncülüğüdür. Günümüzde ekümenizm ile Türkiye Cumhuriyeti içindeki ve dışındaki Ortodoks kiliselerinin birleştirilmesi istenmektedir. 5 Mayıs 1997 tarihli Times dergisinde çıkan demecinde patrik Bartholomeos, "Ortodokslara Doğu-Batı Yakınlaşmasını sağlamada özel bir görev düştüğüne inanıyoruz." demiştir. Böyle bir görev siyasi faaliyettir. ABD ve AB, patrikhaneye ekümenik statüsü kazanması

---

¹⁵² İlder Türkmen, "Fransa ve Ermeniler" Milliyet Gazetesi, 08.05.2006.

¹⁵³ Tasam, "Patrikhane ve Ekümenlik", Toplumsal Tarih Dergisi, Sayı 16, Ankara, 2004, s.12.

konusunda destek vermektedir. Yunanistan'ın özellikle bu konuda öncülük ettiği görülmektedir.¹⁵⁴

AB bu yetmezmiş gibi bir de Heybeliada Ruhban Okulunun açılmasını amaçlamaktadır. AB'nin, başta Heybeliada olmak üzere Rumların istediği birçok alanda Türkiye'den talepleri olduğu görülmektedir. Bu istek zaman zaman ilerleme raporlarında da dile getirilmiştir. Amaç, Ruhban okulunu açmak ve İstanbul'u Ortodoksların dini merkezi yani evrensel hale getirmektir.

Aleviler

Kopenhag Kriterlerinin temel dayanağını "demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı ve azınlıklara saygı" kavramları oluşturmaktadır. İşte bu bağlamda aleviler de kendini Türkiye içinde azınlık olarak görmekte ve kendilerine ayrıcalık verilmesini istemektedir. Hatta bu durum ilerleme raporlarında bile dile getirilmiştir. 2001 raporunda Alevilerle ilgili hiçbir düzenlemenin yapılmadığı ve Alevilerin taleplerinin yerine getirilmediği vurgulanmıştır.¹⁵⁵

Özellikle Okullarda Alevilik derslerinin konulmasını, dini ve kültürel konularda kendilerine parasal destek verilmesi Alevilerin temel istekleri arasında yer almaktadır. Aleviler, Türkiye'de din özgürlüğünün olmadığını, kendileri üzerinde baskı olduğunu iddia etmektedirler. Aleviler, devlet örgütlenmesinde, eğitim gibi, sosyal-kamusal kurumlarda karşılıklı hizmet ve eşitliğin olmadığını, öğretim ve ibadette bu özgürlüğün sadece Sünnilere verildiğini bunların bir an önce Alevilere de sağlanması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Ayrıca Alevilere yönelik sivil toplum kuruluşlarının kurulması gerektiğini söylemektedirler.¹⁵⁶ Bu konuda anayasada özellikle temel hak ve özgürlüklere yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler Alevileri de kapsamaktadır. Düşüncüyü açıklama ve yayma özgürlüğünün yer aldığı 26. maddede de değişiklikler yapılmıştır. Tüm bunlara rağmen bazı Alevi grupları hala kendini azınlık olarak ifade etmekte ve ayrıcalıklar istemektedir.

---

¹⁵⁴ Tasam, **a.g.m.**, s.3-6

¹⁵⁵ İsmail Engin "**Türkiye Demokratikleşmenin Önemli Bir Unsuru Olarak Aleviler**" Cem Dergisi, Cilt 34, Sayı 108, İstanbul,2001, S 17.18.

¹⁵⁶ Engin, **a.g.m.**, s.4-5

V.BÖLÜM

TÜRKİYE VE AB'Yİ BİRBİRİNE YAKINLAŞTIRAN NEDENLER

1.Türkiye'nin Jeopolitik Açıdan Önemi

Türkiye AB'nin güneydoğusunda yer almakta ve AB için çok önemli bir tampon bölge özelliği taşımaktadır. Türkiye, AB için ekonomik, politik ve hatta, kültürel olarak önem taşır ve vazgeçilmeyecek bir ülkedir. Batı Avrupalı birçok devlet adamı, Türkiye'ye geldiklerinde, “Türkiyesiz; Avrupa olmaz” ifadesini sık sık kullanırlar. Bu ifade, sadece diplomatik bir nezaket gereği söylemenin çok ötesinde, AB'nin ve bireysel olarak da Fransa, Almanya İngiltere ve İtalya'nın Türkiye'ye yaklaşımlarını ortaya koyan bir anlam taşır.¹⁵⁷

AB için Türkiye, sadece gelişme potansiyeli büyük olan bir pazar değildir. Bundan ayrı olarak Doğu Akdeniz, Balkanlar, Karadeniz'in çevresi Kafkasya ve Ortadoğu politikaları bakımından da vazgeçilmeyecek bir “ortak” konumundadır.

Türkiye'ye arkasını dönmüş ve Türkiye'yi ABD, Japonya ve Rusya ile yakın ilişkilere itmiş bir Avrupa Türkiye ve yakın çevresinin bulunduğu bölgede büyük zaafllara uğrar. Buna karşılık, Türkiye ile yakın ilişkisi içinde olan hele Türkiye'yi kendi bölgesel politikaları doğrultusunda “kullanabilen” bir Avrupa ekonomik, politik, stratejik ve kültürel olarak bölgede büyük faydalar elde eder.

2.Ticaret İlişkileri

Türkiye çoğunluğu gençlerden oluşan ve 70 milyonu bulan nüfusuyla AB için önemli bir pazar oluşturmaktadır. Ayrıca tüketim kalıpları imrendirici boyutlara varan Türk pazarı, AB için Japonya ve ABD'ye kaptırılmayacak kadar önemlidir.

Bugün toplam AB ihracatı içinde Türk pazarı 6. büyük pazardır. Ancak büyük nüfus artış oranı ve yüksek tüketim eğilimi ile hiçbir zaman “marjinal” bir konumda olmayacaktır. 20–30 yıl sonrası Türkiye, AB için büyük önem taşıyacaktır.

Bu nedenle AB iş çevreleri Türkiye-AB ilişkilerinin gelişmesine hep sıcak bakmışlardır. AB'nin ihracat, ithalat, bankacılık, ulaştırma ve turizm şirketleri için Türkiye ihmal edilemeyecek bir potansiyeldir. Türkiye'nin dış ticareti AB ile sıkı

---

¹⁵⁷ Bozkurt, a.g.e., s.48.

bağlantı içerisinde. ¹⁵⁸ Dış ticareti AB'ye sıkı sıkıya bağlıdır, AB firmalarının önemli yatırımlarının büyük çoğunluğu Türkiye'dedir. Türkiye bir geçiş bölgesidir ve Ortadoğu, Kafkasya hatta iç Asya pazarlarına ulaşmak için Türkiye'nin olanaklarından yararlanmak büyük önem taşır. Bu yalnız ticari açıdan değil ulaştırma ve ortak girişimler açısından da geçerlidir. 1990 Körfez krizine kadar Irak, İran ve Körfez ülkelerine geçiş, Türkiye üzerinden ve Türk firmaları ile yürütülüyordu. Mersin limanı, Doğu Akdeniz'in en işlek limanı haline gelmiştir. Anadolu üzerinde transit karayolu ticareti de büyük önem teşkil etmektedir. Irak'ın Avrupa ile ilişkilerini normale dönmesi ile eski canlılığa kavuşulacağı umulmaktadır.

Sadece Ortadoğu'ya değil Karadeniz'e Kafkasya'ya geçmek için de Türkiye AB için merkez konumundadır. Türkiye transit geçiş dışında petrol, doğalgaz ve su hatları açısından da dikkate alınması gereken bir ülkedir. ¹⁵⁹

3.Petrol ve Doğal Gaz

Türkmenistan doğal gazının Avrupa'ya geçişi Türkiye üzerinden olabilir. Bu takdirde Avrupa için Türkiye'nin önemi bir kat daha artacaktır. Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının yürürlüğe girmesi de AB'nin Türkiye'ye olan ihtiyacını güçlendirmiştir. Kerkük-İskenderun boru hattı yeniden açıldığında, Türkiye enerji kaynakları musluklarını elinde tutmuş olacaktır. ¹⁶⁰

4.Su Konusu

Önümüzdeki yıllarda, Türkiye'nin güneyinde bulunan Ortadoğu ülkeleri büyük su sorunu ile karşı karşıya olacaklardır. Dicle-Fırat yanında, Akdeniz'e akan üç Türk nehrinin de sularını Ortadoğu'ya boru hatları ile nakli söz konusudur.

Türkiye'nin elinde olan Stratejik su kozu AB dâhil, Ortadoğu ile ilgilenen her ülke için büyük önem taşır. Türkiye ile yakın ilişkiler içinde bulunan AB gelecekte, Ortadoğu politikasında Türkiye'yi yanına alarak su kozunu hem ekonomik, hem de politik olarak yönlendirecektir.

Su ile bağlantılı olarak GAP konusunu da göz önünde tutmak gerekir. Ne kadar yavaş giderse gitsin, GAP geniş bir alanda, büyük bir ekonomik ve ticari

---

¹⁵⁸ Kongar, **a.g.e.**, s.155.

¹⁵⁹ Ülger, **a.g.e.**, s.103.

¹⁶⁰ Akdoğan, **a.g.e.**, s.93.

potansiyel doğuracak ve bu potansiyel yalnızca Türk hudutları ile sınırlı kalmayacaktır. Ortadoğuda siyasi sorunlar yavaş yavaş çözüldükçe, GAP da bölge ülkelerine hitaben dev bir ekonomik güç olarak kendini gösterecektir.

Bu Türkiye'nin kozu olduğu kadar, Türkiye ile yakın ilişkiler içinde olan AB'nin de kozu olabilir. Başlangıçta GAP'a ilgi göstermeyen AB firmaları, GAP ortaya çıktıkça, devreye girmeye başlamışlardır. Bölgedeki politik sorunlar bile bu ekonomik cazibenin önemini düşürmemiştir. Çünkü GAP gerçekte çok büyük ekonomik sonuçlar doğuracak potansiyele sahiptir.

Yeni Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye'nin bölgesel önemleri giderek hissedilmekte, Türkiye ile Kafkasya ve İç Asya Türk Cumhuriyetleri arasındaki ilişkiler gelişmektedir. Bütün sorunlara ve dış engellemelere rağmen iç dinamikler ve ekonominin kuralları bu gelişmenin devamını zorunlu kılmaktadır.

Önümüzdeki yıllarda, AB firmalarının, Türk firmaları ile birlikte daha yaygın biçimde Türk Cumhuriyetlerinde ortak girişimlerde bulunmaları sürpriz olmayacaktır.

Türkiye bir bakıma AB için, Kafkasya ve İç Asya'da açılan bir kapı konumundadır. Halen AB'nin yürütmekte olduğu Avrupa otoyolları projesinin bir kanadı Türkiye üzerinden planlanmıştır. Türkiye ile yeni Türk Cumhuriyetleri arasında ekonomik ilişkiler geliştikçe, Türkiye'nin bu konumu AB için daha belirgin bir biçimde ortaya çıkacaktır.¹⁶¹

5.Avrupa'da Türk Ekonomik ve Sosyal Varlığı ve Avrupa Birliği

AB içinde bulunan 3,5 milyon Türk artık yalnızca işçi konumunda değildir. İrili ufaklı 60.000 Türk kökenli firma, AB'ye yabancı sermayeye olarak gelmemiş, AB içindeki Türkler tarafından kurulmuştur.¹⁶² Özellikle Almanya'daki Türk ekonomik varlığı artık Alman ekonomisinin ayrılmaz bir parçası durumundadır. Yalnızca AB içi faaliyetler değil, Türk-Alman ekonomileri arasındaki ilişkiler bakımından da büyük bir öneme sahiptirler.

---

¹⁶¹ Bozkurt a.g.e., s.49.

¹⁶² Kongar, a.g.e., s.156.

AB'deki Türk ekonomik varlığı Türkiye ile AB arasındaki doğal köprüyü meydana getiriyor.¹⁶³ Bu köprü yalnız ekonomik olarak değil, siyasi ve sosyal bakımlardan da Türkiye'nin AB'ye uzattığı bir köprüdür.

AB içindeki Türk Ekonomik varlığı bir yandan olumsuz sosyal ve politik sonuçlar doğururken diğer yandan da AB içindeki Türk ekonomik sosyal ve politik yerleşmesinin de bağımsız bir simgesi durumuna gelmekte ve ekonomik, hatta politik yönden, bazı AB ülkelerinin Türkiye ile bağlarına olumlu etkiler yapmaktadır.

Son yüzyıl içindeki, ABD'de Yunanlıların, ABD-Yunan ilişkilerinde yarattıkları etkileri bugün bazı Avrupa ülkelerinde Türkler yaratmaya başlamışlardır.

Avrupa'da olumlu ve olumsuz yönleri ile birlikte gelişme gösteren Türk unsurlar sonuçta Avrupa'nın Türkiye ile bağlarını meydana getiren köprüler haline gelmektedirler. Bugün AB içindeki Türk varlığı 3.5 milyon yerine 10 milyon olsa idi, etki daha da büyük olurdu. Bir görüşe göre özellikle 1977'den itibaren, Batı Avrupa Türkiye'ye karşı tutumunu değiştirmeye başlamış ve tam üye yapmama kararının temellerini daha o günden atmıştı.¹⁶⁴

Yukarıda belirtilen faktörler AB'nin Türkiye'yi neden dışlamayacağını ekonomik öğelerini ortaya koymaktadır. Yine bu öğelerin beraberinde, AB şunu da düşünmektedir. Artık ideolojik savaş sona ermiştir. Ve Doğu-Batı soğuk savaşının yerini “AB, Japonya ve ABD arasındaki ekonomik savaş ve rekabet” alacaktır. Bu durumda Türkiye hem Pazar olarak, hem de bölge içindeki stratejik önemi dolayısıyla AB'nin ABD ve Japonya karşısındaki pozisyonuna olumlu etki yapacaktır.

Türkiye'nin Japonya ve ABD'ye “kaptırılması” durumunda AB üzerinde olumsuz etkiler yapan bütün bu nedenlere bağlı olarak AB, Türkiye'yi kaybetmek istemez ve yanında tutmanın yararlı sonuçlar doğacağını bilir. Bu yüzden “yanında tutmak” kavramı AB için hayati önem taşıyor. Bir görüşe göre AB; Türkiye'yi tam üye yapamayacağına göre nasıl yanında tutar sorusuna verilen karşılık “Gümrük Birliği”dir. Tam üye olmaksızın Gümrük Birliği'ne dahil edilen Türkiye AB parlamentosunda, AB Bakanlar Konseyinde ve AB komisyonunda yer almayacak

---

¹⁶³ Ülger, **a.g.e.**, s.104.

¹⁶⁴ Akdoğan, **a.g.e.**, s.95.

ama gümrük birliği içinde olduğu için bir üst kuruluşlarının kararları doğrultusunda hareket etmek zorunda kalacaktır.

VI. BÖLÜM

TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNDE KARŞILIKLI SORUNLAR

Türkiye'nin AB'ye girip giremeyeceği konusunda günümüzde birçok görüş ileri sürülmüştür. Halen bu görüşler tartışılmaya devam etmektedir. Türkiye'nin üye olup, olmayacağı, olursa hangi sebeplerden dolayı olacağı; olmazsa da niçin üyeliğe kabul edilemeyeceğini bu bölümde incelemeye çalışacağız.

1. Din Farklılığı

Türkiye'nin Müslüman olduğu için AB'ye alınamayacağını öne sürenler vardır. Onlara göre Avrupa Birliği bir Hıristiyan kulübüdür ve Müslüman Türkiye'yi dışlar. “Medeniyetler çatışması” adlı kitabı ile büyük ilgi uyandıran Huntington'un tezleri de bu görüşü destekler. Bu ünlü siyaset bilimciye göre, Türkiye'nin AB'ye girme olasılığı neredeyse sıfırdır.¹⁶⁵ Türkiye yıllardan beri Avrupa'nın kapısını ısrarla çalmış ama sürekli olarak geri çevrilmiştir. Bu arada Türkiye'nin gerisinden gelen pek çok ülke birliğe alınmıştır. Türkiye'nin birlikten dışlanma sebebini çok az sayıdaki dünya lideri söyleme cesaretini göstermektedir. Bu sebep Türkiye'nin tarihi ve kültürel itibarıyla Avrupa'da olmamasıdır.¹⁶⁶ Bir görüşe göre bu fikir Avrupa toplumu tarafından paylaşılmaktadır. Ancak Avrupalılar Türkiye'ye “hayır” diyemediği gibi, “evet” de diyememektedir. Bu yüzden de Türkiye sürekli olarak AB kapsamında bekletilmektedir. Böyle düşünenlere göre Avrupa kapısında yeterince aşağılanan Türkiye artık bu ısrarından vazgeçmeli ve dünyadaki yerini yeniden düşünmelidir. İslamcı bakış açısına göre değerlendirenlere göre Türkiye'nin asıl yeri İslam Dünyasıdır. Üstelik Türkiye bölünmüş durumda olan İslam dünyasının lideri de olabilir. Bu hem İslam dünyasının hem de dünyanın yararına olacaktır. Zaten Türkiye sürekli olarak laiklikten dem vururken Avrupa'da bunun tam tersi bir akım giderek yaygınlaşmaktadır. İnsanlar giderek dini motiflere doğru yönelmektedirler.¹⁶⁷ Almanya'da Türkiye'ye destek veren Schroeder yönetiminin yerine Angela Merkel'in geçmesi ve partisinin Türkiye'nin üyeliğine başından beri karşı olması dikkate

---

¹⁶⁵ Özer, **a.g.e.**, s.214.

¹⁶⁶ Faruk Şen, **Türkiye AB İlişkilerinde Dış Etkenler**, Ankara, 2005, s.72.

¹⁶⁷ Akdoğan, **a.g.e.**, s.97.

alındığında, Huntington'un tezinin ciddiye alınmasını gerektiren bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'nin Müslüman olduğu için AB'ye alınmayacağı fikrine katılmayan kişiler ise Avrupa fikrinin artık Hıristiyanlıktan ayrı olarak kendine ait toplumsal bir anlam kazandığını düşünürler. Onlara göre, Hıristiyanlığın Avrupa kimliği için önemli olduğu kabul edilmelidir; ancak Avrupa kimliğinin temel ve başat karakterinin Hıristiyanlık olduğu iddiası abartıdan ibarettir ve gerçeği yansıtmaz.¹⁶⁸

Avrupa'nın Katolik Hıristiyan bir birlik oluşturmaya çalışması, Avrupa Birliği projesinin de sonu olacaktır. Ortodoksların, Protestanların ve Avrupa'da yaşayan Müslümanların dışlanması AB projesinin özüne aykırıdır. Avrupa Birliğinin en geniş paydasının din olduğunu iddia etmek AB kavramını daraltmakla eş anlamlıdır.¹⁶⁹

Dünya üzerindeki 1,3 milyar Müslüman nüfusun % 20'si ile sınır bağlarına sahip olan Türkiye demokratik bir yapıya sahiptir ve dininden dolayı dışlanamaz. Türkiye'nin birliğe üyeliği, diğer Müslüman ülkeler için bir dönüşüm modeli olacaktır. 11 Eylül'den sonra giderek artmakta olan Müslüman-Hıristiyan kutuplaşması da böylece bir nebze olsun azalacaktır. Türkiye'nin üyesi olduğu bir AB'nin son Irak krizinde nasıl bir rol oynayabileceği ve ne denli belirleyici bir konumda bulunacağı bile üzerinde düşünölmeye değer bir husustur. AB'nin gelecekteki Avrupa öngörüsünün Hıristiyan kültürüne dayalı bir Avrupa Birliği olmaması gerektiği 2.Körfez Savaşı ile birlikte bir kere daha ortaya çıkmıştır.¹⁷⁰ Körfez Savaşının İslam dünyasında nasıl algılanmakta olduğu ortadadır. Hükümetler Seviyesinde olmasa bile İslam Dünyasında ABD karşıtlığı ile paralel olarak Hıristiyan dünyasına duyulan nefret bir kat daha artmıştır. Sonuçta Huntington'un medeniyetler çalışması tezine haklılık kazandıracak bir dünya ortamına doğru adım atılmıştır. Türkiye'nin AB'ye alınması, öncelikle Batı'nın İslam Dünyası ile arasına bir köprü kurması ve batının dürüst ve eşit haklara sahip bir ortaklığa hazır olduğunu

---

¹⁶⁸ Şen, a.g.e., s.73.

¹⁶⁹ Kongar, a.g.e., s.158.

¹⁷⁰ Ülger, a.g.e., s.105.

göstermesi anlamına da gelecektir.¹⁷¹ Bu, Müslümanlara, Avrupa ve Batının yalnızca ekonomik çıkarları düşünmediği, İslam dünyasını eşit haklara sahip bir dost ve ortak olarak gördüğü duygusunu da verecektir. Avrupa’da 67 milyonlu bir ülkenin AB’ye bağlanması, İslam ile barışma yolunda ilk önemli adım olacaktır. Bu adımın ne kadar gerekli olduğunu ise terörist eylemler açıkça göstermektedir.¹⁷² Türkiye’nin Müslüman kimliğinden dolayı birlikten dışlanması şöyle dursun Huntington’un medeniyetler çatışması tezinde sözünü ettiği muhtemel çatışma alanlarının orta yerinde olan Türkiye’nin AB üyesi olması Hıristiyan-Müslüman çatışması endişelerinin giderilmesinde hayati önem taşır.

2. Türkiye Kamuoyu ve AB

Türkiye, AET’ye ilk defa 1959 da başvurdu. 45 yıl sonra 17 Aralık 2004’te bu uzun yürüyüşte önemli bir noktaya geldi. Bu tarihten sonra Avrupa Birliği konusu Türkiye’de çok tartışılmaya başlandı. Tüm bu tartışmalara rağmen Türk halkının AB konusunda yeterli bilgiye sahip olduğu söylenemezdi. 1990’da yapılan bir ankette topluluğa, üyelik için “evet” diyenlerin oranı yüzde %86,3 tü aynı ankette üyeliğe inanma oranı ise yüzde 53,9 idi.

Üyeliğe neden inanmadıkları sorulduğunda katılımcıların % 32 si din ayrımını, % 15,7si ekonomik nedenleri, % 14,5’i ise Türkiye’nin AB tarafından istenmemesini gerekçe gösteriyorlardı.¹⁷³

Dinsel ayrım, ekonomik ve Türkiye’nin AB tarafından istenmemesi gibi nedenleri, Türkiye’nin kendisinden kaynaklanan siyasi nedenlerin önünde yer alıyordu. Demek ki, Türk halkının AB’ye üye olma konusunda ciddi şüphesi vardı. Haziran 2004’te iktisadi Kalkınma Vakfının 23 ilde yaptırdığı ankette “AB’ye evet” diyenlerin oranı % 94,5’ti. “AB’ye girmemiz gerektiğine inanıyorum ama onlar bizi almazlar” diyenlerin oranı % 30’lar seviyesindeydi. AB’ye olan inançtaki düşüşün temelinde yatan nedenler şu üç başlıkta toplanıyordu.¹⁷⁴

---

¹⁷¹ Özer, **a.g.e.**, s.215.

¹⁷² Çalış, **a.g.e.**, s.45

¹⁷³ Emir Emre, Doğan, **Avrupa’yla Dansımız**, İstanbul, 2005; s.42-43.

¹⁷⁴ Akdoğan, **a.g.e.**, s.96.

1. 2004'te, KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılacağı konusunda sözler verilmesine rağmen AB içinde bu konuda hala bir adım atılmaması, AB müktesebatını bir unsuru olmamasına rağmen, Ermeni soykırım iddialarına yönelik kararlar alınması.

2. 17 Aralık öncesinde AB konusunda hükümet tarafından büyük bir beklenti yaratılması, 17 Aralık sonrasında ise yaratılanın çok gerisine düşülmesi.

3. Bayrak yakma girişiminde olduğu gibi, mikro milliyetçi akımların hareketlerinin milliyetçiliği körüklemesi.¹⁷⁵

Anketlerin ortaya koyduğu en vahim sonuç ise, Türk halkının % 50'sinin hâlâ AB hakkında bilgi sahibi olmadığını söylemesiydi. AB konusunda ciddi bir güvensizliğin ve bilgi eksikliğinin görüldüğü bir dönemde, Türkiye'nin üyeliği konusunda öne sürülen görüşler "iyimser görüşler" ve "kötümser görüşler" olarak ikiye ayrılabilir.

TÜRKİYE'NİN AB İLİŞKİLERİNDEKİ ENGELLER

1. Türkiye'nin Coğrafi Yeri

Coğrafi açıdan bakıldığında Türkiye'nin Avrupa'nın coğrafi sınırları içerisinde yer almadığı, topraklarını sadece % 5'nin Avrupa sınırları içinde olması nedeniyle Avrupa Birliğinde yerini alamayacağı kötümser görüşler arasındadır.

Bu görüşte olanlara göre, Türkiye'nin Trakya'da çok az bir toprak parçası vardır. Avrupa'da bu kadar az toprak parçası olan bir Türkiye Avrupalı değildir.¹⁷⁶

İyimser görüşte olanlara göre ise, Avrupa'nın coğrafi sınırları çok da belirgin değildir. Avrupa kimilerine göre Atlantik'ten başlar ve Ural Dağlarına kadar devam eder. Kimilerine göre Büyük Britanya Adası bile Avrupa'ya dâhil değildir. Ancak Malta ve Kıbrıs Rum kesimi bugün AB üyesidir. AB, coğrafi olarak Avrupa'da yer aldığı çok tartışmalı bu iki devleti üye olarak kabul etmiştir.¹⁷⁷

Bu durumda topraklarının %5'i tartışmasız olarak Avrupa'da yer alan Türkiye'nin AB'den dışlanması söz konusu olamaz. Trakya'nın nüfusu 7 milyondur.

---

¹⁷⁵ Bozkurt, **a.g.e.**, s.50.

¹⁷⁶ Kongar, **a.g.e.**, s.157.

¹⁷⁷ Şaban Çalış, **Türkiye Avrupa Birliği ilişkileri Kimli Arayışı Politik Aktörler ve Değişimi**, Ankara 2001, s.44.

Türkiye'nin Avrupa'da kalan topraklarının nüfusu birçok Avrupa Birliği üyesi ülkenin nüfusundan daha fazladır. Bu yüzden Türkiye'nin coğrafi konumu üye olmasına engel değildir.¹⁷⁸

3.İrk ve Dil Farklılığı

AB'nin Türkiye'yi ırkından veya dilinden dolayı dışlayacağı da söylenmektedir. Avrupa, diller konusunda çok kültürlü gibi görünse de bölgeye hakim olan dil İngilizce, Fransızca, Almanca, İspanyolca ve İtalyancadır. Bu dillerin dışında olan diller zamanla birlik içinde eriyecektir. Bir görüşe göre Türkiye'de anadilinde daha şimdiden başlayan bozulmaların önüne geçemeyecek ve sonunda dilini kaybedecektir. Avrupa her ne kadar yüzünü gizlemeye çalışsa da aslında ırkçı bir kimliğe sahiptir. Hitler, Avrupa'dan çıkmıştır. Fransa'nın Cezayirlilere yaptığı soykırımın üstünden pek az bir zaman geçmiştir. Ayrıca Avrupa sömürgecidir. Avrupa'nın bu özelliklerinden bu kadar kısa zamanda arınmış olması beklenemez.¹⁷⁹

Bu görüşlere katılmayanlar ise Avrupalılık kimliğinde belli bir dilin ya da ırkın belirleyici olmadığını öne sürerler. Onlara göre AB'nin 15 civarında resmi, 40'tan fazla bölgesel dili vardır. Böyle bir birliğin kimliğinin önemli bir parçasının dil olması mümkün değildir. İrkçılık veya etnik milliyetçilik ise yalnızca Avrupa'da değil dünyanın her yerinde vardır. Ancak, bu tür marjinal zihniyetlerle en fazla mücadele edilen yer yine Avrupa'dır. Avusturya'daki yabancı düşmanı, aşırı sağ Haider'in seçimden başarıyla çıkarak hükümet ortağı olmasının ardından, Avrupa ülkelerindeki kamuoyunun derhal ayağa kalkması ve Haider'in istenmeyen adam ilan edilerek geri çekilmesi buna örnektir. Türkiye'nin dilinden ya da ırkından dolayı birlikten dışlanması söz konusu değildir.

4.Serbest Dolaşım Hakkı

Serbest dolaşım hakkı ile ilgili görüşler de farklıdır. Serbest dolaşım hakkı Türkiye'ye verildiğinde milyonlarca Türk Avrupa kapılarına dayanacaktır. Bugün bile yüksek oranlarda işsizlik sorunu olan Avrupa'nın böyle bir olaya seyirci kalması beklenemez. Avrupa olsa olsa Türkiye'ye imtiyazlı ortaklık teflik eder. Gerekli

---

¹⁷⁸ Bulut, **a.g.e.**, s.126.

¹⁷⁹ Doğan, **a.g.e.**, s.46.

tavizleri aldıktan sonra ise, Türkiye'yi birçok haktan mahrum bırakarak birliğe alır. O zaman da Türkiye'nin AB'ye girmesinin hiç anlamı olmaz.¹⁸⁰

Bu görüşe katılmayıp daha iyimser tablo çizenlere göre ise serbest dolaşım hakkı her iki tarafında abarttığı bir iddiadır. AB'deki serbest dolaşım hakkı incelendiğinde, serbest dolaşım hakkından yararlanacak üye ülke vatandaşlarının gittikleri ülkede 90 gün içinde iş ve ev bulmak zorunda oldukları görülür.¹⁸¹ O ülkede kalma hakkı, ancak bu şart sağlandığında kazanılmış olur. İşsizliğin % 10'larda olduğu bir AB'de iş bulmak herhalde kolay olmayacaktır. AB'de serbest dolaşım, herkesin elini kolunu sallayarak kanun kural tanımadan ortalıkta dolaşması değildir. Serbest dolaşım konusunu daha gerçekçi olarak ele alınması gerekir.

5.Nüfus

Türkiye'yi nüfustan dolayı AB üyesi yapmayacaklarını söyleyenler, Türkiye'nin çok yüksek bir nüfusa sahip olduğunu ve nüfusunun hızla artmakta olduğunu iddia ederler. Avrupa'da nüfus hızla düşerken; bu durum Türkiye'de tam tersidir. Nüfus giderek artmaktadır. 2025'lerde Türkiye'nin nüfusu AB nüfusunda önemli bir yüzde teşkil edecektir.¹⁸² Bu gerçek göz ardı edilemez ve Türkiye bu nüfus artış hızıyla AB üyesi olamaz. Olursa birliğin parlamentosunda en fazla sandalye sayısına sahip ülkesi konumuna gelir Almanya, Fransa, İtalya, İspanya, İngiltere için bu kabul edilemez bir durumdur.

Türkiye'nin büyük nüfus potansiyeli siyasi ağırlık yanında ekonomik ve sosyal yönlerden de AB'yi korkutmaktadır. Tam üye olarak ilerde AB içinde serbest dolaşımdan ve yerleşimden de kaçınılmaz olarak yararlanacak büyük Türk nüfusu, istihdam ve sosyal dengeler bakımından AB'yi sarsar görüşü, Brüksel'de hâkimdir.

Konuya iyimser yaklaşanlara göre ise, Türkiye'nin nüfusu 2000 genel sayımına göre 67 milyondur. Türkiye'nin nüfus artış hızı giderek düşmektedir.¹⁸³ 2000 yılında % 1.66 olan nüfus artış oranı, 2005 yılında % 1.43 olmuştur. Bu oran 2015 yılında %1.01'e, 2030'da ise, % 0.76'ya kadar inecektir. 2025'lerde, 80–85

---

¹⁸⁰ Tolga Süslü, **Batılılaşma Hareketi ve AB Türkiye Bütünleşmesi**, Ankara, 2004, s.106.

¹⁸¹ Şen, **a.g.e.**, s.74.

¹⁸² Ülger, **a.g.e.**, s.106.

¹⁸³ Özer, **a.g.e.**, s.216.

milyon civarında bir nüfusa sahip olacak olan Türkiye, AB içinde yaklaşık % 10'luk bir orana sahip olacaktır. Türkiye'yi, AB'ye almak istemeyenler ya da Türkiye'nin AB üyesi olmasını istemeyenler için bu oran bile bir sorun teşkil edebilir. Ancak, nüfusu giderek yaşlanmakta ve azalmakta olan AB ülkelerinin dışarıdan değil, içeriden göç alması kendi yararınadır. AB'ye uyum sağlamış genç ve dinamik nüfuslu bir Türkiye'ye, Avrupa istihdam alanında şiddetle ihtiyaç duyacaktır. Avrupa sırf nüfusundan dolayı ya da bunun sonucu olarak parlamentodaki temsilci sayısının fazlalığından dolayı, AB kriterlerine uyum sağlamış bir Türkiye'yi birlikten dışlayamaz.¹⁸⁴

6.Ön Yargı

Avrupa'nın Türkiye'ye karşı önyargılı olduğunu ve bu nedenle Türkiye'yi AB'ye almayacaklarını söyleyenler vardır. Avrupa'da anne ve babalar çocuklarını hâlâ “Türkler geliyor” diye korkutmaktadırlar. Avrupalılar Viyana kapılarına kadar dayanan Osmanlı'yı hala unutmamışlardır.¹⁸⁵ Üstelik 11 Eylül'den sonra Hıristiyan Avrupalılar, Müslüman Türklere ön yargı ile bakmaktadırlar. Tarihten gelen önyargılara şimdi bir de bu önyargı eklenmiştir. Avrupa sağduyusunu kaybetmiştir. Böylesi bir dönemde Türkiye'yi aralarına alması söz konusu bile olmaz.¹⁸⁶

Bu konuda karşı görüşte olanlara göre, AB'nin Türkiye'ye dönüp, “Affedersin seni Viyana kapılarına kadar gelen Osmanlı'nın mirasçısı olduğun için aramıza alamayacağız” demesi kadar saçma bir şey olamaz. Avrupa insanı önyargılı olabilir, filan lobinin doldurmasına gelmiş olabilir, Türkiye'ye karşı haksız birtakım suçlamalar yapabilir, ama Avrupalılar, her fikri tartışmaya açık insanlardır. Türkiye ortaya kendi tezini koyabilir ve onları bu konuda ikna edebilir.¹⁸⁷ O zaman bu tutumları değişecektir. Tutumlarını değiştirmeyenler de olacaktır, ancak fanatik denilen bu zihniyetin Avrupa'nın tutumunun belirlemesi söz konusu değildir. Avrupa'nın tutumuna her zaman sağduyu hâkim olmuştur. Demokratik tartışma

---

¹⁸⁴ Doğan, **a.g.e.**, s.47.

¹⁸⁵ Süslü, **a.g.e.**, s.107.

¹⁸⁶ Şen, **a.g.e.**, s.75.

¹⁸⁷ Bozkurt, **a.g.e.**, s.51.

ortamı her zaman Avrupa'nın en belirgin özelliği olmuştur. Bu önyargıların aşılması; AB içinde, onlarla birlikte yaşayarak çok daha kolay olur.¹⁸⁸

7.Kültür

Kültürün farklı olmasından dolayı Türkiye'nin AB'ye alınmayacağı da iddia edilmektedir. Kültürü oluşturan en temel öğeler din, dil ve ülkü birliğidir. Oysa Türkiye'nin ne dili ne de dini Avrupa'ninkine benzer. Ülkü birliğinden ise bahsetmek zaten mümkün değildir. Yani Türkiye tamamen farklı bir kültüre sahiptir ve bu yapısı ile AB üyesi olamaz. Olsa da kültürünü kaybeder, ancak kültürünü kaybederek üye olur.¹⁸⁹

İyimsellere göre, Avrupa kültürünün altından Anadolu'da yaşanan bir tarih fişkırmaktadır. Avrupa kültür mirasını şekillendiren Yunan felsefesinden tutun da, Avrupa medeniyetinin kurucuları arasında yer alan Herodot'a kadar birçok değer Anadolu topraklarından çıkmıştır. AB ortak değerler ve idealler üzerine kurulmuştur. Türkiye'nin kültürel olarak dışlanması AB felsefesine terstir. Belirli değerler etrafında birleştikten sonra farklı kültürler her zaman zenginlik olarak kabul edilir. AB, demokrasi, insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü gibi ortak değerler etrafında bir araya gelen ülkeler arasında kültürel çeşitliliğe ve farklılığa çok önem vermektedir. Üye ülkeler de kendi kimlikleri ile kültürlerini korumaktadırlar.¹⁹⁰ Dolayısıyla, Türkiye de üye olduğunda kendi kimliğini ve kültürünü koruyarak Türk kültürünü Avrupa'da daha iyi tanıtmaya imkânına kavuşacaktır. Avrupa Birliğinin önünde uluslar, kültürler ve inançlar üstü yepyeni bir medeniyet kurma projesi vardır. Türkiye'nin kültüründen dolayı birlikten dışlanması bu amaca terstir.

8.Ekonomi

Türk ekonomisindeki istikrarsızlık ve Türkiye'nin tam üyeliğinin AB'ye getireceği mali yükler, AB içinde bölgesel gelir transferleri ve yardımlar AB'yi üyelik konusunda ürküneden diğer nedenlerdendir. Almanya'daki Türkiye Araştırmalar Merkezi tarafından değişik dönemlerde hazırlanan raporlarda, tam üye olmuş

---

¹⁸⁸ Bulut, **a.g.e.**, s.127.

¹⁸⁹ Doğan, **a.g.e.**, s.48.

¹⁹⁰ Özer, **a.g.e.**, s.217

Türkiye'ye, AB sistemi içinde yapılması gereken yardımların AB bütçesini zorlayacağı” ve diğer üye ülkelerin, yüksek düzeyde mali özverilerini gerektirdiği gerçeği çıkmıştır.

AB'ye oranla iç ekonomik istikrarsızlıkları bulunan Türkiye, AB sistemi içinde sürekli ekonomik sorun yaratır. Eski üyelerin mali fedakârlıkla artırır görüşü Türkiye'yi çok iyi bilen AB üst düzey yöneticilerinin arasından hâkim görüşüydü.¹⁹¹

Ayrıca Türkiye, ekonomisinin içinde bulunduğu olumsuz şartlarla üye ülkelerle rekabet etme şansına sahip olmayacaktır. Türkiye'nin, AB'ye getireceği yıllık mali yükün 20 milyar Euro olacağı tahmin edilmektedir.¹⁹²

AB yanlısı olanlara göre yıllık bütçesi 100 milyar Euro civarında olan AB'nin bir ülkeye bunun beşte biri kadar para vermesine kesinlikle olanak yoktur. Türkiye Araştırmaları Merkezinin 1999 yılında yaptığı bir araştırmada, Türkiye'nin üye olması durumunda bütçeye 3 milyar Euro'luk katkıda bulunup, 10 milyar Euro'luk katkı alacağı saptanmıştır. Demek ki Türkiye'nin birliğe üye olması durumunda Avrupa fonlarından alacağı pay 7–9 milyar Euro'yu geçmeyecektir. Türkiye, alacağı 10 milyar Euro'nun biraz üstündeki miktarın yaklaşık 3 milyar Euro sunun birlik bütçesine verecektir.¹⁹³ Türkiye'nin 20 milyar Euro borç alacağı ve birlik bütçesini zorlayacağı asılsızdır. Zamanında İspanya'nın bu fonlardan 12,2 milyar, Yunanistan'ın ise 5,8 milyar Euro aldıkları göz ardı edilmemelidir. Türkiye'nin üyeliği gerçekleşmesi halinde birliğe olağanüstü bir ekonomik yük getirmeyecektir. Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu olumsuz şartlardan dolayı üye ülkelerle rekabet etme şansına sahip olamayacağını öne sürenler, Türkiye birliğe bugün üye olacakmış gibi düşünmektedirler.¹⁹⁴ Türkiye adaylık sürecinde ciddi bir siyasal ve ekonomik dönüşüm geçirecektir. Önemli olan Türkiye'nin üyelik döneminde nasıl bir ekonomik tabloya sahip olduğudur. Şu an AB üyesi olan bazı ülkelerin, Türkiye'nin belli gelirinden ve ekonomik gücünden çok da fazla ileride olmadıkları görülmektedir. Romanya ve Bulgaristan bu ülkelere örnektir. Türkiye'deki 2003 yılındaki enflasyon oranları AB üyesi ülkelerin seviyesine

---

¹⁹¹ Kongar, **a.g.e.**, s.154.

¹⁹² Çalış, **a.g.e.**, s.46.

¹⁹³ Akdoğan, **a.g.e.**, s.98.

¹⁹⁴ Ülger, **a.g.e.**, s.107.

düşmüştür. Birlik üyesi ülkeler hızla sermaye akışına uğramaktadırlar. Müzakerelerin sonunda, ekonominin bugün olduğundan daha iyi bir durumda olacağı tahmin edilebilir.¹⁹⁵

9. Türkiye AB'ye Girebilecek Mi?

Türkiye'nin AB'ye alınıp alınmayacağı konusundaki iki farklı görüşle mücadele etmektedir. Huntington'a göre, Türkiye'nin AB'ye alınması çok zordur. Türkiye yıllardan beri Avrupa'nın kapısını ısrarla çalmış ama sürekli olarak geri çevrilmiştir düşüncesinde olanlar vardır. Olanlara göre "Biz ne yaparsak yapalım, bizi birliğe almazlar, nasıl olsa almayacaklar" şeklindeki iddialar şimdi ispatlanmasa da bu iddia sahipleri sonunda haklı çıkacaktır. Ama olan Türkiye'ye olacaktır. Türkiye AB kapısında küçük düşürülmektedir. Türkiye bunu hak etmemektedir Türkiye AB kapılarında bekleyen zavallı bir ülke konumunda değil, İslam devletlerini lideri olabilecek bir konumda bulunabilir.

Bu görüşe katılmayanlar ise, Türkiye'nin ne yaparsa yapsın AB'ye alınmayacağı iddiasının doğruluğunu anlamanın ve Avrupa Birliği'nin Türkiye konusundaki samimiyetini ölçmenin en kesin yolunun üyelik için gerekli olan kriterleri yerine getirmekten geçtiği düşünürler. Ayrıca onlara göre, hiçbir Avrupa devleti yükümlülüklerini yerine getirmiş bir Türkiye'yi AB'ye almamanın sorumluluğunu üstlenemez.¹⁹⁶

10. Türkiye'yi Üyelğe Niçin Almazlar Görüşü

Her ne kadar Türkiye AB'ye girmek için Kopenhag Siyasi Kriterlerini yerine getirirse de AB'nin Türkiye'yi almamak için elinden geleni yapacağı muhakkaktır. Kültür farklılığı önemli bir gerekçe olacağı düşünülmektedir.

a) Türk iş gücünün Batı Avrupa'ya girmesinden ve burada Türk topluluklarının oluşması, daha önemlisi, Doğu Bloğunun çökmesinden sonra ön planda algılanmaya başlanmıştır. Bu görüşe göre Bosna Hersek'te olup bitenlere Batı Avrupa'nın ve AB'nin yaklaşımı, Türkiye'nin üyeliğine bakış açısı hakkında bir fikir vermek için yeterlidir. Balkanlar ve Orta Avrupa arasındaki bölgede bir Müslüman

---

¹⁹⁵ Kongar, **a.g.e.**, s.159.

¹⁹⁶ Bulut, **a.g.e.**, s.128.

ülkenin (Bosna-Hersek) varlığını içine sindirmeyen bir anlayış ve yaklaşım, 66 milyonluk koskoca Türkiye'yi AB'nin tam üyesi yapıp, Türkiye üst karar mekanizmalarında söz sahibi yapmak istemeyecektir.¹⁹⁷

Üstelik 1980'li yıllarda İran rejiminin getirdiği korku, Mısır ve Cezayir'de meydana gelen radikal dinci hareketler, Türkiye gibi büyük bir Müslüman ülkenin AB'ye dâhil edilmek istemesi, AB açısından zorlaştırıcı bir unsur olmuştur.¹⁹⁸

Ayrıca, Türkiye'deki bazı sorunların (radikal dincilik, Kürtçülük gibi) AB ülkelerinin içine taşınmış olduğunu ve bu ülkelerde önemli sorunlar yarattığını unutmamak gerekir. Türkiye, daha AB'nin dışında iken sorunları bu denli AB ülkelerine taşıyorsa, tam üye olmuş 66 milyonluk Türkiye "bütün sorunlarını AB içine aktarmış olacaktır" korkusu ile Türkiye'ye bakan Brüksel tam üyeliği karşı çıkmaktadır.¹⁹⁹

Türkiye'nin geçen yüzyılda başlayan Batılılaşma çalışmaları ve Cumhuriyet sonrasında laik bir devlet oluşu, AB'nin Türkiye'yi Avrupa kültürünün bir parçası olarak görmesine yetmemektedir.

AB bu kaygısında haklıdır. Ayrıca yüksek nüfus artış hızı ile bir süre sonra nüfusu 100 milyona dayanan Türkiye, nüfusu artmayan AB için tam bir kâbustur. AB'ye ve çevrelerine göre eğer Türkiye tam üye olursa 20 yıl sonra AB'nin siyasal, sosyal ve kültürel dengeleri tamamen değişir ve bozulur.

Bu bakımdan Türkiye'nin yüksek nüfus potansiyeli AB'nin Türkiye'yi tam üye yapmamanın ana nedenlerinden birisidir. Eski Almanya, daha 1977 yılında Türkiye ile ilgili hazırladığı bir iç raporda bu konuya değinmiş ve Türkiye'nin üyeliğinin getireceği sorunlara nüfus açısından parmak basmıştır.

---

¹⁹⁷ Özer, **a.g.e.**, s.213.

¹⁹⁸ Ülger, **a.g.e.**, s.102.

¹⁹⁹ Akdoğan, **a.g.e.**, s.92.

VII. BÖLÜM

A. AB YOLUNDA SON DÖNEMLERDE YAŞANAN OLAYLAR

Bu bölümde, Türkiye'nin AB yolunda son zamanlarda yaşadığı olayları ve bu olaylar hakkında sunulan görüşleri dile getireceğiz.

Son dönemlerdeki gelişmelerden bir tanesi tam üyelik müzakerelerinin başlayacağı 3 Ekim 2005 tarihinden kısa bir süre önce, Türkiye'den "imtiyazlı ortaklık" ve "Rumlara limanların açılması" gibi taleplerde bulunması oldu. Türkiye buna çok sert tepki verdi. Üyelik yolunda yeni bir şartı kabul edemeyeceğini açıkladı.²⁰⁰ Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün "Tam üyelik yolunda yeni bir koşul ortaya konulduğu takdirde arkamızı dönüp gideriz" sözleri Alman gazetelerine manşet oldu. Müzakereler öncesinde AB'den gelen "Rumlara limanlarınızı açın" sözlerine Gül: "Limanlar ve hava alanları hizmet sektörünün birer parçasıdır. Serbest erişim sadece tam üye ülkelerden istenir." cevabını verdi.²⁰¹

Son zamanlarda Avrupa kamuoyunun görüşleri ile ilgili olarak fikir verebilecek olan anketler de önem kazandı. ABD, Türkiye ve 10 Avrupa ülkesinde 11.000 insan üzerinde gerçekleştirilen kapsamlı bir çalışmada, ABD'nin dünya liderliği, Bush'un dış siyaseti, ABD ve AB'nin diğer ülkeler tarafından algılanış biçimi konularının yanında, Türkiye'nin AB üyeliği konusu da değerlendirildi. Türkiye bu değerlendirme sonucunda 28 puanla ABD'ye en soğuk ülkeler arasında ilk sırada yer alıyordu. Aynı değerlendirmede Türkiye AB'ye 50 puan vererek 10 Avrupa ülkesi arasında AB'ye en mesafeli ülke oluyordu.²⁰² Yine bu araştırmada Türkler İsrail, Rusya, ABD ve Fransa'ya oldukça soğuk olmasına rağmen; AB, Çin, Filistin ve Almanya'ya daha sıcak olmuşlardır. Türkiye nüfusunun çoğunluğu Müslüman olduğu için AB'ye ait olmadığını düşünen milletlerin başında Fransızlar, Hollandalılar ve Polonyalılar geliyordu. Türkler, bu görüşe % 42 oranında değişen derecelerde olsa da "evet" demişlerdi.²⁰³

---

²⁰⁰ Aykut Çelebi, **Avrupa Haklarını Siyasal Birliği**, İstanbul, 2002, s.221.

²⁰¹ Doğan, **a.g.e.**, s.49.

²⁰² Akdoğan, **a.g.e.**, s.99.

²⁰³ Bulut, **a.g.e.**, s.129.

Kamuoyu anketleri dikkate alındığında Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyenlerin oranı hem AB'de hem de Türkiye'de giderek azalmıştır. Türkiye'de 2004 yılında üyeliğe destek % 73 iken, bu rakam 2005'te % 63'e düşmüştü.

Türkiye'de ilköğretim çocuklarının “Avrupa Birliği nedir?” “Avrupa birliğine girebilir miyiz?” “Girersek ne değişir?” “Girmezsek tepki ne olur?” gibi sorulara verdikleri cevaplar da ilgi çekicidir. Bu cevaplardan bazılarını zikretmenin bakış açılarının ortaya konulmasına yardımcı olacağını düşünüyoruz.

“Gelişmiş devletlerin gelişmemiş ülkeleri sömürmek amacıyla kurdukları birlik”

“Bence, Avrupa Birliğine girmemek daha iyidir. Çünkü eğer girersek bazı şeyleri örneğin kokoreç gibi sevdiğimiz şeyleri kaldırmak zorunda kalıyoruz.”

“Bana göre AB din ayrımı yapıyor Türkiye için, fakat bu konuda hiçbir ilerleme göstermedik demiyorum. Türkiye'nin birçok cevheri var ama bunu işlemiyor.”²⁰⁴

“Gelirimiz yükselecek, Türkiye'de her üç kadından ikisi dayak yerken Avrupa birliğine girdiğimiz zaman üç kadından biri dayak yiyecek”

“Avrupa Birliğine girmemiz şart değil, Çünkü AB'de uygulanan yasaları Türkiye'de de uygulayabiliriz.”

“Avrupa Birliğine girmek için bir şey yapmamalıyız. Çünkü Avrupa Birliğine gireceğiz diye huylarımızın ve hareketlerimizin değişmesi lazım. Biz böyleyiz. Bizi alan böyle alsın.”²⁰⁵

“İslam devletleriyle aramızda birlik kuralıyız”

Türkiye'de AB karşıtlığı konusundaki düşüncelerini okurlarıyla paylaşan Cengiz Aktar da Türkiye'deki bürokrasi içindeki Avrupa karşıtlarının AB trenini raydan çıkarabilmek için ellerine geçen her şeyi değerlendireceğini ve AB'deki Türkiye karşıtlarının da her hatayı sonuna kadar istismar edeceğini yazıyordu.²⁰⁶

---

²⁰⁴ Bozkurt, **a.g.e.**, s.52.

²⁰⁵ Çelebi, **a.g.e.**, s.222.

²⁰⁶ Cengiz Aktar, “**Türkiye-AB İlişkileri**”, Milliyet Gazetesi, 24 Ağustos 2005.

Türkiye’de Avrupa Birliği ile PKK’nın aynı dönüşümleri istediklerini, bu nedenle AB’nin PKK’nın amaçlarına hizmet ettiğini düşünenler de vardır. Bunlara göre AB, kültürel haklar ve özgürlükler dayatması ile ülkeyi bölmek istiyordu. Demokrasi, insan hakları ve ekonomi konularındaki beklentilerini sürekli olarak dile getirenlere göre ise, enflasyon, gelir dağılımındaki adaletsizlik ve bölgeler arasındaki dengesizlik gibi sorunlar AB sürecinde çözülebilirdi.²⁰⁷ AB sürecinin yaratacağı barış süreci ve istikrar, ekonomik sorunların çözülmesinde etkili olabilirdi. Yargısız infazların, işkencelerin önüne geçilerek, Türkiye’nin dışarıda itibarını zedeleyen ve içeride sosyal barış ve istikrar ortamını bozan insan hakları ihlalleri de önlenebilirdi. Statükodan yarar uman kesim bu süreçte değişimlere şiddetle direneceği için provokasyonlar konusunda son derece dikkatli olunmalıydı. Nasıl bugünkü Türkiye 1963 yılında Avrupa Topluluğu’yla Ortaklık Antlaşması imzalamış olan Türkiye değilse, AB’de o zamanki halinden oldukça farklıydı. Aradan geçen bunca zamanda soğuk savaş sona ermiş, iletişim teknolojilerinde yaşanan devrimle birlikte küreselleşme hız kazanmış, AB bilinci ortaya çıkmaya başlamıştı.²⁰⁸ AB sisteminde, üye devletler egemenliklerini dış ticaret ve daha birçok alanda yoğun şekilde paylaşacaklardı. Ancak ulus anlayışı geleneksel bir “Süper Avrupa Devleti”ne dönüşmeyecekti. Ülkeler varlıklarını diller, gelenekler ve ulusal aidiyet bakımından sürdürmeye devam edeceklerdi. Birlik, birbiriyle çok kademeli yönetim sistemlerine sahip olacak ve bazı üye devletler çeşitli politikaları bütünleştirmede diğer üyelere göre daha ileri aşamada olacaklardı. Avrupa Birliği’nin sınırları belli bir anda iyi tanımlanmış olmasa da bu sınırlar sonsuza kadar sabit kalmayacaktı.²⁰⁹

Öte yandan AB’ye “resmen üyeliğin” ötesinde çok farklı kavramlar ortaya çıkmaya başlıyordu ve bunların sayıları ile çeşitleri değişerek artıyordu. Örneğin, adalet ve içişlerinde AB üyesi olmayan Norveç gibi ülkeler Schengen Sistemi’ne dâhildirler ve oy hakları olmasa da bazı ilgili AB konseylerine devamlı olarak katılıyorlardı.²¹⁰ AB’nin geleneksel anlamda bir ulus devletten ayrılarak böylesine postmodern bir yapıya geçmesi, Sevr’in kötü hatırasının da etkisi ile egemenlik

---

²⁰⁷ Süslü **a.g.e.**, s.108.

²⁰⁸ Doğan **a.g.e.**, s.50-152

²⁰⁹ Şen, **a.g.e.**, s.76.

²¹⁰ Çelebi, **a.g.e.**, s.223.

paylaşımında diğer ülkeler göre daha hassas ve kuşkucu olan Türkiye’de daha çok endişe uyandırdı.

Bu endişelerden bir tanesi, Avrupa’nın paylaşılan egemenliğinden pay alamamaktır. Özel statü veya özel ortaklık fikirleri, adil olmayan bir muamele ve Avrupa’nın işlerinde söz sahibi olmadan egemenlik kaybı olarak algılanacağı için kabul edilemezdi. Taviz vermenin anlamı “karşılık olarak bir şey vermek” değil miydi? Avrupa’nın işlerinde söz sahibi olmadan egemenlik kaybına uğramış olan bir ülkenin alacağı karşılık ne olacaktı.²¹¹

Gerçi 2003 yılında daha müzakere için tarih alınmadan önce bile birçok kazanım elde edilmişti. İfade özgürlüğünün sınırları, dernek kurma özgürlüğü, işkence ve kötü muamelenin yanı sıra ordunun iç politika üzerindeki güçlü etkisi gibi Türk demokrasinin en çok eleştirilen unsurları yürürlüğe giren dört farklı reform paketi ile oldukça iyileştirilmişti.

2004 yılına gelindiğinde Meclis, Milli Güvenlik Konseyinde sivillerin açık üstünlüğünü sağlayan yargı reformunu içeren, basın özgürlüğünün sınırlarını genişleten değişiklikleri kabul etmişti.²¹² Artık, temel hak ve özgürlükler konusunda uluslararası konular, ulusal kanunların önünde olacaktı. Yine Türkiye’nin üyeliğine giden yolda gerçekleştireceği dönüşümler, toplumun bazı kesimleri tarafından bedeli yüksek unsurlar olarak kabul edilirler.²¹³ Egemenliğin ortak kullanımı ve birden çok kimliğin giderek daha çok kabul görmesi gibi kavramlar, her şeyi kapsayan tek bir kimliğe dayanan milliyetçilik vizyonuna tamamen zıttı. AB karşıtlarına göre, bu reformlar ulusun bütünlüğüne karşı ciddi bir tehditti. Bu tür dirençler, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin birçoğunda da vardı. Ancak, Türkiye, tarihi miraslarından ve ulus kurma deneyiminden gelen özelliklerinden dolayı bu konularda daha hassastı.

Gerçekten de Türkiye son derece hassas bir dönemden geçiyordu. Terörden bunalan halkı her türlü provokasyona açık hale gelmişti.²¹⁴ Otoriteler, 3 Ekim’de başlayacak olan müzakereleri ve ekonomik istikrarı hedef alan tahrikler konusunda

---

²¹¹ Bozkurt, **a.g.e.**, s.53.

²¹² Bulut, **a.g.e.**, s.130.

²¹³ Özer, **a.g.e.**, s.218.

²¹⁴ Çalış, **a.g.e.**, s.47.

halkı defalarca uyarılmıştı. Tüm uyarılara rağmen, Gemlik'ten dönen terör örgütü sempatizanlarının, Bozüyük'ün kurtuluş günü törenlerinin yapıldığı sırada Öcalan'ın posterlerini açmaları ortalığın karışmasına yetti. Grup son anda güvenlik güçlerinin müdahalesiyle linç olmaktan kurtuldu. Bunlar TBMM'de de yankı buldu.

TBMM Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı Mehmet Dülger, 6-7 Eylül olaylarına atıfta bulunarak, olayların arkasındaki asıl oyunu görmeden yapılacak değerlendirmelerin yanlış olacağını savunarak şunları söylüyordu.

“O zamanlar birileri bunu kullanarak provokasyonlar tertiplede. Bu gün de çeşitli illerde olan budur. Türk insanı tahrik ediliyor.”

Eski Mit mensubu Mahir Kaynak, Fatih Camii avlusunda basın toplantısı yapan Hizbuttahriri de aynı çerçeveye koyarak Hizbuttahririn çıkışını 28 Şubat öncesinde Müslüm Gündüz ve Aczmendilerin çıkışına benzetiyordu.²¹⁵

Mahir Kaynak şöyle diyordu:

“İsimlere bakmayın, Hizbuttahrir derler, başka şey derler. Önemli olan İslam'ı çağrıştırmasıdır. Bir şeyler yaparlar. Herkes de bunu ciddiye alır böyle bir tehlike olduğunu gösterecekler. Kimin itham altında kaldığı gayet açık.”

2.Ordu Komutanı orgeneral Şükrü Sarıışık Diyarbakır valisi Efkan Ala'yı ziyaret ettiği sırada kendisine, 3 Ekim müzakere tarihi yaklaşırken olayların tırmandırılmasının tesadüf olup olmadığını sorulması üzerine şunları söyledi.

“Olaylar yıllardan beri devam ediyor. Ama provokasyon var. Bunları, 3-5 kişi yönlendiriyor. Tabii bunlara müdahale edecek insanlar bu ülkede çok. Bunların arayışı içindeyiz. İnaniyorum ki sağduyulu halkımız bu konuda en doğru kararı verecektir. Bir olay meydana geliyor. 300-500 kişi binlerce insanın hareketini düzenlemek durumunda kalıyor. Ama bunun karşısında daha güçlü durumda ve sağduyulu olan halkımız, sivil toplum kuruluşlarımız, emniyetimiz olayların tırmanmaması için birlikte hareket edecekler ve bir şeyler yapmak durumunda olacaklar. Yöre insanı bundan kendine pay çıkarmalıdır.”²¹⁶

---

²¹⁵ Çelebi, **a.g.e.**, s.224.

²¹⁶ Ülger, **a.g.e.**, s.108.

3 Ekim'deki müzakerelerin başlama tarihi yaklaştıkça kafalardaki soru işaretlerini sayısı da artıyordu. Avrupa basını Türkiye'nin üyelik sürecini tartışmaya başlamıştı.²¹⁷ Gazetelerden bazılarında göre Türkiye'ye verilen sözler tutulmalıydı. Bazılarına göre ise müzakereler ertelenmeli idi.

Müzakerelerin ertelenmesini savunanlar Türkiye'nin ifade özgürlüğüne yönelik verdiği sözleri yerine getirmesini talep ediyorlardı. Türkiye'nin Kıbrıs Rum Kesimini tanımayı reddetmesini eleştiriyorlardı. Bu durumda birliğin dış işleri bakanları müzakerelerin başlamasını geciktirmezlerse büyük bir hata etmiş olurlardı.²¹⁸ Alman Hıristiyan Demokratların Türkiye için önerdikleri imtiyazlı ortaklık formülünü utanç verici bulanlar da oldu. Onlara göre bu tutum Avrupa Birliğinin güvenilirliğine gölge düşürüyordu. Devlet adamları da tartışmaya heyecanla katıldılar. İngiltere Dış İşleri Bakanı Jack Straw, Alman Gazetesine yazdığı makalede; "Türkiye daha şimdiden AB'nin en fazla ticaret yaptığı ülkelerden biri Türkiye'nin AB üyeliği için siyasi gerekçeler, ekonomik nedenlerden daha da ağır basıyor"²¹⁹. Türkiye'nin üyeliği, kültürel ve dini çeşitlilikle orta hedeflerin birbirine aykırı düşmediğini gösterecektir. İstikrarlı, refah düzeyi yüksek ve Müslüman nüfuslu laik bir Türkiye'nin AB'ye alınması çok önemlidir.²²⁰ Ayrıca küresel sorunların ve rekabetin yaşandığı bir dünyada genişlemeyi durdurmak yönünde atılacak her adım Avrupa'nın Asya'da kalkınmakta olan ülkelere karşı rekabet yeteneğini zayıflatacaktır." Almanya Dışişleri Bakanı Fischer de Alman gazetesindeki yazısında şöyle söylüyordu:

"Türkiye'nin yüzüne kapının kapatılması körlük derecesinde tehlikeli ve sorumsuzcadır. Geniş çaplı modernleşme ve Türkiye'nin kesin bir şekilde batıya bağlanması sürecinin sürdürülmesinde büyük çıkarlarımız var."²²¹ İslamiyet ile demokrasinin, açık toplumun insan ve kadın haklarının modern bir serbest pazar ekonomisini ve özgür basınının birbiriyle bağdaştırılması, 21.yüzyıldaki güvenliğimiz açısından büyük öneme sahiptir."

---

²¹⁷ Doğan, **a.g.e.**, s.52.

²¹⁸ Çelebi, **a.g.e.**, s.225.

²¹⁹ Süslü, **a.g.e.**, s.109.

²²⁰ Ülger, **a.g.e.**, s.109.

²²¹ Çalış, **a.g.e.**, s.48.

Türkiye müzakerelerin başlamasından bir süre önce yayınladığı bir deklarasyonla, Gümrük Birliği antlaşmasının, Kıbrıs Rum Kesimini de kapsayacak şekilde genişletilmesini öngören ek protokolünü imzaladı. Artık Gümrük Birliği, Kıbrıs Cumhuriyeti dâhil tüm AB üyesi devletlere uygulanabilecekti.²²²

Dış İşleri Bakanı Gül şöyle diyordu. “Kanunları çıkardık. Ek protokolü imzaladık. Artık müzakerelere başlamak için bir sebep kalmadı. Ek protokolün Rum Kesimini tanıma anlamına geleceği söyleniyordu. Yanlış anlamaya meydan vermemek için hem içerik, hem de şekil açısından çok dikkatli bir çalışma yaptık.” Abdullah Gül, bu protokolün Rum tarafının tanımama anlamına geldiğini söylüyordu. Bu açıklamalardan sonra Fransa Başbakanı De Villepin birden kalkıp müzakerelerin başlayabilmesi için Türkiye’nin Rum tarafını tanıması gerektiğini söyledi.²²³

AB Komisyonu sözcüsü Altafaj ise şöyle diyordu: “Kıbrıs Cumhuriyeti’nin tanınması meselesinin çözüm yeri AB değil Birleşmiş Milletlerdir. Bu konu Türkiye’nin 3 Ekim’de tam üyelik müzakerelerine başlaması için bir ön koşul olarak kabul edilemez. Ek protokol Türkiye tarafından imzalanmıştır. Ve tam üyelik müzakerelerinin başlamasına ilişkin tüm koşullar yerine getirilmiştir. Şimdi AB Konseyi müzakere çerçeve belgesini onaylayacaktır.”²²⁴

Daha Sonra Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac, Rumların bile beklemediği bir çıkış yaparak, “Başbakanın dediği gibi birliğin üyelerinden birini tanımayan bir ülke ile müzakerelerin başlaması düşünülemez” diyerek Rumlara tam destek verdi. Fransa’nın bu açıklamaları Rumları çok memnun etmiş, hatta, bu açıklamalar Rum basınında manşet olmuştu. İngiliz gazeteleri Fransa’nın bu açıklamalarının AB dönem başkanı İngiltere ile çatışma çıkarabileceğini yazdı. İngiliz gazetesi The Times: “İngiltere ile Fransa arasında çatışma ortamı hazırlanıyor. Villepin Türkiye’nin AB yoluna yeni bir engel koydu. Tony Blair’in altı aylık dönem başkanlığındaki hedeflerinden biri raydan çıktı” yorumunda bulundu.²²⁵ Başbakan Erdoğan’da Chirac’ın sözlerinden üzüntü duyduğunu dile getirerek “3 Ekim de

---

²²² Bulut, **a.g.e.**, s.131.

²²³ Kongar, **a.g.e.**, s.160.

²²⁴ Çelebi, **a.g.e.**, s.226.

²²⁵ Çalış, **a.g.e.**, s.49.

başlayacak müzakere süreciyle ilgili kararın 17 Aralık'ta verildiğini, Türkiye'nin önüne yeni şartlar konulamayacağını" söylüyordu.

Görüldüğü gibi Türkiye'nin AB üyeliği tüm Avrupa'da yakından takip ediliyordu.²²⁶ Zaman zaman Türkiye'nin önüne Kopenhag Kriterlerinde yer almayan bazı meseleler sorun olarak öne sürülüyordu. Avrupa manşetlerinde bu olaylara sıkça yer veriliyordu.

Türkiye'nin deklarasyonu AB içinde tartışma yaratmaya devam ediyordu. İngiltere Türkiye'nin bu deklarasyonunun makul olduğunu ve Kıbrıs Cumhuriyetinin AB tarafından uluslararası hukuk uyarınca zaten tanındığı konusunda telkinlerde bulunsa da, Türkiye'nin yayınladığı deklarasyonun hukuki etkilerini itinayla inceleyen AB, 7 Eylül 2005'te Kıbrıs konusundaki deklarasyona karşı bir deklarasyon yayınlama kararı aldı. Karşı deklarasyonda, Türkiye'nin Rumları tanımama kararına rağmen, tüm hava ve deniz limanlarının Rumlara açılması istenecekti.²²⁷ Dünyanın dokuzuncu büyük deniz taşımacılığına sahip olan Rumlar, Türk hava ve deniz limanlarının kendilerine açılmasıyla, Bakü-Ceyhan boru hattıyla Akdeniz'e akacak olan Azeri petrolünün, Avrupa'ya taşıyabileceklerdi. Üstelik Türkiye, Rum limanlarına uğrayan başka ülke gemilerini artık yasak koymayacaktı. Ve başka ülke gemileri rahatlıkla Rum limanlarına gidince, Rum limanları Akdeniz'in en önemli limanları haline geleceklerdi. Bu karşı deklarasyonun tartışıldığı toplantıda müzakere çerçeve belgesi de ele alındı.²²⁸ Bazı AB ülkeleri bu belgeye farklı unsurlar eklemek istediler. Yunanistan, "Ege sorunu ve ihlalleri", Avusturya ve Fransa ise "imtiyazlı ortaklık" gibi alternatifleri dile getirdi. Limanların Rumlara açılması ve imtiyazlı ortaklık gibi konularda müthiş bir kırmızı çizgi savaşı yaşanıyordu. Karşı deklarasyon ve müzakere çerçeve ve belgesinin onaylanması ile ilgili süreç hala devam ediyordu. AB komisyonunun Genişlemeden sorumlu Temsilcisi Olli Rehn, Türkiye'nin Ankara antlaşmasını tam olarak uygulamasını istiyordu. Rehn: "Bu konu AB'nin kırmızı çizgisidir. Müzakere edilecek bir şey değildir. Bu, Türkiye'nin yükümlülüğüdür" derken; Dış İşleri Bakanı Gül: "Tam üyelik dışı bir başka alternatif kesinlikle kabul edilemez. Bu da bizim kırmızı

---

²²⁶ Özer, **a.g.e.**, s.219.

²²⁷ Şen, **a.g.e.**, s.77.

²²⁸ Süslü, **a.g.e.**, s.110.

çizgimizdir. Eğer AB bize tam üyeliğin gerisinde bir şey öneri ya da yeni koşullar getirirse bu kez bir daha dönmek üzere çeker gideriz!” diyordu.²²⁹

Nihayet 23 Eylül 2005 tarihine gelindiğinde, Avrupa Birliği Daimi Temsilcilerinin Türkiye’nin Kıbrıs deklarasyonuna karşı yanıt niteliği taşıyan belge üzerinde anlaşmaya vardıkları açıklandı. Türkiye’ye yol haritası oluşturacak müzakere çerçeve belgesi üzerinde ise Avusturya’dan gelen itirazlar üzerine uzlaşma sağlanamadı. Bu görüşmeler bir hafta sonraya kaldı. Bu deklarasyona göre, Türkiye müzakereler sırasında Kıbrıs’ı tanıyacaktı. Aksi takdirde müzakere süreci askıya alınabilirdi. Kıbrıs Rum Kesimi’nin tanınması üyelik süresinin bir gereği olarak tanımlanmıştı. BM Genel sekreterlerinin Kıbrıs sorununun çözümü doğrultusundaki çabaları da desteklenecekti. Ek protokol tam olarak uygulanacaktı ve limanlar üyelik öncesinde Rum Kesimine açılacaktı. Türkiye hava ve deniz limanlarını Kıbrıs Rum tarafının gemi ve uçaklarına 2006 yılı sonuna kadar açmazsa müzakere süreci dondurulacaktı. Limanların Rumlara açılması karşılığında, KKTC üzerindeki izolasyonun kaldırılması talep edilmeliydi.²³⁰

Avrupa Parlamentosu’nun Strasburg’da Türkiye gündemi ile toplanmasına artık saatler kalmıştı. Parlamento 28 Eylül gününde toplanacak ve Türkiye’nin 29 Temmuz 2005 tarihinde imzaladığı Gümrük Birliği Ek protokolü’nü oylayacaktı. Bu sırada İngiltere, İtalya ve İspanya gibi Türkiye’nin birlik içindeki müttefikleri Türkiye’ye yeni koşullar dayatılarak Türkiye’nin beklenmedik bir tepki vermesinden endişe ediyorlardı. Artık, Ankara’nın tepkisine neden olacak ifadelerden kaçınmak gerekiyordu.²³¹

Müzakere çerçeve belgesinde anlaşmaya varılmasını istiyorlardı. Anlaşmayı engelleyen ülke Avusturya idi. Avusturya, Hırvatistan ile müzakerelere başlama kararı alınmadıkça, müzakere çerçeve belgesinde “imtiyazlı ortaklık” ifadesinin yer almasını istiyordu.

Toplantıda ayrıca, Türkiye’nin sözde Ermeni soykırımın tanınmasının AB üyeliği için önkoşul olması talep edildi. AB uzmanı, Can Baydaroğlu: “Ermeni

---

²²⁹ Çelebi, **a.g.e.**, s.227.

²³⁰ Ülger, **a.g.e.**, s.110.

²³¹ Kongar, **a.g.e.**, s.161.

soykırımının tanınması şartının provokatif bir eylem olarak kabul ediyorum. AB'ye girmek istemeyen Türklerin destekçisi konumundaki Avrupalıların provokasyonu Türkiye'yi bıktırıp masadan kalkmamıza yönelik bir girişimdir.” dedi. Ermenistan Dışişleri Bakanı Oskanyan ise durumdan memnun olduğunu dile getirerek, “Türkiye AB üyesi olmak istiyorsa, AB'deki diğer üye ülkeler gibi komşularıyla olan sorunlarını çözmelidir” dedi.²³² Bu sırada Rumların taleplerine bir yenisi daha eklendi. 3 Ekim'de müzakerelerin, başlaması halinde Abdullah Gül'ün yapacağı konuşmanın metnini görmek istediğini söylediler. Öyle ya Türk dış işleri bakanı konuşmasında Ada'da 24 Nisan 2004'teki referandumdan itibaren yaşanan süreçte Kıbrıs Rum Kesimini uzlaşmaz tutumuna yönelik ağır eleştirilerde bulunabilirdi. Adada BM kapsamında kalıcı bir çözüm olmadığı sürece, Türkiye'nin Kıbrıs Rum kesiminin tanınmasının mümkün olmadığını hukuki gerekçeleri ile anlatabilirdi.²³³ Rumların konuşma metnini görme taleplerinin altında bu eleştirilere karşı hazırlıklı olma hesabı yatıyordu. Daha önce Türkiye'ye yol haritası oluşturacak müzakere çerçeve belgesi üzerinde anlaşılmamasına neden olan Avusturya, Türkiye'nin üyeliğine karşı imtiyazlı ortaklık alternatifini devreye sokmak için bastırmaya devam ediyordu. Avusturya'nın bu ısrarı müzakereleri kilitledi. Çerçeve belgesine son şekli bir türlü verilemiyordu. Avusturya bu ısrarını sürdürürken Hırvatistan ile müzakerelerin açılması için de bastırıyordu.²³⁴

Financial Times'a göre Schüssel, Türkiye ile müzakerelerin başlamasının tek yolunun AB'nin Hırvatistan ile de görüşmelere başlamasının olduğunu ifade ediyordu. Anlaşılan AB üyesi Avusturya Hırvatistan'ı Türkiye'ye karşı açıkça bir koz olarak kullanıyordu. Buna göre savaş suçları ile müzakereleri askıya alınan Hırvatistan'a da yeşil ışık yakılması gerekiyordu. Aksi takdirde Avusturya, Türkiye'ye imtiyazlı ortaklık verilmesi konusundaki ısrarına devam edecekti.

Avusturya, Hırvatistan'ın AB sürecine, ekonomik ilişkiler, coğrafi yakınlık, tarihi ve dini bağlar²³⁵ nedeniyle çok önem veriyordu. Hırvatistan'ın Bağımsızlığını tanıyan ilk ülkeydi. Hırvatistan geçmişte Avusturya-Macaristan topraklarında yer

---

²³² Özer, **a.g.e.**, s.220.

²³³ Bulut, **a.g.e.**, s.132.

²³⁴ Çelebi, **a.g.e.**, s.228.

²³⁵ Çalış, **a.g.e.**, s.50.

alıyordu. Bugün de Avusturya’da çok sayıda Hırvat göçmen yaşıyordu. Ayrıca her iki ülke de Katolik’ti. Birliğe yeni üye olan Ortak Avrupa ülkelerine en yakın sınır komşusu olan Avusturya nüfuz alanındaki Balkan ülkelerinin birliğe katılımıyla bölgenin istikrara kavuşacağını düşünüyordu. Hırvatistan gibi ülkelerin birliğe katılımı hem bölgedeki ekonomik etkinliği artıracak hem de bir güvenlik bölgesi oluşturacaktı.²³⁶

1999’un Aralık ayında yapılan AB zirvesinde; “Türkiye eğer Kopenhag Kriterlerini yerine getirirse, kendisini karşısında hiçbir yeni koşul çıkarılmayacak ve diğer ülkelerin üye olması için uygulanan müzakere metodundan farklı bir muameleye maruz kalmayacaktır” şeklindeki kararın alındığı zirvede işte bu Avusturya’da vardı ve Avusturya bu kararı kabul etmişti. Şimdi çıkıp Türkiye’ye imtiyazlı ortaklık teklif etmesi doğru bir yaklaşım değildi ve Türkiye’de şok etkisi yaptı.

Bu sırada İngiliz gazetesi Times’dan beklenemedik çok sert bir açıklama geldi.²³⁷ Tems’in başyazısında Fransa, Avusturya ve Almanya’nın daha fazla Müslüman gelmesinden çekindikleri vurgulanarak, Türkiye’yi sırf Müslüman olduğu için reddetmenin sade küstahlık değil, aynı zamanda büyük bir hata olduğu belirtildi. Başyazıda şöyle deniliyordu. “Avrupa Parlamentosunun öne sürdüğü şartlar provakatif olduğu kadar ikiyüzlü ve maksatludur da, ortaya konulan yeni şartlarla Ankara kızdırılmak isteniyor. İmtiyazlı ortaklık önerileri de aynı amaca hizmet ediyor.”²³⁸ Strasbourg, Paris ve Berlin’deki politikacılar Türkiye’yi bıktırıp müzakere masasından çekilmesine çalışıyorlar. Korktukları da Türkiye’nin tarım fonlarına getireceği yük, insan hakları karnesi ya da Kıbrıs meselesini çözümsüzlüğü filan değildir.²³⁹ Hıristiyan değerlerinin ve kültürünün hâkim olduğu bir Avrupa coğrafyasında Müslüman bir topluma yer verilmek istenmiyor.” Avusturya’yı en ağır eleştirenler den birisi de bu ülkenin en büyük gazetelerinden birisi olan Der Stantard’dan geldi. Gazetede Türkiye’ye haksızlık yapıldığı savunuldu ve Türkiye ile Hırvatistan’ın ayrı olarak ele alınması gerektiği söylendi.

---

²³⁶ Şen, a.g.e., s.79.

²³⁷ Süslü, a.g.e., s.111.

²³⁸ Kongar, a.g.e., s.162.

²³⁹ Bulut, a.g.e., s.133.

İmtiyazlı ortaklık deyiminde ısrar etmeye başlayan Avusturya belgeye en azından “başka alternatifler dışarıda bırakılmaz” cümlesinin girmesini istiyordu. Böylece belgedeki “müzakerelerin ucu açık” ibaresi güçlendirilecekti.²⁴⁰ Hırvatistan’la dondurulan müzakerelerin yeniden başlaması için yapılan pazarlıklar hızla devam ederken, yalnız Avrupa ve Amerika’da değil, Arap dünyasından Japonya’ya kadar herkesin gözü bu konuya odaklanmıştı. İngiliz diplomasisi Viyana’nın inadını, kırmak ve oyununu bozmak için bütün hünerini kullanmaya başladı.²⁴¹ Belgeye ilişkin tartışmaların 3 Ekimdeki dışişleri bakanları düzeyindeki AB Konseyine taşınması olasılığını gören AB dönem Başkanı İngiltere şöyle diyordu. Türk Dışişleri Bakanı elinde valiz ile Ankara havaalanında bekletilemez! Bu, Türkler açısından asla kabul edilemez ve aşağılayıcı bir tavır olur.”²⁴²

Bu arada Türk yetkilileri AB’ye mesaj vermekten geri durmadılar. Başbakan Erdoğan Türkiye ile ilgili görüşmelerin başlamasına saatler kala, AB’ye seslenerek: “Türkiye gibi dürüst davranacaklar. Bu dürüstlüğü görmezsek, Türkiye’nin cevabı da bugün olduğunun çok çok dışında olacaktır. Havanda su dövenler var, ön yargılardan kurtulamayanlar var, Türkiye’ye şaşkı bakanlar, onları Türkiye’ye doğru bakmaya davet ediyorum. AB’nin geleceği demokrasi, insan hakları gibi evrensel değerlere ne kadar bağlı kalacağına bağlıdır. 3 Ekim Türkiye için olduğu kadar AB için de önemli bir gündür. Olumlu kararlar vermezlerse Ankara Kriterlerini koyar yola öyle devam ederiz. Değişen bir şey yok.”²⁴³

AB’nin ilk kez Müslüman bir ülke ile müzakerelere başlayacak olması Ortadoğu’da da yakından izleniyordu. Başta El Cezire olmak üzere Kuveyt, Arabistan ve Lübnan televizyonları görüşmeleri takip etmek için özel yayımlar hazırladılar. 2 Ekim 2005’te saatler 20.00’yi gösterdiğinde Avrupa Birliği Genel İşler Konseyi, AB ve Türkiye arasında yürütülecek müzakerelerin yol haritasını oluşturan müzakere çerçeve belgesini görüşmek üzere toplandı. Bu sırada Angela Merkel Avusturya Başbakanı Schüssel’i arayarak Türkiye konusunda Avusturya’nın

---

²⁴⁰ Ülger, **a.g.e.**, s.111.

²⁴¹ Şen, **a.g.e.**, s.80.

²⁴² Süslü, **a.g.e.**, s.112.

²⁴³ Akdoğan, **a.g.e.**, s.100.

görüşünü destekledikleri mesajını ilettiler.²⁴⁴ Tüm bu gelişmeler Türkiye’de dikkatle takip ediliyordu ve piyasalar Lüksemburg’dan gelecek olan haberlere odaklandı. Gelen olumsuz haberler neticesinde borsa düştü, döviz ve faizler yükselişe geçti.

Erdoğan, ABD Dışişleri Bakanı Condolezza Rice ile görüşerek kendisinden Türkiye’nin AB konusunda destek aldı ve Lüksembourg’daki dışişleri bakanlarını arayarak destek istedi.²⁴⁵ Bu sırada Avusturya geri adım atarak “ortak hedefimiz tam üyeliktir” noktasına geldi. Avusturya’nın geri adım atması üzerine Türk borsası rekor seviyeye ulaştı.

Daha sonra uzlaşma sağlanarak Abdullah Gül, baş müzakereci Ali Babacan ile birlikte Lüksembourg’a gitmek için hareket etti.²⁴⁶ Gül, hareketinden önce bir açıklama yaparak şunları söyledi. “Bugün (3 Ekim 2005) Türkiye için tarihi bir gündür. Herkese hayırlı olsun. Bugün, AB ile tam üyelik müzakerelerini başlama noktasındayız. Bu gece inşallah bu müzakere hükümetler arası konferansı ile başlayacaktır. Türkiye’nin bu noktaya gelmesinde birçok hükümetin ve liderin katkısı olmuştur. Türkiye yeni bir döneme adım atmaktadır. Türkiye’nin diğer ülkelerle farklı bir konumu vardır. Tek Müslüman ülke olacaktır. Büyük bir ülke büyük bir tarihi var, büyük bir coğrafyada yer alıyor. BM genel Sekreteri, ABD Başkanı ve Dışişleri Bakanı Arap Birliği Türkiye’nin üyeliğini destekleyen açıklamalarda bulundular. AB içindeki birçok dostumuzda bizi desteklemiştir. Müzakerelere başladıktan sonra aynı başarıyla devam edersek herkes kazançlı çıkar Bizim için önemli olan tam üyeliktir.²⁴⁷ Başka olanak yoktur. Türkiye, müzakere sıralarında başarılı olursa tam üyelik gelecektir.”

Erdoğan ise şöyle dedi; “Cumhuriyetimizin kuruluş idealleri ve 40 yıllık AB hedefimiz de önemli merhaleyi geçmiş bulunuyoruz. Bütün gayretimiz, 17 Aralık zirvesinde, Türkiye’ye verilen sözler doğrultusunda ilan ettiğimiz hassasiyetlerin

---

²⁴⁴ Bozkurt, **a.g.e.**, s.54.

²⁴⁵ Bulut, **a.g.e.**, s.134.

²⁴⁶ Kongar, **a.g.e.**, s.163.

²⁴⁷ Çelebi, **a.g.e.**, s.229.

korunmasına yönelik olmuştur. Siyasi ilkelerimiz ve Türkiye'nin milli menfaatlerine uygun olan duruşumuza her zaman olduğu gibi sonuna kadar sahip çıktık.²⁴⁸

AB dışişleri bakanları müzakere çerçeve belgesini onaylamışlardı. İngiltere dışişleri bakanı Jack Straw: “Bu tarihi bir gündür müzakerelere başlıyoruz ama zorlu bir süreç olacak.” Diyerek müzakerelerin başladığını açıkladı. Genişlemeden sorumlu üyesi Olli Rehn ise “Adil bir oyun oldu. Kriterleri yerine getirme sırası şimdi Türkiye’de AB’nin istikrarlı ve demokratik bir Türkiye’ye ihtiyacı var” dedi.²⁴⁹ Müzakereler onaylandıktan sonra Dışişleri Bakanı Gül: “Reformları sürdürmeye ve en iyi şekilde uygulamaya kararlıyız. Reformlar yalnızca Türkiye-AB ilişkileri nedeniyle yapılmayacaktır. Türk halkının görmek istediği değerlerde ayındır. Türk halkının arzularını yerine getirmek siyasi görevimizdir. Türkiye 10 yıl sonra çok farklı olacaktır. Son üç yılda ekonomisi % 26 oranında büyüyen bir ülkenin önüne alındığında çok önemli bir noktada olacaktır. Türkiye’ye karşı bazı tedirginliklere sahip olanların düşünceleri 10 yıl sonra farklı bir noktaya gelecektir.”²⁵⁰

Müzakerelerin en az 10 yıl süreceği tahmin edilmektedir Türkiye birliğin temelini oluşturan özgürlük, demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve temel özgürlükler ile ilgili ilkeleri ciddi ve istikrarlı bir şekilde ihlal ederse müzakereler askıya alınacaktı. Tüm konu başlıklarını içeren müzakereler tamamlandığında, Katılım Anlaşması hazırlanacaktı. Hükümetler arası Konferans anlaşmaya son şeklini verecekti. Müzakerelerin başlaması ile birlikte pek çok konu gündeme gelecekti.²⁵¹ Öncelikle, kolay kabul edilen ve kısa sürede sonuçlanması beklenen konu başlıklarından başlanacaktı. Türkiye’yi en çok zorlayacak başlıklar “tarım” ve “çevre” olacaktır. Tarım konusu oldukça önemliydi.

Türkiye daha önce Polonya’nın yaptığı hatayı yapmamalıydı. Zira, Polonya’daki işsizlik oranı % 25’lere kadar çıkmıştı. Küçük tarım işletmelerindeki işçiler lağvedilmişti. İşsiz kalan işçiler Avrupa düşmanı olmuştu. Çevre konusunda

---

²⁴⁸ Çalış, **a.g.e.**, s.51.

²⁴⁹ Kongar, **a.g.e.**, s.164.

²⁵⁰ Akdoğan, **a.g.e.**, s.101.

²⁵¹ Doğan, **a.g.e.**, s.53.

da benzer sıkıntılar yaşanacaktı. Hava kitlesi, atıkların yönetimi gibi düzenlemeler için önemli yatırımlar ihtiyaç duyulacaktı.²⁵²

Türkiye birliğe tam üye olduğu zaman dahi, serbest dolaşım konusunda bazı kısıtlamalar yaşayacaktı. İşçilerin serbest dolaşımına yönelik kısıtlamalar, zaten 17 Aralık zirvesi Sonuç bildirgesinde de dile getirilmişti. Aynı bölüm şimdi müzakere çerçeve belgesinde yer alıyordu. İşçilerin serbest dolaşımına yönelik kısıtlamaların zamanla çözüleceğini savunanlar “son yıllardaki kalkınma hızı devam ederse Türkiye 10 yıl sonra çok iyi bir yerde olacaktır. İşsizlik azalacak, istihdam artacak, işte o zaman Türkiye’deki işçiler AB’ye gitmeyi istemeyecek” şeklinde söylüyorlardı.²⁵³

Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara saygı gibi konular üzerinde çok tartışılacaktır. İşleyen bir pazar ekonomisine sahip olunmalı ve birlik içindeki rekabetçi baskıyla başa çıkabilecek duruma gelinmeliydi. Türkiye’nin iç politikasından ekonomisine ve hatta hukukuna kadar AB’nin kararlarına uyması bekleniyordu. Bu mekanizmaya kısaca “AB ye demirleme” deniyordu.²⁵⁴ Türkiye AB’ye “İyi komşuluk ilişkileri” sürdüreceğine dair bir taahhüt vermişti. Buna göre Yunanistan ile Ege sorunu masaya yatırılacaktı.²⁵⁵ Henüz çözümlenmemiş olan tüm sınır ihtilafları, gerektiğinde Uluslararası Adalet Divanı’nın zorunlu yargılama yetkisi de dâhil olmak üzere, Birleşmiş Milletler şartına göre çözümlenecekti. Bu, Türkiye’nin Kıbrıs Rum Kesimi ile ilişkilerinin normalleşmesi anlamına gelirdi.

Annan Planını reddettiği halde AB’ye üye olarak kabul edilen Rum Kesimi NATO üyeliği isteği ile de yetinmiyordu. 17 Aralık 2004 tarihinde Gümrük birliğine girmek isteyen Güney Kıbrıs şimdi tanınma talebinde bulunuyordu.²⁵⁶ Ayrıca Rum kesimi, Türk limanlarının ve hava alanlarının da kendilerine açılmasını istiyordu. Böylece Kıbrıs, Türkiye’nin AB ile ilişkilerinin bir parçası haline getiriliyordu. Başbakan ve Dışişleri Bakanı tarafından saklandığı iddia edilen konular Kıbrıs konusu ile sınırlı değildi. Alevilerin ve Kürtlerin azınlık olarak kabul edilmesi, sözde Ermeni soykırımını gibi iddialar da “bubi tuzakları” olarak çeşitli maddeler arasında

---

²⁵² Şen, **a.g.e.**, s.81.

²⁵³ Bulut, **a.g.e.**, s.135.

²⁵⁴ Bozkurt, **a.g.e.**, s.55.

²⁵⁵ Akdoğan, **a.g.e.**, s.102.

²⁵⁶ Şen, **a.g.e.**, s.82.

konulmuştu. Müzakere sürecinde Türkiye, AB tarafından dayatılan sözde Ermeni soykırımı iddialarına da maruz kalabilirdi. Türkiye'nin kırmızıçizgileri arasında olan bu konu müzakere görüşmelerini tıkayabilirdi.²⁵⁷

SONUÇ

Kopenhag Kriterlerine uyum sağlamak için Türkiye'nin atacağı her adım faydasına olacaktır. Eğer bu kriterler yerine getirilirse; İfade özgürlüğünün önündeki engeller kaldırılacak, işkence en ağır biçimde cezalandırılacak, temel hak ve özgürlükler konusunda ciddi ilerlemeler sağlanacaktır. O zaman bu sorunlar zaten kendiliğinden çözülecekti. AB ile müzakere süreci Türkiye'ye daha çok yabancı sermaye, daha çok yatırım ve daha çok istihdam getirecektir. Türkiye hakkında doğru dürüst fikir sahibi olmayan yabancılar Türk piyasalarına ilgi gösterecektir. Türk halkı artık daha istikrarlı, daha güvenilir ve daha değerli bir ülkede yaşayacaktır. Devletin yönetiminden, bireylerin yaşamına yepyeni bir düzen kurulacaktır. Türkiye, müzakereler sürecinde ekonomik, toplumsal ve siyasi haklar elde edecektir. Toplum ve kamu idaresi yeni kurallar sayesinde saydamlaşacaktır. Hukukun üstünlüğü, kayıtsız şartsız kabul edilecek ve ülkede bir değerler bilinci oluşturulacaktır.²⁵⁸

Müzakereler süreci ilerledikçe dozu giderek artacak olan kurallar ve standartlar çevreden çalışma hayatına, eğitimden gıdaya kadar uzanan çok geniş bir alanda Türk insanının hayatını etkilemeye başlayacaktır. Denizleri, gölleri kirletenler büyük cezalar alacaktır. Taksiciler ve dolmuşçular araçlarındaki koltuk kılıflarından, aynalarına kadar denetlenecektir. Sigara paketlerinin % 40'ını uyarı yazıları oluşturacak, Ustalar artık sertifikalı olacaklar ve bu sertifikaları almak için sınava gireceklerdir. Aldıkları belgeler tüm Avrupa'da geçerli olacaktır. Politikada, ekonomide ve toplumsal yaşamın tüm alanlarında topyekûn bir dönüşüm başlayacaktır. Türklerin "Avrupalılarla dansı"nın bu yeni döneminde toplumun refahı hızla yükselecek ve mutluluğu artacaktır.²⁵⁹

Türkiye Avrupa Birliğine üye olursa çok şey kazanacaktır. Ancak bu birliğe üye olmadığı halde birçok gelişimi yaşayan devletler de vardı. Örneğin, Japonya II.

---

²⁵⁷ Süslü, **a.g.e.**, s.113.

²⁵⁸ Bulut, **a.g.e.**, s.136.

²⁵⁹ Kongar, **a.g.e.**, s.165.

Dünya savaşında ağır bir yenilgi almasına rağmen günümüzde dünyanın büyük ekonomilerden birisidir. Daha 50'li yıllarda kişi başına düşen milli geliri Türkiye'nin gerisinde olan Japonya 21.yy.a daha güçlü girmiştir. Japonya Batı dostu ya da düşmanı değildi. Onlara göre önemli olan, Batı'yı Batı'nın silahları ile yenmekti. Japonya bunu dünyadan izole olarak değil, dışa açılarak, dünya ile bütünleşerek başardı. Daha önce işgal gören ve daima tabiat şartları ile mücadele eden 4 milyonluk Norveç ise bugün refah içinde yüzüyor ve AB'ye girmeyi halk oylaması ile 2 defa reddediyordu.

Gerilinin yüzde 90'ını denizden sağlayan ve aynı Norveç gibi zor tabiat şartları ile mücadele eden 220 bin nüfusu İzlanda balıkçılık konusunda anlaşmazlıkta İngiltere'ye kafa tutuyordu.²⁶⁰ İzlanda bugün Avrupa Birliği üyesi değil, Ancak, Avrupa hayat seviyesini çoktan yakalamış.

AB üyesi olmadan AB standartlarını yaklaştırmış bu üç ülke dışında, AB'ye üyelik sürecinde sahip oldukları fırsatı iyi değerlendiren ülkeler de var tabii ki.²⁶¹

İspanya, AB'ye üye olduğunda birlikte 12 ülke vardı. İspanyanın ortalama geliri bu 12 ülkenin % 68'i kadardı. Bugün AB'den aldığı fonlar sayesinde bu oranı % 86'ya çıkarmayı başaran İspanya'nın yeni hedefi % 100'e çıkarmak.²⁶² Ayrıca İspanya 1986'da Türkiye'nin 3,5 katı olan kişi başına düşen milli gelirini, AB sürecinde 5 katına çıkarmayı başardı. AB anayasasını hızla ve memnuniyetle onaylayan Yunanistan, AB'nin verdiği bütçe desteği sayesinde, gayri safi yurt içi hâsılasını 10 yıl içinde neredeyse iki katına katladı. Kişi başına düşen mili gelir hızla yükseldi. Çeşitli sebeplerden dolayı, kendi iç dinamikleri sayesinde demokratikleşecek olgunlukta olmayan bu ülkeler, AB'nin iradesini kullanarak büyük dönüşümler gerçekleştirdiler.

Sorunlarını çözerek kendilerini zenginliğe götürecek olan özgür ortamı ve çalışma disiplini bu irade sayesinde edindiler. Yapılması gerektiğini bildikleri

---

²⁶⁰ Çelebi, **a.g.e.**, s.230.

²⁶¹ Çalış, **a.g.e.**, s.52.

²⁶² Bozkurt, **a.g.e.**, s.56.

halde bir türlü yapamadıklarını yaptılar. Ülkelerin, birliğe üye ülkeler kadar zengin ve özgür hale getirdiler.²⁶³

Gerektiğinde, Norveç ve İzlanda örneğinde olduğu gibi kendi özgür iradeleri ile birliğe üye olmayı ellerini tersi ile itecek güce ulaştılar. AB'ye girmeni "cennet" veya cinnet olmadığını gördüler. Umutlarını AB'ye ya da bir başka unsura tamamen bağlamamayı öğrendiler. Onları daha ileri düzeyi taşıyacak olan dönüşümleri, kendi refah ve mutlulukları için gerçekleştirdiler.²⁶⁴ Türkiye'de şimdiye kadar yapmak isteyip de yapamadıklarını yaptığında demokrasi, özgürlük ve insan hakları gibi alanlarda gerekli dönüşümleri tamamlandığında, dünyanın en ileri ülkeleri arasındaki yerini alacaktır. Türkiye insanlarını daha mutlu, daha zengin ve daha özgür kılmayı, daha demokratik ve uygar bir ülke olmayı, AB'yle ya da AB siz olarak mutlaka başaracaktır.

---

²⁶³ Bulut, **a.g.e.**, s.57.

²⁶⁴ Akdoğan, **a.g.e.**, s.103.

EKLER

Aşağıda AB'ye üye olan ile üye olmaya aday ülkelerin profillerini vereceğiz. Üye ülkelere baktığımızda Türkiye'nin birçok yönünün benzer hatta daha iyi olduğunu göreceğiz. Dikkatli incelediğimizde üyelik için pek de büyük engellerin olmadığını görürüz.

Ek 1: AB Üyesi ve Üyelik Sürecindeki Ülkelerle Türkiye Hakkındaki 2004'e Ait Genel Bilgiler.

a-ALMANYA	
Başkent	Berlin
Nüfus	80.029.536
Nüfus artış hızı	%0.27
Bebek ölüm oranı	‰4.71
Ortalama ömür	77.61
Okur yazar oranı	%99
GSMH	2.169 Trilyon Euro
Kişi başına düşen milli gelir	26 bin 400 Euro
Büyüme hızı	%1.7
Enflasyon oranı	%2
İşsizlik oranı	%9,9

b-AVUSTURYA²⁶⁵	
Başkent	Viyana
Nüfus	8.150.835

²⁶⁵ Doğan, a.g.e., s.55-182.

Nüfus artış hızı	%0.24
Bebek ölüm oranı	% ₀ 4.44
Ortalama ömür	77.84
Okur yazar oranı	%98
GSMH	203 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	25 bin dolar
Büyüme hızı	%3.1
Enflasyon oranı	%2
İşsizlik oranı	%5.4

c-BELÇİKA	
Başkent	Brüksel
Nüfus	10.258.762
Nüfus artış hızı	%0.16
Bebek ölüm oranı	% ₀ 4.7
Ortalama ömür	77.96 yıl
Okur yazar oranı	%98
GSMH	259.2 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	25 bin 300 dolar
Büyüme hızı	% 4.1
Enflasyon oranı	2.2
İşsizlik oranı	8.4

d-ÇEK CUMHURİYETİ²⁶⁶	
Başkent	Prag
Nüfus	10.264.212
Nüfus artış hızı	% -0.07
Bebek ölüm oranı	‰ 5.55
Ortalama ömür	74.53
Okur yazar oranı	% 100
GSMH	132.4 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	12 bin 900 dolar
Büyüme hızı	% 2.5
Enflasyon oranı	% 3.8
İşsizlik oranı	% 8.7

e-DANİMARKA	
Başkent	Kopenhag
Nüfus	5.352.815
Nüfus artış hızı	‰0.3
Bebek ölüm oranı	‰ 5.04
Ortalama ömür	76-72 yıl
Okur yazar oranı	Yüzde 100

---

²⁶⁶ Doğan, a.g.e., s.56.

GSMH	136.2 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	25 bin 500 dolar
Büyüme hızı	2.8
Enflasyon oranı	%2.9
İşsizlik oranı	%5.3

f-ESTONYA	
Başkent	Tallinn
Nüfus	1.423.316
Nüfus artış hızı	%-0.55
Bebek ölüm oranı	‰ 12.62
Ortalama ömür	69.73 yıl
Okur yazar oranı	% 100
GSMH	14.7 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	10 bin dolar
Büyüme hızı	% 6.4
Enflasyon oranı	% 4.1
İşsizlik oranı	% 11.7

g-FİNLANDİYA	
Başkent	Helsinki
Nüfus	5.175.783

Nüfus artış hızı	% 0.16
Bebek ölüm oranı	‰ 3.79
Ortalama ömür	77.58 yıl
Okur yazar oranı	%100
GSMH	118.3 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	22 bin 900 dolar
Büyüme hızı	% 5.6
Enflasyon oranı	% 3.4
İşsizlik oranı	% 9.8

h-FRANSA	
Başkent	Paris
Nüfus	59.551.227
Nüfus artış hızı	% 0.37
Bebek ölüm oranı	‰4.46
Ortalama ömür	78.9
Okur yazar oranı	%99
GSMH	1.448 trilyon dolar
Kişi başına düşen milli gelir	24 bin 400 dolar
Büyüme hızı	% 3.1
Enflasyon oranı	% 1.7
İşsizlik oranı	% 9.7

ı-HOLLANDA	
Başkent	Lahey
Nüfus	15.981.472
Nüfus artış hızı	% 0.55
Bebek ölüm oranı	% ₀ 4.37
Ortalama ömür	78.43 yıl
Okur yazar oranı	% 99
GSMH	388.4 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	24 bin 400 dolar
Büyüme hızı	% 4
Enflasyon oranı	% 2.6
İşsizlik oranı	% 2.6

ı-İNGİLTERE²⁶⁷	
Başkent	Londra
Nüfus	59.647.790
Nüfus artış hızı	% 0.23
Bebek ölüm oranı	% ₀ 5.54
Ortalama ömür	77.82
Okur yazar oranı	% 99

²⁶⁷ Doğan, a.g.e., s.57.

GSMH	1.36 trilyon dolar
Kişi başına düşen milli gelir	22 bin 800 dolar
Büyüme hızı	% 3
Enflasyon oranı	% 2.4
İşsizlik oranı	% 5.5

j-İRLANDA	
Başkent	Dublin
Nüfus	3.840.338
Nüfus artış hızı	% 1.12
Bebek ölüm oranı	‰ 5.53
Ortalama ömür	77 yıl
Okur yazar oranı	% 98
GSMH	81.9 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	21 bin 600 dolar
Büyüme hızı	% 9.9
Enflasyon oranı	% 5.6
İşsizlik oranı	% 4.1

k-İSPANYA	
Başkent	Madrid
Nüfus	40.037.995
Nüfus artış hızı	% ₀ 1
Bebek ölüm oranı	% ₀ 5
Ortalama ömür	79 yıl
Okur yazar oranı	% 97
GSMH	720.8 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	18 Bin Dolar
Büyüme hızı	% 4
Enflasyon oranı	% 3.4
İşsizlik oranı	% 14

I-İSVEÇ²⁶⁸	
Başkent	Stockholm
Nüfus	8.875.053
Nüfus artış hızı	% ₀ 0.2
Bebek ölüm oranı	% ₀ 3.47
Ortalama ömür	79.71 yıl
Okur yazar oranı	% 99
GSMH	197 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	22 bin 200 dolar

---

²⁶⁸ Doğan, **a.g.e.**, s.58.

Büyüme hızı	% 4.3
Enflasyon oranı	% 1.2
İşsizlik oranı	% 6

m-İTALYA	
Başkent	Roma
Nüfus	57.679.825
Nüfus artış hızı	% ₀ 0.7
Bebek ölüm oranı	% ₀ 5.84
Ortalama ömür	79.14 yıl
Okur yazar oranı	% 98
GSMH	1.273 trilyon dolar
Kişi başına düşen milli gelir	22 bin 100 dolar
Büyüme hızı	% 2.7
Enflasyon oranı	% 2.5
İşsizlik oranı	% 10.4

n-KIBRIS RUM KESİMİ²⁶⁹	
Başkent	Lefkoşa
Nüfus	762.887
Nüfus artış hızı	% 0.59

---

²⁶⁹ Doğan, a.g.e., s.59.

Bebek ölüm oranı	% ₀ 7.89
Ortalama ömür	76.89 yıl
Okur yazar oranı	% 94
GSMH	9.7 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	16 Bin Dolar
Büyüme hızı	% 4.2
Enflasyon oranı	% 4.2
İşsizlik oranı	% 3.6

o-LETONYA	
Başkent	Riga
Nüfus	2.385.231
Nüfus artış hızı	%-0.81
Bebek ölüm oranı	% ₀ 15.34
Ortalama ömür	68.7 yıl
Okur yazar oranı	% 100
GSMH	17.3 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	7200 dolar
Büyüme hızı	% 5.5
Enflasyon oranı	% 2.7
İşsizlik oranı	% 7.8

ö-LİTVANYA²⁷⁰	
Başkent	Vilnius
Nüfus	3.610.535
Nüfus artış hızı	% -0.27
Bebek ölüm oranı	‰ 14.5
Ortalama ömür	69.25 yıl
Okur yazar oranı	% 98
GSMH	26.4 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	7 bin 300 dolar
Büyüme hızı	% 2.9
Enflasyon oranı	% 1
İşsizlik oranı	% 10.8

p-LÜKSEMBURG	
Başkent	Lüksemburg
Nüfus	442.972
Nüfus artış hızı	% 1.26
Bebek ölüm oranı	‰ 4.77
Ortalama ömür	77.3 yıl
Okur yazar oranı	% 100

---

²⁷⁰ Doğan, a.g.e., s.59.

GSMH	15.9 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	36 bin 400 dolar
Büyüme hızı	% 5.7
Enflasyon oranı	% 7.8
İşsizlik oranı	% 2.7

r-MACARİSTAN²⁷¹	
Başkent	Budapeşte
Nüfus	10.106.017
Nüfus artış hızı	% -0.32
Bebek ölüm oranı	‰ 9
Ortalama ömür	71.63 yıl
Okur yazar oranı	% 99
GSMH	113.9 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	11 bin 200 dolar
Büyüme hızı	% 5.5
Enflasyon oranı	% 9.8
İşsizlik oranı	% 10.4

---

²⁷¹ Doğan, a.g.e., s.60.

s-MALTA	
Başkent	Valetta
Nüfus	394.538
Nüfus artış hızı	% 0.74
Bebek ölüm oranı	% ₀ 5.83
Ortalama ömür	78.1 yıl
Okur yazar oranı	% 88-76
GSMH	5.6 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	14 bin 300 dolar
Büyüme hızı	% 3.4
Enflasyon oranı	% 2.5
İşsizlik oranı	% 4.5

s-POLONYA²⁷²	
Başkent	Varşova
Nüfus	38.633.912
Nüfus artış hızı	%-0.03
Bebek ölüm oranı	% ₀ 9.39
Ortalama ömür	73.42
Okur yazar oranı	%99

---

²⁷² Doğan, **a.g.e.**, s.61.

GSMH	327.5 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	8 bin 500 dolar
Büyüme hızı	% 4.8
Enflasyon oranı	% 4.2
İşsizlik oranı	% 12

t-PORTEKİZ	
Başkent	Lizbon
Nüfus	10.066.253
Nüfus artış hızı	% 0.18
Bebek ölüm oranı	‰ 5.94
Ortalama ömür	76 yıl
Okur yazar oranı	% 87.4
GSMH	159 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	15 bin 800 dolar
Büyüme hızı	% 2.7
Enflasyon oranı	% 2.8
İşsizlik oranı	% 4.3

u-SLOVAKYA²⁷³	
Başkent	Bratislava
Nüfus	5.414.937
Nüfus artış hızı	% 0.13
Bebek ölüm oranı	% ₀ 9
Ortalama ömür	74 yıl
Okur yazar oranı	% 99
GSMH	55.3 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	10 bin 200 dolar
Büyüme hızı	% 2.2
Enflasyon oranı	% 12.2
İşsizlik oranı	% 17

ü-SLOVENYA	
Başkent	Ljubliana
Nüfus	1.930.132
Nüfus artış hızı	% 0.14
Bebek ölüm oranı	% ₀ 4.51
Ortalama ömür	75 yıl
Okur yazar oranı	% 99

²⁷³ Doğan, **a.g.e.**, s.62.

GSMH	22.9 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	12 bin dolar
Büyüme hızı	% 4.5
Enflasyon oranı	% 8.9
İşsizlik oranı	% 7.1

v-YUNANİSTAN²⁷⁴	
Başkent	Atina
Nüfus	10.623.835
Nüfus artış hızı	%0.21
Bebek ölüm oranı	% ₀ 6.38
Ortalama ömür	78.59 yıl
Okur yazar oranı	% 95
GSMH	181.9 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	17 bin 200 dolar
Büyüme hızı	% 3.8
Enflasyon oranı	% 3.1
İşsizlik oranı	% 11.3

---

²⁷⁴ Doğan, **a.g.e.**, s.63.

AB ADAYI ÜLKELER

a-BULGARİSTAN	
Başkent	Sofya
Nüfus	7.707.495
Nüfus artış hızı	% -1.14
Bebek ölüm oranı	‰ 14.65
Ortalama ömür	71.2 yıl
Okur yazar oranı	% 98
GSMH	48 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	6200 dolar
Büyüme hızı	% 5
Enflasyon oranı	% 10.4
İşsizlik oranı	% 17.7

b-HIRVATİSTAN²⁷⁵	
Başkent	Zagreb
Nüfus	4.496.869
Nüfus artış hızı	‰ 0-2
Bebek ölüm oranı	‰ 6.96
Ortalama ömür	39.7
Okur yazar oranı	% 98.5

²⁷⁵ Doğan, a.g.e., s.64.

GSMH	47.14 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	10 bin 700 dolar
Büyüme hızı	% 4.5
Enflasyon oranı	% 1.8
İşsizlik oranı	% 19.5

c-ROMANYA	
Başkent	Bükreş
Nüfus	22.264.022
Nüfus artış hızı	%-0,21
Bebek ölüm oranı	‰ 19.36
Ortalama ömür	70.16
Okur yazar oranı	% 97
GSMH	132.5 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	5.900 dolar
Büyüme hızı	% 2.2
Enflasyon oranı	% 45.7
İşsizlik oranı	% 11.5

d-TÜRKİYE	
Başkent	Ankara
Nüfus	66.8 milyon
Nüfus artış hızı	Yüzde 1.24
Bebek ölüm oranı	‰ 47.34
Ortalama ömür	71.24 yıl
Okuryazar oranı	% 85
GSMH	238 milyar dolar
Kişi başına düşen milli gelir	3.383 dolar
Büyüme hızı	% 5.9
Enflasyon oranı	% 10.26
İşsizlik oranı	% 10.5

KAYNAKÇA

- ADAM, Baki, “**Türkiye’de Misyonerliğe Zemin Oluşturan Faktörler**”, Radikal Gazetesi;14.8.2006.
- AKDOĞAN, Yalçın, **Kırk Yıllık Düş**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.
- AYDOĞAN, Metin, **AB’nin Neresindeyiz**, Kum saati Yayınları, İstanbul, 2003.
- BERKAN, İsmet, ” **Ana Dilde Yayın**” Radikal Gazetesi, 29.12.2005
- BOZKURT, Veysel, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Bursa, 2001.
- BULUT, Mehmet, **Avrupa Birliği Nedir?**, Vip ajans yayınları, Ankara, 2005.
- ÇALIŞ, Şaban, **Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Kimlik Arayışı Politik Aktörler ve Değişimi**, Nobel yayın Dağıtım. Ankara, 2001.
- ÇELEBİ, Aykut, **Avrupai Halkların Siyasal Birliği**, Metis Yayınları, İstanbul, 2002.
- DOĞAN, Emir Emre, **Avrupa’yla Dansımız**, İstanbul, 2005.
- DURA, Cihan, ATİK Hayriye, **AB, GB ve Türkiye**, Nobel yayınevi, Ankara, 2002.
- ENGİN, İsmail, “**Türkiye’de Demokratikleşmenin Bir Unsuru Olarak Aleviler**”, Cem Dergisi, 34 üncü cilt, sayı 108, İstanbul 2001,s.16.
- İLHAN, Suat, **AB’ye Neden Hayır**, İstanbul, 2001.
- KARLUK, Rıdvan, **Avrupa Toplulukları ve Türkiye**, Ankara, 1990.
- KOÇ, Yıldırım, **Türkiye – AB İlişkileri**, Ankara, 2004.
- KONGAR, Emre, **21.Yüzyılda Türkiye**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998.
- KORU, Fehmi, “**MGK ve Türkiye**” Yeni Şafak Gazetesi, 14.08.2006
- KÖK, Recep, “**Etkisi Artan Misyonerlik ve AB**” Radikal Gazetesi, 14.0.2006
- MANİSALI, Erol, **Avrupa Çıkmazı**, Ankara, 2001.

- MANİSALI, Erol, **Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinde Sessiz Darbe**, Ankara, 2000.
- OZAN, Ceyhun, **AB yolunda Brüksel El Kitabı**, Ankara, 2000.
- ÖZER, Ahmet, **Batılılaşma ve Avrupa Birliği**, Elips Kitap, Ankara, 2003.
- SİNANOĞLU, Oktay, **Hedef Türkiye**, İstanbul, 2001.
- SOMUNCUOĞLU, Sadi, **AB**, Ankara, 2000.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk, **Türk Dış Politikasının Analizi**, İstanbul, 2000
- SÜSLÜ, Tolga, **Batılılaşma Hareketi ve AB Türkiye Bütünleşmesi**, Primat Yayıncılık, Ankara, 2004.
- ŞEN, Faruk, **Türkiye – AB İlişkilerinde Dış Etkenler**, Ankara, 2005.
- TASAM, “**Patrikhane ve Ekümenlik**”, Toplumsal Tarih Dergisi, Sayı 16, Ankara, 2004, s.10.
- TAŞYÜREK, Muzaffer, “**Millet-i Sadıka’nın İhaneti**”, Radika Gazetesi, 14.08.2006.
- T.C. MERKEZ BANKASI YAYINI, **Avrupa ile Geçmişte ve Gelecekte Bütünleşme**, Ankara, 2001.
- TEKELİ, İlhan, İLKİN, Selim, **Türkiye-AB**, Ankara 2000.
- TUSİAD, **Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri ve AB Kopenhag Siyasi Kriterleri**, Ankara, 2002.
- TÜRK-İŞ, **AB Türkiye’den Ne İstiyor**, Ankara, 2002.
- ÜLGER, Kaya, **Avrupa Birliğinin ABC’si**, Sinemis Yayınları, Ankara, 2003.